

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Första kammaren.

Nr 63.

Lördagen den 12 juni, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 360, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om automobiltrafik, dels ock i anledning därav väckta motioner;

nr 361, i anledning av väckta motioner angående upphävande eller suspension av lagen om arbetstidens begränsning eller ändring i samma lag;

nr 362, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal; samt

nr 363, i anledning av väckta motioner om upphävande av gällande legostadga för husbönder och tjänstehjon.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 86, angående förslag till ändrad lydelse av § 31 regeringsformen;

nr 87, angående förslag till ändrad lydelse av §§ 21 och 22 riksdagsordningen;

nr 88, angående stiftelsers och därmed jämförliga inrättningsars frikallande från skattskyldighet till stat och kommun;

nr 89, angående förordning om uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordrättestegrings-skatt;

nr 90, rörande upphävande av stadgandena angående krigsdomstolar;

nr 91, angående förslag till ny giftermålsbalk m. m.;

nr 92, angående lag om ändrad lydelse av 10 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910;

nr 93, angående förslag till ny konkurslag m. m.;

nr 94, rörande förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 11 juli 1919 om utgörande av en särskild stämpelavgift

i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror;

nr 95, angående förslag till förordning angående provisorisk reglering av tillverkningen av brännvin vid andra brännerier än sådana, där tillverkningen äger rum i sammanhang med pressjästberedning m. m.;

nr 96, angående förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 9 §§ i förordningen den 18 juni 1915 om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken;

nr 97, angående förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen m. m.;

nr 98, angående förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete; samt

nr 99, rörande lag om ändrad lydelse av § 8 i lagen angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen) den 2 juli 1915.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets memorial och utlåtanden nr 215—232, bevillningsutskottets betänkande nr 43 och 44, bankoutskottets utlåtanden nr 88 och 89, jordbruksutskottets utlåtanden nr 96—99, andra särskilda utskottets utlåtanden nr 1—5 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 39.

---

*Lagförslag
med bestämmelser
mot
oskälighyres-
stegring m. m.*

Föredrogs ånyo sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälighyresstegring m. m. ävensom i anledning därav väckta motioner.

Genom en den 13 april 1920 dagtecknad proposition, nr 416, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälighyresstegring m. m. Propositionen hade av riksdagen hänvisats till lagutskottet samt, tilldelad första lagutskottet, av sistnämnda utskott hänskjutits till sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottet, vilket jämväl haft att behandla två andra, bostadsfrågan berörande propositioner, nämligen nr 314, angående vissa anslag och lån till främjande av bostadsproduktionen m. m., samt nr 315, med förslag till förordning om hyresvärddestegringskatt, båda dagtecknade den 12 mars 1920.

I samband med propositionen nr 416 hade utskottet till behandling förehått följande i anledning av densamma inom andra kammaren väckta motioner nämligen:

nr 442, av herr *Ljungberg*,

nr 443, av herrar *Johansson* i Stockholm, *Eriksson* i Stockholm, *Hagman* och *Andersson* i Stockholm,

nr 449, av herr *Hage*,

nr 451, av herrar *Lovén*, *Ericsson* i Malmö och *Åkesson*,

nr 452, av herr *Pettersson* i Södertälje,

nr 453, av herr *Nylander*, samt

nr 454, av herrar *Hansson* i Gårda, *Bäcklund*, *Fast* och *Jensen*.

*Lagförslag
med bestämmelser om
oskälighets- och hyres-
stegring m. m.*
(Forts.)

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte för sin del antaga en lag i ämnet, så lydande som utlåtandet visade;

2) att väckta motioner i ämnet, i den mån de icke i utlåtandet särskilt behandlats samt vunnit beaktande i lagförslaget, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

dels av herrar *E. A. Klefbeck*, *Alb. Bergström*, *Felix Hamrin*, *Gustaf Johansson*, *H. V. Leo* och *S. E. Ljungkvist*, som föreslagit, att utskottets yttrande i motiveringen å sidan 6 berörande frågan om en plan för lagens slutliga avveckling bort utgå och i anslutning till departementschefens uttalande i stället givits följande lydelse:

»Utskottet, som i denna punkt delar departementschefens i ämnet uttalade mening, kan så mycket mindre biträda sakkunnigeberedningens förslag, då det synes utskottet uppenbart, att ett fastställande redan nu av tidpunkten för lagens slutliga avveckling skulle komma att i hög grad öka de osunda spekulationerna på bostadsfastigheternas område.»

dels av herrar *E. A. Klefbeck*, *Alb. Bergström* och *H. V. Leo*, som vid 6 § 1 mom. anförde:

»Då vi anse, att införande i lagen av en, som utskottet själv medger, så svävande bestämmelse som att hänsyn till det allmänna läget på bostadsmarknaden skall av hyresnämnd beaktas vid fastställande av hyresbelopp skulle komma att i hög grad verka förvirrande och försvarande av hyresnämndernas uppgift och skapa en långt ifrån önskad ojämnhet på hyresprisbildningen inte bara olika orter emellan utan även inom samma kommuner, där flera än en hyresnämnd finnas, och då redan lagens förutvarande bestämmelser giva tillräcklig möjlighet att vid fastställande av hyresbelopp taga all nödig hänsyn till inverkande omständigheter, ha vi yrkat, att orden 'och det allmänna läget på bostadsmarknaden' i ifrågavarande moment måtte utgå.»

dels ock av herrar *E. A. Klefbeck*, *Alb. Bergström*, *Felix Hamrin* och *H. V. Leo*, vilka beträffande lagens tillämplighet på affärslokaler och dylikt uttalat en särskild mening samt yrkat, att vissa delar av lagförslaget skulle erhålla i reservationen angiven lydelse.

Beträffande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

*Lagförslag
med bestämmelser
mot
oskälighyres-
stegring m. m.
(Forts.)*

Herr Nilsson, Johan, i Skottlandshus: I avseende på föredragningen av förevarande utlåtande tillåter jag mig hemställa: att detsamma måtte företagas till avgörande på det sätt, att till en början föredrages det av utskottet tillstyrkta lagförslaget, där så erfordras paragraf- och momentvis, med promulgationsstadganden, ingress och rubrik sist;

att sedan lagförslaget blivit genomgånet, utskottets hemställanden i punkterna 1 och 2 föredras i ett sammanhang;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext icke må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Det av utskottet förordade lagförslaget.

1 §.

Denna paragraf lydde:

Denna lag äger tillämpning inom område, där lagen med vissa ändrade bestämmelser mot oskälighyresstegring m. m. den 19 juni 1919 är gällande vid denna lags ikraftträdande. Dock må Konungen härifrån kunna medgiva undantag, såframt den myndighet, som utövar kommunens, köpingens eller municipalsamhällets beslutanderätt, därom gör framställning, för vilken avgivits minst två tredjedelar av de i beslutet deltagandes röster.

Herr Klefbeck: Herr talman! Det har uttalats en önskan, att vi skulle yttra oss så kort som möjligt, eftersom andra kammaren redan för sin del avgjort frågan och vi äro så långt framme på riksdagsterminen, och jag skall försöka ställa mig det till efterrättelse.

Den här lagen är ju en gammal bekant, som över huvud ingen människa älskar mer än möjligen en och annan hyresgäst. Men hur litet älskad den än må vara, har dock ingen inom utskottet vågat taga på sig ansvaret att yrka på lagens förkastande. Med det nu föreliggande lagförslaget åsyftas dock ett par ändringar i den gamla lagen. Så har framför allt procentsatsen, inom vilken den s. k. fria hyresökningen får äga rum, höjts till 50 procent i stället för förutvarande 25 procent. Denna procentsats har kommit till stånd på grund av kompromiss inom utskottet. Det gjordes motionsvis yrkande från ett håll om 60 procent och från ett annat om 35 procent, och så ansågo vi oss böra gå medelvägen och föreslå 50 procent. Vi ansågo detta vara ofrånkomligt med hänsyn till den stegring i omkostnader, som även fastigheterna varit utsatta för. Skatterna hava ökats, och underhållskostnaderna hava ökats o. s. v.

Vidare är i ett par fall införd större möjlighet till fri uppsägning, som jag icke skall närmare redogöra för, då utskottet där varit enigt.

Och till sist hava från lagens tillämpningsområde undantagits affärslokaler och s. k. nya hus. I fråga om affärslokaler har jag jämte

några andra reserverat mig inom utskottet. Vi hava nämligen varit i tillfälle att få mottaga upprepade framställningar från mindre butiks-innehavare, vilka enstämigt förklarat, att om butikerna skulle helt undantagas från denna lag, skulle butiksägarna riskera fullständig ruin. En del hava redan fått sig kontrakt förelagda från sina hyresvärdar med pretentioner på upp till 300- å 400 procents ökning i den nuvarande butikshyran. Frestelsen för hyresvärdarna att på butikerna taga igen vad de icke kunna taga in på bostadslägenheterna, är ju mycket stor, och det är för dessa butiksinnhavares skull vi avlätit vår reservation. Vi hava menat, att de behöva få något längre tid att bereda sig på de nya förhållandena, och att övergången till den nya tiden borde ske litet mjukare, än att de på en gång skulle kastas ut såsom föremål för hyresvärdarnas godtycke. Utskottet har till butiksägarnas försvar endast hänvisat till 19 §, den som handlar om utvidgade ockerbestämmelser. Men vi hava rätt många inom utskottet haft den uppfattningen, att dessa ockerbestämmelser i det stora hela komma att bli bestämmelser på papperet och mycket litet skydda de annars blottställda butiksägarna. Vi hava emellertid för att tillmötesgå kravet på avveckling av den här lagen föreslagit, att en något högre fri procentsats skulle bestämmas för butiks- än för bostadslägenheter, och vi hava föreslagit 75 procent.

Det är en annan punkt vi också reserverat oss mot — jag skall icke taga upp en liten detaljsak, utan en mera viktig punkt — nämligen rörande den del av motiveringen, som börjar på sid. 6 längst ned och däri utskottet uttalar sin förhoppning om att denna hyreslag skulle kunna avvecklas till 1923. Vi hava menat, att det vore mycket oklokt att sätta begränsningen så nära. Att lagen skall avvecklas, det ha vi varit ense om allihop, men det är den snäva tidsgränsen, som vi i utskottet icke kunnat ena oss om. Det förefaller oss nämligen vara svårt att nu bedöma bostadsfrågans läge 1923. Och vidare hava vi förstätt, att blotta utsikten till att inom så kort tid få denna hyreslag avvecklad inbjuder till den mest oerhörda spekulation med egendomar. Här i Stockholm pågår redan en sådan, varigenom fastigheterna drivits upp till allt högre och högre belopp, och detta gör hyresgästernas läge svårare, på samma gång som det tillför en och annan jobbare alldeles oförtjänta och oerhörda vinster. Vi hava då menat, att om litet längre avvecklingsstid beskärdes, skulle det vara möjligt att få något slags lag till stånd, som drabbade de här jobberivinsterna, som vi anse vara ett alldeles särskilt tacksamt skatteobjekt. Om t. ex. en person utan ringaste eget åtgörande genom rent jobberi, som går ut över hyresgästerna, tillförsäkrar sig bortåt 100,000 kronor i vinst, är det alldeles icke för mycket, om samhället får del av denna vinst för att i sin ordning använda den till upphjälpande av den bostadsproduktion, som nu ligger alldeles nere.

Jag vill till sist särskilt trycka på ett önskemål, som beröres i utskottets motivering, ehuru blott i förbigående, men som vi voro tämligen ense om inom utskottet. Det var önskvärdheten av att, när vi nästa år få ett nytt lagförslag i detta ämne, det måtte äga vidgade bestämmelser i fråga om rätten till fri uppsägning. Det har nämligen

*Lagförslag
med bestämmelser
mot
oskälighyres-
stegring m. m.
(Forts.)*

*Lag, förslag
med bestämmelser
mot
oskälighets hyres-
stegring m. m.*

(Forts.)

slagit oss inom utskottet, att den statistik vi fått tydligen giver vid handen, att på samma gång bostadsbristen är så fruktansvärt stor, är trångboddheten mindre, än den var före kriget. Varpå kan detta bero? Jo, helt enkelt därpå, att det befintliga bostadsförrådet, om jag så får kalla det, icke utnyttjas på det mest rationella sätt. Vi hava ur erfarenheten fått den ena belägget därpå efter det andra. Folk flyttar från staden, men vågar icke släppa sina lägenheter. De gamla familjerna upplösas, men någon av familjens medlemmar behåller kvar våningen och vågar icke släppa den, och panikstämningen uppehålls. Om man får igen den fria uppsägningsrätten på hyresmarknaden, tro vi, att detta skulle i mycket hög grad bidraga till lättande av den bostadsnöd, som i verkligheten förefinnes.

Ja, jag skall som sagt icke uppehålla kammaren längre, utan sedan jag i största korthet redogjort både för de ändringsförslag, som här föreligga från utskottet och för innebörden av de reservationer, som jag här avgivit jämte några kamrater, skall jag sluta och vill då beträffande den föredragna paragrafen endast yrka bifall till utskottets förslag för att sedan i fråga om de olika paragrafer, där vi reserverat oss, framställa särskilda yrkanden. Här skall jag blott upptaga det yrkande i reservationen, som berör motiveringen och som innebär, att det stycke i motiveringen, som börjar på sid. 6 och fortsätter några rader in på sid. 8, skall utbytas mot det lilla stycke i vår reservation, som återfinnes på sid. 45 och som innebär, att man icke skall fastslå avvecklingen till 1923, utan giva oss litet friare möjligheter att anpassa oss efter befintliga förhållanden.

Greve Spens: Herr greve och talman! Såsom herrarna funnit av den årade föregående talarens anförande, är det huvudsakligen i två avseenden, som delade meningar förefunnits inom utskottet beträffande det föreliggande förslaget till ny hyreslag. Det är nämligen egentligen i fråga om affärslokalers frigivande från beroende av hyreslagen och i fråga om uttalande angående tiden, inom vilken hyreslagen borde vara fullständigt avvecklad, som meningarna gått i sär inom utskottet.

Mot förslaget om affärslokalers frigivande hava många betänkligheter uttalats av affärsidkare i skrivelse till utskottet. Men dessa affärsidkare hava då i allmänhet haft för sig, att lokalerna skulle frigivas omedelbart och icke först den 1 oktober nästa år, såsom lagförslaget angiver och utskottet även föreslagit. Med det föreslagna anståndet till den 1 oktober 1921 blir ju övergången mjukare, än om frigivandet skulle skett redan i år, såsom flertalet affärsidkare i början trodde. De uttalade farhågorna mot utskottets förslag i detta avseende synas emellertid vara väsentligt överdrivna. De bostadssakkunniga anse, att någon verklig brist på kontorslokaler icke föreligger, utan endast en konstlad sådan. Och i fråga om butikslägenheter förklara de sakkunniga, att någon egentlig brist icke föreligger. I början av kristiden inrättades en mängd nya affärer, och dessa skaffade sig lokaler delvis därigenom att bostadslägenheter ändrades till affärlägenheter, vartill rätt fanns intill år 1917. Sedermera hava en del av dessa affärer kommit i sådana

förhållanden, att de upphört med eller icke längre äro angelägna om att uppehålla sin verksamhet. Ehuru således någon verklig brist på affärs- och butikslokaler icke föreligger, kan det emellertid nog hända, att en del innehavare av mindre butiker komma att drabbas ganska hårt av denna jämförelsevis snabba avveckling. Men det är helt naturligt, att avvecklingen av en sådan egendomlig kristidslag, som hyreslagen är, icke kan ske, utan att slitningar på några håll inträffa. Enligt min mening kan man med fullt fog säga, att affärslokalers frigivande från hyrestvänet är ett naturligt första steg till hyreslagens avveckling. Ett bibehållande av affärslokalerna skulle också kunna lända bostadsproduktionen till skada. Det kunde nämligen hända, att om en konstlad brist på affärslokaler upprätthölles, den spekulativa byggnadsverksamheten, när den en gång kommer till stånd, kunde komma att inrikta sig på byggande av ytterligare sådana lokaler, vilka i allmänhet betinga högre hyra än bostadslägenheter. På grund av allt detta har utskottet därför ansett, att affärslokaler borde frigivas, och jag skall be att, då vi komma till 6 § i lagen, få yrka bifall därtill.

*Lagförslag
med bestämmelser
om
oskälighyres-
stegring m. m.*
(Forts.)

I fråga om planen för hyreslagens avveckling och bestämmandet av den tidpunkt, då den bör vara slutligt avvecklad, har den föregående talaren liksom Kungl. Maj:t ansett, att riksdagen icke borde uttala sig om någon viss sådan tid. Utskottet har emellertid enligt min mening anført synnerligen goda skäl för att ett uttalande därom skulle göras, och utskottet kan därvid stödja sig på socialstyrelsens och de bostads-sakkunnigas förslag i samma riktning. Alla synas nu vara eniga om att hyreslagen bör avvecklas, och frågan är endast, hur hastigt detta bör ske. Utskottet har ansett, att avvecklingen borde ske så fort som det möjligen låter sig göra, och utskottet har av sådan anledning föreslagit ifrågavarande uttalande. Utskottets mening torde också delas av de verkligt sakkunniga på byggnadsverksamhetens område. En plan för en snar avveckling av hyreslagen har framhållits såsom det mest effektiva medlet att under nuvarande sorgliga förhållanden på bostadsmarknaden kunna stimulera den spekulativa byggnadsverksamheten. Man får väl medgiva, att hyreslagen varit nödvändig, men den har också medfört flera skadliga verkningar, och dessa framträda skarpare, ju längre hyreslagen finnes kvar. Hyreslagen har, såsom den föregående talaren angav, genom sina bestämmelser om uppsägningsrätten bundit bostadsmarknaden och åstadkommit en konstlad bostadsbrist, och han redogjorde för en del omständigheter, varigenom denna konstlade bostadsbrist uppkommit. Jag skall be att till dessa fall av konstlad bostadsbrist ytterligare få foga det fallet, att till följd av dyrtiden många, som icke hava råd att bo kvar i sina lägenheter och gärna skulle vilja flytta, dock äro hindrade däriifrån gå grund av hyreslagens bestämmelser och måste sitta kvar i sina onödigt stora bostadslägenheter. Det är alldeles säkert, att om blott bostadsmarknaden åter bleve fri, skulle bostadsbristen visa sig vara mycket mindre, än den nu synes vara. Även i annat avseende har hyreslagen verkat hämmande på byggnadsverksamheten. Den långvariga inskränkningen av den fria prisbildningen på detta område har gjort det omöjligt för de nyproducerade bostadslägenheterna att på hyresmarknadens område uthärda konkur-

Lagförslag
med bestämmelser
mot
oskälighyres-
stegring m. m.

(Forts.)

rensen med äldre lägenheter. Detta har verkat hämmande icke blott på den spekulativa bostadsproduktionen, utan även på bostadskooperationen och egnahemsbyggnadsverksamheten. Då lagen, på de av Kungl. Maj:t i propositionen och av utskottet anförda skälen, icke synes omedelbart kunna upphävas, är det därför av synnerlig vikt, att de, som ämna bygga, i god tid få veta, när hyreslagen kan väntas bli upphävd. De kunna då så småningom börja bygga, så att de hava sina hus färdiga, när lagen upphör att gälla.

Nu säger man, att ett fastställande redan nu av tidpunkten för lagens slutliga avveckling skulle komma att i hög grad öka den osunda spekulationen på fastighetsmarknadens område. Detta tror jag icke så mycket blir förhållandet, och i varje fall skulle en sådan osund spekulation snart röna bakslag, men den rådande pessimismen hos byggnadsföretagarna skulle emellertid i hög grad minskas, genom ett sådant uttalande, som utskottet föreslagit. Då utskottet i sitt förslag till uttalande om hyreslagens slutliga upphävande gjort förbehåll för det fall, att helt oväntade omständigheter skulle bringa frågan i ett väsentligt ändrat läge, synes det ej böra hos någon väcka så stora betänkligheter att biträda detta uttalande. Andra kammaren har visserligen i går afton med tre rösters öfvervikt bifallit herr Klefbeck's reservation, men det skulle ändock verka uppmuntrande för dem, som ämna bygga, om första kammaren antager utskottets förslag, särskilt med hänsyn också till den ringa röstskillnaden i andra kammaren.

Jag hemställer, alltså herr talman, om bifall till utskottets förslag i denna del.

Efter härmed slutad överläggning godkändes förevarande paragraf.

2—5 §§.

Godkändes.

6 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

1. Fordras för omöblerad lägenhet, som är uthyrd eller avsedd att uthyras av husägaren eller annan, och som den 25 maj 1917 eller tidigare varit uthyrd, högre hyra, än den, som enligt för tid före nämnda dag senast gällande hyresavtal varit för lägenheten betingad, ankommer med nedan angivna inskränkning på hyresnämnden att, efter framställning av hyresvärd, hyresgäst eller hyressökande, eller där nämnden eljest finner anledning därtill pröva, huruvida det fordrade beloppet med hänsyn till ej mindre lägenhetens beskaffenhet och det allmänna läget på bostadsmarknaden än även omkostnaderna för fastigheten och förhållandena i öfrigt är att anse såsom oskäligt samt att i sådant fall fastställa den lägre hyra, varje gång för högst ett år, som nämnden finner skälig. Lag samma vare, där hyresavtal träffas om omöblerad lägenhet, innefattande höjning av hyran utöver för tid före den 25 maj 1917 senast gällande hyresbelopp, så ock där så-

dant avtal träffats antingen, vad angår orter, där lagen den 25 maj 1917 med vissa bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m. varit gällande, senare än a etthundratjuguförsta dagen före den dag lagen blivit tillämplig inom området, eller, vad angår orter, där lagen den 14 juni 1918 med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m. eller lagen den 19 juni 1919 enligt Konungens särskilda förordnande senare blivit gällande för området, från och med den dag, endera av sistnämnda lagar sålunda blivit tillämplig inom området; i fråga om hyresavtal, som träffats före den dag, då lagen den 25 maj 1917 blev gällande för det område, där fastigheten ligger, äge dock hyresnämnden ingripa allenast om lägre hyra än den avtalade blivit fastställd såväl för hyresåret 1917—1918 som för hyresåret 1918—1919. Skall hyresvärd enligt hyresavtal besörja lägenhetens uppvärmning eller tillhandahålla varmvatten till densamma, åligger det nämnden att särskilt bestämma skälig ersättning för envar sådan förman att utgå med visst belopp eller efter grund, som nämnden finner lämplig.

*Lagförslag
med bestämmelser
mot
oskäligen hyres-
stegring m. m.
(Forts.)*

Fordras för omöblerad lägenhet, som är uthyrd eller avsedd att uthyras av husägaren eller annan, men som icke den 25 maj 1917 eller tidigare varit uthyrd, högre hyra än den, som betingats vid första uthyrningen av lägenheten, eller träffas om sådan lägenhet hyresavtal, innefattande höjning av hyran utöver det vid lägenhetens första uthyrning betingade hyresbelopp, skall i fråga om hyresnämnds prövning vad i första stycket sägs äga motsvarande tillämpning. Lag samma vare, där om dylik lägenhet avtal, som nyss sagts, träffats, vad angår orter, där lagen den 19 juni 1919 ursprungligen ägt tillämpning, dels före den 22 juni 1919 att gälla för tid från och med den 1 oktober 1919 eller senare, dels ock den 22 juni 1919 eller där-efter samt, vad angår orter, där sistnämnda lag enligt Konungens särskilda förordnande senare blivit gällande för området, från och med den dag lagen sålunda blivit tillämplig inom området.

2. Överstiger hyra för lägenhet, som varit uthyrd för tid före den 1 oktober 1915, den före sagda dag senast gällande hyran med högst 50 procent, må sådan hyresförhöjning icke upptagas till prövning av hyresnämnden, med mindre nämnden med hänsyn till lägenhetens mindervärdiga beskaffenhet finner synnerliga skäl tala där-för.

På framställning av hyresnämnden äger socialstyrelsen, där särskilda skäl därtill äro, för nämndens verksamhetsområde eller viss del därav fastställa angivna gräns till viss lägre procentsats än 50 procent, dock lägst 40 procent. Socialstyrelsens beslut i fråga, som här avses, skall genom styrelsens försorg ofördröjligen kungöras i allmänna tidningarna samt en eller flera tidningar i orten. Ändring i beslutet må sökas hos Konungen genom besvär, vilka skola vara inkomna till civildepartementet inom trettio dagar från det beslutet kungjordes i allmänna tidningarna.

3. Hyresnämnds prövning må ej avse hyresbelopp, som till betalning förfallit före den dag, då framställning om hyresreglering gjorts hos nämnden, eller, där nämnden eljest företager reglering, före

Lagförslag
med bestämmelser
mot
oskälighyres-
stegring m. m.
(Forts.)

den dag, då hyresvärden erhållit meddelande, att fråga väckts om företagande av reglering. Denna bestämmelse skall dock ej äga tillämpning, där avtal träffats, att hyresbeloppet helt eller delvis skall vara till betalning förfallet tidigare än å sista söckendagen före den avtalade hyrestidens början.

4. Under hyra inbegripes varje vederlag, i penningar eller vad det är, som av hyresvärden eller till hans förmån för upplåtelsen betingas.

5. Har hyresnämnd för viss tid fastställt hyra för lägenhet, gälle avtal, däri högre hyra för lägenheten betingats, såsom om hyran för nämnda tid överenskommits till det fastställda beloppet.

6. Har enligt denna lag ändring gjorts i hyresavtal, i vad angår redan erlagd hyra, skall vad hyresgästen sålunda betalat för mycket eller för litet i förra fallet till honom av hyresvärden återbetalas och i senare fallet av honom till hyresvärden inbetalas vid den hyresbetalningsdag, som infaller näst efter den dag beslut i ärendet föreligger, dock att i senare fallet vad i 3 kap. 23 § 1 i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom stadgas ej skall äga tillämpning, med mindre hyresvärden minst femton dagar före den dag, han sålunda påyrkar beloppets inbetalning, hos motparten styrker sitt krav.

I förenämnda av herrar *E. A. Klefbeck, Alb. Bergström, Felix Hamrin* och *H. V. Leo* avgivna reservation hade förordats följande lydelse av 6 § 2 mom.:

Överstiger hyra för lägenhet, som helt eller delvis användes till bostad och som varit uthyrd för tid före den 1 oktober 1915, den före sagda dag senast gällande hyran med högst 50 procent, eller för annan lägenhet, som varit uthyrd för tid före den 1 oktober 1915, den före sagda dag senast gällande hyran med högst 75 procent, må sådan hyresförhöjning icke upptagas till prövning av hyresnämnden, med mindre nämnden, med hänsyn till lägenhetens mindervärdiga beskaffenhet, finner synnerliga skäl tala därför.

På framställning av hyresnämnd äger socialstyrelsen, där särskilda skäl därtill äro, för nämndens verksamhetsområde eller viss del därav fastställa den för lägenheter, som helt eller delvis användas till bostad, angivna gräns till viss lägre procentsats än 50 procent, dock lägst 40 procent. Socialstyrelsens beslut i fråga, som här avses, skall genom styrelsens försorg ofördröjligen kungöras i allmänna tidningarna samt en eller flera tidningar i orten. Ändring i beslutet må sökas hos Konungen genom besvär, vilka skola vara inkomna till civildepartementet inom trettio dagar från det beslutet gungjordes i allmänna tidningarna.

Herr Klefbeck: Med åberopande av vad jag sade nyss, ber jag att få yrka avslag å 2 mom. av 6 § och i stället yrka bifall till den av mig m. fl. vid betänkandet fogade reservationen. Detta är det första yrkandet, som hänger tillsammans med det jag talade om, nämligen att butikslägenheterna skulle få vara kvar under hyreslagens bestämmelser.

Greve Spens: I anslutning till vad jag förut yttrat ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Lagförslag
med bestämmelser
mot
oskälig hyres-
stegring m. m.
(Forts.)

Herr Nilson, Karl August: Jag kan icke heller biträda reservationen i denna del och vill fästa kammarens uppmärksamhet på att den hjälp herr Klefbeck avsåg, skulle vinnas för de små butiksägarna är blott en chimär. Man måste vid bifall till reservationen förutsätta att en hyresstegring kommer att träda i kraft för butiksägarna denna höst med 75 % i stället för 50 %. Enligt utskottets förslag skulle däremot ingen fara föreligga för butiksägarna förrän 1921, och då skall man hoppas, att bostadsproduktionen hunnit alstra åtminstone en del butikslägenheter. Dessutom finnes det ett förhållande, som står över allt detta tal om de små butiksägarnas förmåner, och det är angelägenheten av att verkligen kunna få fram en bostadsproduktion. Nu är den alldeles avstannad och kommer att stå stilla, så länge riksdagen icke tager något steg för hyreslagens avveckling.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Juhlin, Malcolm: Av samtliga talare, som haft ordet, har uttryckts önskan om att ifrågavarande hyreslag snart må komma att upphöra. Men det märkliga är, att så snart man gör något försök att lätta på dess bestämmelser och vidtaga åtgärder för att avveckla lagen, så kommer än den ena och än den andra och har invändningar att göra. Vi skulle råka ut för ohyggliga hyresvärdar, som skulle uppskörta oss på mångahanda sätt, och därför kunde vi icke gå med på saken nu. Vi borde vänta med avvecklingen, skjuta upp den till en annan tidpunkt, då det bleve lättare att genomföra den. Min uppfattning är att lagen är en olycka. Det är en olycka, att den någonsin kommit till. Hade den aldrig kommit till stånd, så skulle vi haft det bättre nu i landet, och nog kommer det att bli synnerligen svårt att få den avvecklad i sin helhet.

Nu sade den förste talaren, då han förordade reservationen, att han hölle med om att en mängd butiksägare, som gjort framställning i ämnet, skulle komma i den största ekonomiska misär, om de nu utlämnades åt sina hyresvärdar på nåd och onåd. Även jag har fått framställningar från sådana håll, och jag kan icke förneka, att det finnes hyresvärdar, som kunna gå fram på ett obarmhärtigt eller rent av, kan jag säga, orättfärdigt sätt. Sådana finnas tyvärr. Men alldeles bestämt vill jag bestrida, att sådan obarmhärtighet eller orättfärdighet komme att bli regel. Jag tror, att förhållandena i Stockholm äro sådana, att vad dessa butiksinnehavare angår, husvärdarna få vara ganska hyggliga. I synnerhet under denna tid, då en viss hyresförhöjning varit tillåten, skulle jag kunna visa på hundratals fall, där just butikerna icke drabbats av någon hyresförhöjning alls, därför att butiksinnehavarna icke kunnat bära en sådan. De måste, om hyran höjes, lägga ned sin rörelse, och inför en sådan eventualitet föredrar hyresvärderna en mindre hyra framför ingen alls. Det finnes naturligtvis framstående affärslägen i centrum av staden, där förhållandena äro annorlunda, men om jag icke är illa underrättad, hava dessa affärers inne-

*Lagförslag
med bestämmelser
mot
oskälighets-
stegring m. m.*

(Forts.)

havare redan nu, utanför gällande hyreslag, ingått hyresavtal, som äro väsentligen högre och innehålla mycket längre gående förhöjningar än nuvarande hyreslag tillåter, och i fråga om dessa får butikhyrornas frigivande icke någon vidare inverkan.

Jag finner således för min del nödvändigt, att något göres för att få denna lag avvecklad, och då synes mig, att det resultat utskottet kommit till är bättre och lyckligare än vad som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition och reservanterna nu uttalat sig för. Men, säger man, om man nu bestämmer en viss tid, då hyreslagen bör vara avvecklad, blir det ett oerhört jobberi med fastigheterna. Ja, det är möjligt, att det så blir, men det tror jag icke kan förhindras genom att man låter saken vara på obestämd tid. Jag tror icke, att det skulle ha inflytande på jobberiet vare sig i den ena eller andra riktningen, men jag tror, att det skulle hava stor betydelse, om vi säga ifrån, att vid den angivna tidpunkten skola de här reglerande bestämmelserna upphöra att gälla. Det har den betydelsen för åtskilliga personer, att de veta om de skola våga företaga sig några nybyggnader, och det har betydelse för frågan, om dessa kristidsbestämmelser någonsin skola upphöra. Förrän riksdagen vågar taga det steget, komma vi att få använda skattemedel för bostadsnödens underlättande och för att förhjälpa till att få bostäder, och förhållandena komma icke att bli bättre utan snarare sämre. Jag har samma uppfattning som de sakkunniga, vilka yttrat sig i hyresfrågan, att egentligen det icke är någon brist på rum, om man blott kan få dem fördelade så som före kriget. Rummen äro emellertid nu ojämnt fördelade, och de äro det, därför att ingen hyresvärd har rätt att säga upp och ingen hyresgäst vågar säga upp, även om han icke behöver så stor lägenhet, som han innehar, ty det finns ingen möjlighet för honom att få en mindre lägenhet. Det är en fullkomlig stockning, det har icke varit någon flyttning på 5 à 6 år, och om man vore i tillfälle att göra en fullständig jämförelse, skulle man förstå, huru svårigheterna uppkommit. Men det tjänar ingenting till att tala om den saken, för att få riksdagen att uttala sig för upphävande av hyreslagen, och jag skall icke heller göra det.

Jag tror icke det blir bättre, förrän vi få bort dessa lagbestämmelser, som skola reglera så ömtåliga förhållanden. Och jag kan för min del icke finna, att de skäl reservanterna framfört, hava sådan betydelse, att riksdagens första kammare har någon anledning att följa dem. Jag tror, att i det fallet man är inne på oriktig väg. Och jag tror, att om vi bifalla utskottets motivering och hemställan, det är bättre utsikt att komma ur de svårigheter, vari vi för närvarande befinna oss, än om vi skulle följa reservanterna.

Jag yrkar således bifall till utskottets förslag.

Herr Winberg: När man gör gällande, att ett fullkomligt frigivande av hyrorna för butikslägenheter den 1 oktober 1921 skulle utöva ett så synnerligt välgörande inflytande på bostadsproduktionen, så får man ursäktas mig, att jag icke kan följa med på det resonemanget. För det första kan det icke utöva någon vidare inverkan på *produktionen av bostadslägenheter*, vad man besluter för butikslägenheterna, och för

det andra tror jag, att hela talet om att upphävandet av hyresregleringen skulle ha inverkan på bostadsproduktionen egentligen icke har någon som helst grund för sig, av det naturliga skälet att de hus, som hädanefter uppföras, icke komma under bestämmelserna i hyreslagen. Jag tror, att det nämnda talet icke är något att fästa avseende vid. Givetvis är det ett husägarintresse att komma ifrån den reglering, som lagstiftningen lagt på den fria prisbildningen. Det förstår jag. Men man skall ej göra det till något annat än det är. För övrigt anser jag, att det skulle vara ensidigt och verka orättvist, att nu undantaga butikslägenheterna. Det komme att gynna de husägare, som hava en del butiker i sina hus, under det att andra husägare naturligtvis komme att bli mycket förargade på det.

Lagförslag med bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.
(Forts.)

Men självklart skulle, det förstår jag, ett sådant undantag vara första steget till avskrivning av hela hyreslagen, och då jag under nuvarande förhållanden anser en sådan åtgärd vara av synnerligen ödesdiger beskaffenhet, är enbart detta för mig tillräckligt skäl att gå emot vad utskottet föreslår. Och vid sådant förhållande förenar jag mig i det yrkande, som framställts av herr Klefbeck.

Herr Pers: Herr Winberg säger, att med frigivande av hyrorna för butikslägenheter början skulle vara gjord till avskrivning av hela hyreslagen. Ja, detta är just vad utskottet menar och åsyftar. Utskottet har uttalat sig för en successiv avskrivning av hyreslagen och har ansett, att butikerna skulle kunna lösgivas redan hösten 1921. Jag får säga, att utskottet har uppvaktats av butiksägare. Dessa ville naturligtvis sitta orubbade i sina lägenheter. Detta är och har alltid varit en allmän önskan hos butiksägarna. De motsätta sig det allmänna osäkerhetstillstånd, som de förut alltid och i regel levat under, men varifrån de varit befriade under hyreslagens egid, och den bekvämlighet, som hyreslagen berett dem, önska de bibehålla — det kan man ju förstå. Men det ligger i sakens natur, att man efter denna tillfälliga period icke kan för framtiden bibehålla för dem en sådan säkerhet. Det är för resten så, att denna lag är snart sagt den enda rest vi hava av kristidens lagar, och därför bör man ju se till, att den om möjligt upphäves. Och som sagt, butikernas frigivande är en början därtill.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de rörande nu föredragna paragraf framkomna yrkandena propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare på antagande av paragrafen med den ändrade lydelse av 2 mom., som reservationsvis förordats av herr Klefbeck m. fl.; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av förevarande lagförslag.

Godkändes.

I avseende å motiveringen yttrade nu

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag yrkar avslag på den del av motiveringen, som börjar nere på sid. 6 och fortsätter till sjätte

*Lagförslag
med bestämmelser
mot
oskälighyres-
stegring m. m.
(Forts.)*

raden på sid. 8, samt att i stället införes det stycke, som står i vår reservation på sid. 45. Detta äsyftar som sagt, att avvecklingen icke skall fastslås såsom slutförd 1923.

Jag tillägger, att enligt upplysning, som lämnats mig, andra kammaren bifallit enahanda yrkande.

Herr Pers: Herr talman! Andra kammarens bifall till herr Klefbeck's yrkande gavs med en mycket knapp majoritet, och jag tillåter mig hemställa, att kammaren här följer utskottet.

Jag begärde egentligen ordet för att fästa uppmärksamheten på att denna bestämmelse om den treåriga avvecklingen står i ett ganska nära sammanhang med hela den här frågan och är, kan man säga, grundläggande för hela frågan. Det är frigivandet av hyresregleringen, som betingar bostadsskatten, ty det är den värdestegring, som fastighetsägarna erhålla med regleringens frigivning, som kan motivera en speciell beskattning för deras vidkommande och denna specialbeskattning för deras vidkommande är ju också konstituerande för möjligheten att giva den subvention som vi snart komma till. Det var detta sammanhanget, som jag ville påminna kammaren om, innan vi gå till beslut.

Jag yrkar, som sagt, bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Undén: Jag ber att få i denna punkt instämma med vad herr Klefbeck tidigare i dag yttrat i anslutning till propositionen. Jag tror icke, att det har avgörande betydelse, att man redan nu fastställer något visst datum för lagens avveckling. Det avgörande är ju, att statsmakterna över huvud taget visa sig i handling vilja så småningom avveckla lagen, och icke att de på förhand, innan utvecklingen kan överskådas, binda sig för en viss tidpunkt. Jag vill också fästa uppmärksamheten på att utskottet ju icke har kunnat göra annat än att i ett uttalande i motiveringen förorda en sådan tidpunkt, under en bestämd reservation för det fall att oförutsedda händelser inträffa.

Jag tror, som sagt, att det här är riktigtast att följa den uppfattning, som reservanterna hava uttalat.

Herr Winberg: Ja, herr talman, det skulle vara åtskilligt att säga i denna fråga, men då man nu anser, att debatten icke bör bli alltför lång, skall jag försöka inskränka mig.

Jag vill dock säga det, att det är med synnerligen stort intresse jag följer det nuvarande samhällets behandling av och försök att lösa den fråga, som nu här föreligger, och jag kan icke hjälpa, att jag på grund av en del uttalanden från såväl utskottets sida som också här i kammaren kommit till den slutsatsen, att det gamla bibelordet, att »den Gud vill förgöra, slår han med blindhet» har sin alldeles särskilda tillämpning med avseende å behandlingen av denna fråga.

Herr Pers framhöll, att hyresregleringslagen är den sista rest av kristidslagarna, som vi hava kvar, och att det därför vore angeläget att så fort som möjligt få bort denna rest. Ja, herr Pers, det kan bero på det. Enligt min mening är det icke så angeläget att så fort som möj-

ligt få bort den, utan det kan till och med ifrågasättas, huruvida det icke är angelägnare att dels kanske skärpa denna lagstiftning något och dels se till om icke på andra områden staten också måste ingripa något litet reglerande och icke överlämna allt helt och hållet åt slumpen.

Jag har i ett annat sammanhang i denna kammare tillåtit mig framhålla, att vi leva i synnerligen kritiska tider, och det beror på den möjlighet, som samhället har att reglerande inskrida på vissa områden, om förhållandena skola utveckla sig i en sådan riktning, som vi kanske litet var önska, eller icke. Nu skall jag icke gå vidare in på detta, utan jag skall blott tillåta mig att ännu en gång trycka på vad jag redan sagt, att ett upphörande eller icke av denna lagstiftning kommer, såvitt jag förstår, icke att hava något som helst avgörande inflytande på bostadsproduktionen under den närmaste tiden. Det är en fullkomlig felsyn, såvitt jag kan se.

Vidare sade herr Pers, att ett upphävande av denna lagstiftning och hyresnivåns höjande till vad som under nuvarande förhållanden kan anses naturligt skall giva möjlighet till en särskild beskattning på denna inkomst från husägarnas sida. Ja, det är nog alldeles riktigt, men hava herrarna tänkt sig, vilka konsekvenser i övrigt, som följa med borttagande av all reglerande lagstiftning på detta område, vilken oerhörd uppskrivning av hyrorna som kommer att ske i ett enda slag. Man har approximativt beräknat detta för Stockholms vidkommande och funnit, att hyresgästerna skola betala en merutgift på mellan 100 och 150 miljoner kronor per år — och detta bara för Stockholm. Vad detta sedan i sin tur kommer att betyda i fråga om prisbildning, i fråga om förhöjda dyrtidstillägg och sådant och för förhållandet på arbetsmarknaden, behöver jag knappast i detta sammanhang närmare utveckla, men nog kunna vi vara överens om att ett dylikt lössläppande av det hela under nuvarande förhållanden är en så pass allvarlig sak, att det icke brådskar därmed.

Men, à la bonheur, äro herrarna anhängare av den s. k. katastrofteorien, näväl, då böra ni hava så brått som möjligt att få bort de sista resterna av ett reglerande ingripande från det allmännas sida även på detta område. Men då jag nu märkvärdigt nog icke är anhängare av denna teori, kan jag icke ansluta mig till dem, som hava så brått i detta avseende, utan ber jag att på det bestämdaste få yrka bifall till det yrkande, som här har framställts av herr Klefbeck.

Herr Nilsson, Johan, i Skottlandshus: För min del tror jag, att man kan våga påstå, att det är en allmänt utbredd mening, att man bör söka komma till en avveckling av den kristidslag, som här behandlas.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet erinrade om att utskottet icke vågat sig på att föreslå någon bestämmelse därom Nej, det hava vi visserligen icke gjort, men utskottet har redan på denna tidiga tidpunkt velat göra ett uttalande, så att förslag sedan kan framläggas under kommande år, då man möjligen skulle kunna fastslå tiden, då denna lag skall alldeles bestämt avvecklas. Det blir ju därigenom en mjukare övergång, om allmänheten i god tid får reda på när tiden är

*Lagförslag
med bestämmelser
mot
oskälighyres-
stegring m. m.*
(Forts.)

*Lagförelag
med bestämmelser
mot
oskälighyres-
stegring m. m.*

(Forts.)

inne, att man närmar sig avvecklingen, och jag tror, att det är klokt att gå denna väg. Jag tror också, att den tidpunkt, som utskottet nu har tänkt sig, kan vara vald med hänsyn till en tämligen lång övergångstid.

De farhågor, som nu uttalats av herr Winberg, att hyresstegringen skulle bliva av så ofantlig omfattning, ifall denna lag skulle komma bort, tror jag vara mycket överdrivna. Det har dock visat sig under de senare åren, då man avvecklat andra kristidslagar, att den prisstegring, man befarat skulle bliva en följd därav, aldrig inträffat, utan att tvärtom både varutillgången och prisen blivit bättre, så att prisen i de flesta fall visst icke höjts, och i många fall till och med sjunkit, och det kan hända, att vi få samma erfarenhet vid avecklingen av denna lag, nämligen att det icke finnes någon så stor bostadsbrist, och att hyresgästerna icke heller behöva gå med på att betala vilka hyror som helst utan att det blir prisreglering på detta område liksom på andra områden av sig självt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Carl Gustaf: I motsats mot den föregående ärade talaren, måste jag säga, att jag icke kan förstå, vad det egentligen kan ligga för bärande motiv under att på det sätt utskottet föreslagit angiva en tidpunkt, som framdeles skall bestämmas, en tidpunkt, som inträffar långt efter nästkommande riksdags slut.

För min del ber jag att få yrka bifall till den i förevarande punkt vid utskottets betänkande av herr Klefbeck m. fl. fogade reservationen.

Herr Winberg: Bara ett par ord till herr Nilsson i Skottlandshus! Om det vore så lyckligt i detta som i andra fall, då vi avvecklat, att vi genom import av varor kunna förekomma en alltför våldsam prisstegring, tror jag det skulle vara möjligt med en sådan avveckling, som herr Nilsson antydde. Men det ställer sig litet svårt, herr Nilsson, att importera bostadshus för att därigenom förhindra husägarna att taga ut allt vad de på grund av det föreliggande läget anse sig kunna taga ut.

Herr Trygger: Jag kan icke låta bli att på grund av herr Winbergs uttalande nu och vid föregående tillfällen inlägga en alldeles bestämd gensaga.

I vilken fråga som än här förekommer, användes alltid ifrån denne talares sida, den argumentationen, att om vi icke göra på det eller det sättet, kommer det att inträffa en katastrof eller att folket kommer att taga saken i sina egna händer oberoende av vad konung och riksdag kunna hava för mening, med ett ord, ett ständigt hot om olagliga åtgärder. Jag tror icke, att det är så allvarligt menat från talarens sida, men det är dock ett ideligt upprepande av denna sak, som synbarligen icke är avsett för oss, utan mera för åtskilliga kretsar utom riksdagen.

Jag vill säga en gång för alla, att åtminstone på mig gör sådant hot icke något som helst intryck. Är det någon, som skulle försöka att gå förbi de lagliga myndigheterna här i landet, och särskilt om någon

skulle vilja sätta sig över riksdagen och dess makt, är jag alldeles bestämt övertygad om att statsmakterna icke skulle sakna medel att sätta ned nosen på dem, som vilja förhåva sig.

*Lagförslag
med bestämmelser
mot
oskälighyres-
stegring m. m.
(Forts.)*

Herr Winberg: Ja, herr talman, huruvida jag har någon mening med vad jag säger eller icke, det känner jag väl själv bäst till. Jag tror icke, att det blir herr Trygger, som kommer att avgöra det och icke heller till vilken jag talar här, till herrarna här eller utanför riksdagen, men jag vill å andra sidan för min del be att få tala om för herr Trygger, att intet uttalande från hans sida någonsin kan komma att hindra mig från att här klart och tydligt säga min mening, vare sig den kommer att illa beröra herr Trygger och hans meningsfränder eller icke. Och jag kommer icke att taga hänsyn till det där hotet om vad som skulle komma att ske, om någon skulle sätta sig över riksdagen. Den saken har jag aldrig inlåtit mig i debatt om, men, som sagt, eftersom herr Trygger tagit rätt skarpa ord i sin mun, kan jag tillåta mig att taga lika skarpa ord i min mun och säga, att det icke blir herr Trygger, som kommer att föreskriva mig vad jag skall säga vare sig nu eller framdeles i riksdagen.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att angående motiveringen yrkats, dels att utskottets uttalanden skulle godkännas, dels ock, av herr Klefbeck, att samma uttalanden skulle godkännas med den ändring, att det yttrande av utskottet, som i det tryckta utlåtandet började å andra raden nedifrån å sid. 6 och slutade å femte raden uppifrån å sid. 8, utbyttes mot det uttalande, som förordats i den av herr Klefbeck m. fl. vid utlåtandet först angivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till herr Klefbecks yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande motiveringen i sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 1 godkänner utskottets uttalanden med den av herr Klefbeck under överläggningen påyrkade ändring, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännas utskottets uttalanden oförändrade.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 60.

Utskottets hemställan i punkterna 1 och 2.

Biföllos i vad de ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

Föredrogs ånyo samt företogs punktvis och momentvis till avgörande sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag och lån till främjande av bostadsproduktionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Uti en till riksdagen den 12 mars 1920 avlåten proposition, nr 314, vilken överlämnats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t under återopande av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

1:o att till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid statens järnvägar, telegrafverket, postverket, statens vattenfallsverk och tullverket måtte av statsverkets fond av rusdrycksmedel tills vidare och i enlighet med Kungl. Maj:ts närmare beslut disponeras *dels* för år 1921 ett belopp av 10,000,000 kronor, *dels ock* för år 1920 ett belopp av 7,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att även ett senare år disponera vad som av nämnda belopp ej åtgått ett föregående år;

2:o att besluta, att en särskild fond, benämnd statens bostadslånefond, skulle inrättas, från vilken fond, som skulle förvaltas av statskontoret, lån efter de huvudsakliga grunder, som vore angivna i statsrådsprotokollet, finge av Kungl. Maj:t beviljas kommuner med flera till visst bostadsbyggande, samt att såsom kapitalökning för denna fond anvisa *dels* för år 1921 ett reservationsanslag av 25,000,000 kronor, *dels ock* å tilläggsstat för år 1920 ett reservationsanslag av 15,000,000 kronor, båda beloppen att utgå av lånemedel, ävensom, vid bifall härtill, förordna, att de i förslagen till riksstat för år 1921 och till tilläggsstat för år 1920 under rubriken »Fast upplåning» upptagna lånemedel skulle höjas med motsvarande belopp;

3:o att till understöd, i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder, åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader anvisa och till Kungl. Maj:ts förfogande ställa *dels* för år 1921 under femte huvudtiteln ett reservationsanslag av 6,500,000 kronor, att direkt utgå av hyresstegrings-skattemedel, *dels ock* å tilläggsstat för 1920 under sjätte huvudtiteln ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor, att utgå av tillfälliga lånemedel;

4:o att för anordnande av pristävlingar om standardmateriel och därav föranledda åtgärder i enlighet med av Kungl. Maj:t närmare meddelade bestämmelser å tilläggsstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 25,000 kronor att utgå av tillfälliga lånemedel;

5:o att till resestipendier åt arkitekter, byggmästare och arbetare i byggnadsfacket, ävensom åt personer med medicinsk-hygienisk utbildning, för studier i utlandet av bostadsfrågan å tilläggsstat för år

1920 under sjätte huvudtiteln anvisa och ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett reservationsanslag av 75,000 kronor att likaledes utgå av tillfälliga lånemedel; samt

6:o) att, vid bifall till vad under mom. 3:o), 4:o) och 5:o) föreslagits, besluta, att det i förslaget till tilläggsstat för år 1920 under rubriken »Tillfällig upplåning» upptagna belopp skulle höjas med 4,100,000 kronor.

I sammanhang med förevarande proposition hade till statsutskottet jämväl överlämnats följande motioner, nämligen:

nr 292 i första kammaren, av herr *Sigfrid*, som hemställt, att riksdagen måtte besluta att av statens bostadsfond skulle utbetalas till den, som under åren 1920—1921 uppförde åt sig ett eget hem, vare sig bostads- eller jordbruksegethem, och erhöles lån mot ränta ur statens bostadsfond eller statens egnahemsfond, ett belopp av kronor 1,500, därest egnahemmet innehölle 2 rum och kök, samt 2,000 kronor, om det innehölle 3 rum och kök,

nr 233 i andra kammaren, av herr *Werner*, som hemställt, att riksdagen måtte anslå till understöd för uppförande av kommunala bostadshus med smålägenheter 4 miljoner kronor, varav 2 miljoner å tilläggsstat för 1920 och 2 miljoner för 1921, att utgå enligt de närmare grunder, som kunde fastställas av Kungl. Maj:t,

nr 423 i andra kammaren, av herrar *Hage* och *Johansson* i Sollefteå, vilka hemställt, att riksdagen måtte besluta, att det belopp av 6,500,000 kronor, som upptoges under punkt 3) i propositionen, att utgå av hyresstegringsskattemedel, i stället skulle utgå av tillfälliga lånemedel,

nr 428 i andra kammaren, av herr *Lithander*, som hemställt, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 314, i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att Kungl. Maj:t ville återkomma till riksdagen med förslag till bostadsproduktionens ökande, kompletterat med lagförslag, som tillbörligt tryggade arbetets frihet,

nr 431 i andra kammaren, av herr *Lindman* m. fl., som hemställt, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 314, måtte besluta att i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande av ny plan för upphjälpande av bostadsproduktionen, med behörig hänsyn tagen till vissa i motionen framhållna synpunkter och i samband med förslag till reglerande av förhållandena på arbetsmarknaden, samt

nr 432 i andra kammaren, av herr *Hage*, som hemställt, *dels* att riksdagen måtte på det sättet bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 314, i vad det gällde anslag till främjande av bostadsproduktionen, att riksdagen medgäve, att kommun även skulle kunna — efter grunder, som fastställdes av Kungl. Maj:t — erhålla tillskott av statsmedel för sådan bostadsproduktion, som bestode i inredande av bostäder i icke nybyggda hus, samt *dels* att riksdagen måtte härför anslå ett lämpligt belopp.

Såväl propositionen som nämnda motioner hade behandlats av sammansatt stats-, bevillnings- och första lagutskott, som jämväl fått till sig överlämnade inom andra kammaren vid remiss av propositionen hållna yttranden.

*Anslag till
bostadshus för
tjänstemän
vid kommunika-
tionsverken.*

Punkten A 1.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte besluta, att till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och vattenfallsverk under titel »utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet», anvisa

a) å riksstaten för år 1921 ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor, att utgå av lånemedel,

b) å tilläggsstaten för år 1920 ett reservationsanslag av 7,500,000 kronor, att likaledes utgå av lånemedel.

Herr Schotte: Herr greve och talman, mina herrar! I det nu föredragna momentet har utskottet biträtt de av Kungl. Maj:t ifrågasatta beloppen med avseende på den byggnadsverksamhet, som skulle bedrivas av statens affärsdrivande verk, och är naturligtvis därvidlag icke något ifrån min sida att invända. Jag har icke heller så mycket att säga beträffande frågan om huru anslagen för ifrågavarande ändamål lämpligast böra utgå. Kungl. Maj:t hade som känt föreslagit, att därför skulle disponeras rusdryckslånefonden, medan utskottet för sin del förordat, att medlen skulle utgå ifrån de affärsdrivande verken under titel: utgifter för kapitalökning. Det är kanske av mindre betydelse på vad sätt medlen till passande bostadbygge beredes, men jag kan icke underlåta att för min del uttala den meningen, att utskottets motivering för sitt förslag knappast är riktig. Utskottet säger, att »då verken sålunda i varje fall skulle påläggas just de utgifter, som möjligen kunde göra byggnadsverksamheten till en mindre god affär», kunde dessa medel lika väl tagas å de affärsdrivande verkens kapitalökningsstater. Verken tvingas emellertid härmed att vid en ogynnsam tidpunkt upptaga en avsevärd byggnadsverksamhet, som ligger utanför deras egentliga affärsintressen och affärsbehov och som i främsta rummet har tillkommit för att förbättra den allmänna situationen å byggnadsmarknaden.

Det är sannolikt, — och jag får hoppas för min del också, livligt detta — att det skall visa sig möjligt att vid en följande riksdag vinna medel till fortsättande av det byggande av bostäder för statsanställda, vartill nu här tages ett första steg, och det så mycket hellre som förslaget härvidlag vunnit ett enhälligt tillstyrkande inom utskottet, vadan man kan förvänta, att just detta sätt att lindra den allmänna bostadsnöd, som för närvarande råder flerstädes i landet, skall bliva det, som i fortsättningen främst tillgripes. Men just därför är det av betydelse, att organisationen av denna byggnadsverksamhet blir den bästa möjliga, jag måste därför säga några ord med avseende å utskottets beslut att i detta sammanhang icke förorda Kungl. Maj:ts förslag om en särskild byggnadskommission. En byggnadskommission, som skulle hava till uppgift att reglera och sammanhålla bostadsbyggandet i fråga, är enligt min mening en gagnande anordning, som det är beklagligt, att utskottet icke velat gå med på. Det är förmodligen närmast den allmänna »kommissions-skräcken», som föranlett utskottets avstyrkande av ifrågavarande

byggnadskommission. Det är dock att märka, att det här icke är fråga om en kommission av den typ och med de uppgifter, som vi haft under kristiden och som vi ju allmänt önska bliva vidare förskönade ifrån. Den kommission, varom det här är fråga, skulle ju sammansättas av representanter för de olika verken, och dessa skulle fullgöra sina uppdrag utan någon särskild ersättning. Dessa uppdrag skulle betraktas såsom tjänsteärenden, och kostnaderna för en dylik kommission bleve därför också mycket minimala. Nu säger utskottet såsom skäl för sin mening om att någon särskild byggnadskommission icke erfordras, »att de affärsdrivande verken torde vara bäst skickade att jämväl framdeles själva handhava uppgiften ifråga, vart och ett för sitt eget vidkommande. Även om verksamhetens omfattning kommer att utvidgas, äro verken väl förtroagna med uppgiften och äga i regel särskilda organ för densamma.» Ja, det kan, åtminstone i huvudsak, vara sant vad beträffar statens järnvägar och vattenfallsstyrelsen, men det är icke riktigt beträffande telegrafstyrelsen och posten. Dessa senare verk sakna tillräckliga organ för denna byggnadsverksamhet; deras hittills varande byggnadsverksamhet har varit inskränkt i allt väsentligt till expeditionsbyggnader och verklokaler och har icke avsett personalbostäder. Den byggnadsverksamhet, som bekostas av telegraf- och posten, skall författningsenligt närmast ankomma på byggnadsstyrelsen, och vad detta kan betyda i kostnadsökning, torde riksdagen hava en dyrköpt erfarenhet av. Det blir helt enkelt att lysa ut bostadsbyggandet på entreprenader, och detta bör, såsom också påpekas i Kungl. Maj:ts proposition, i de fall, som här äro ifråga, i görligaste mån undvikas. Det skulle leda till svårigheter och fördyringar, och det samarbete, som utskottet förordar och funnit hittills icke hava varit främmande för verken, skulle komma att äventyras. Man har särskilt avsett, att staten skulle genom materialinköp i större skala själv tillhandahålla en del materialier. Så t. ex. virke från statens egna eller av staten förhyrda sågverk samt tegel genom att uppgöra avtal i stor skala om leverans av denna vara eller genom att staten arrenderade vissa tegelbruk. Härmed och med andra liknande åtgärder har man velat söka komma till en enhetlig och planmässig byggnadsverksamhet i här förevarande avseende, en byggnadsverksamhet, som också därigenom skulle kunna bliva billigare och fördelaktigare för staten.

Jag känner för resten för min del icke till detta redan förut bedrivna samarbete emellan verken, som utskottet har åberopat, i annat avseende än vad beträffar expeditionslokaler, där det har hänt, att post- och telegrafverken hava samarbetat rörande lokaler, ibland även med riksbanken, men dessa expeditionsbyggnader hava, sedan ritninaerna gemensamt granskats av verken, utbudits på entreprenad genom byggnadsstyrelsens försorg.

Om det icke blir någon sammanhållande byggnadskommission, för nu förevarande bostadsbygge, så blir det Kungl. Maj:t, som får utöva tillsynen och kontrollverksamheten över det hela, och, jag undrar, om det över huvud taget kan av Kungl. Maj:t effektivteras. Följden torde bliva, att det blir byggnadsstyrelsen, som man får vända sig till, och som således kommer att ersätta byggnadskommissionen. Jag

*Anslag till
bostadshus för
tjänstemän
vid kommunika-
tionsverken.*

(Forts.)

*Anslag till
bostadshus för
tjänstemän
vid kommun-
kationsverken.*

(Forts.)

befarar, att man då kan komma ur askan i elden. Det blir det gamla kända entreprenadsystemet, som kommer att uppleva en ny renässans och som kommer att i hög grad fördyra och försvåra ifrågasättande byggnadsarbeten.

Nu har ju andra kammaren redan bifallit utskottets förslag, och det tjänar således ganska litet till att här yrka bifall till den reservation, som i det av mig nu berörda avseendet är avgiven, men jag har velat för min del framhålla de skäl, som enligt min mening tala mot utskottets förslag, och fränsäga mig all delaktighet i ett beslut i enlighet härmed, ett beslut, som jag för min del befarar icke skall i allo befinnas lämpligt. Det kan måhända också vara lämpligt, att här i kammaren sägts några ord i detta avseende med hänsyn till den förhoppning jag förut uttalat, nämligen att det skall vara möjligt för Kungl. Maj:t att till ett annat år komma med förslag om fortsättande i större omfattning av bostadsbyggnader för de affärssdrivande verken, och därmed än mer lätta den allmänna bostadsmarknaden.

I den förevarande byggnadsverksamheten har utskottet icke tagit med tullverket. Det är ju en mindre fråga, men jag tycker att, så blygsamma som tullverkets anspråk i detta fall voro ställda, kunde man gärna gjort ett försök i det avseendet också, särskilt som tullverkets förslag, då det ingavs till Kungl. Maj:t, var nog utarbetat och en hel del utredningar gjorda, som kunde hava förtjänat få fullföljda på det sätt, som skulle hava skett, om tullverket härvidlag kommit med. Det är emellertid icke något att för närvarande göra åt den saken heller.

Medan jag nu har ordet och för att i vad på mig ankommer, söka bidra till att diskussionen i den betydelsefulla bostadsfråga, varom förevarande utlåtande i sin helhet handlar, ej alltför mycket utdrages, skall jag tillåta mig att med herr talmannens begivande yttra några ord också om de övriga punkterna i utskottsförslaget. Jag skall göra det i allra största korthet med hänsyn till att andra kammaren ju redan har fattat beslut i ämnet.

Att utskottet med avseende å valet mellan ett räntefrihetssystem och ett direkt subventionssystem biträtt det senare systemet, anser jag vara välbetänkt. Ett direkt subventionssystem är mera spörande för den stagnerande byggnadsverksamhetens återupptagande än ett räntefrihetssystem. Subventionssystemet med en byggnadspremie en gång för alla bygger ju också på grunder, som redan hava tillämpats av riksdagen vid föregående beslut om anslag till bostadsproduktionens befrämjande och därvidlag visat rätt så goda resultat. Det är så många bekymmersamma faktorer för byggnadsverksamheten, som för närvarande föreligga — de olidliga arbetarförhållandena, hyresregleringen, som till följd av sociala synpunkter måste tills vidare upprätthållas m. m. — att om man nu över huvud taget vill något i den föreliggande frågan, man måste beträda en väg, som åtminstone ger några *förhoppningar* om, att byggnadsverksamheten skall tillräckligt stimuleras. Enligt min mening är detta icke möjligt allenast med det från åtskilliga reservanternas sida påyrkade förslaget om att man endast skulle anvisa medel till en byggnadslånefond och

godkanna den lägre räntan, samt räntefriheten under det första året för lån från denna fond, men däremot icke medgiva någon direkt kontant subvention från statens sida då det är så, att den privata byggnadsverksamheten för närvarande är nästan helt ur spelet blir det det kommunala bostadsbyggandet, som det främst gäller att få i gång. Och kommunerna äro verkligen så pass ansträngda av kris-tidens alla förhållanden och av utgifter, att det i och för sig är väl befogat, att ett direkt subventionsbelopp utgår för kommunala bostadsbyggen. Det är icke fråga om att få i gång ett bostadsbygge över hela landet i normal omfattning, ty det mäktar ej något av här föreliggande förslag åstadkomma, utan det gäller att åstadkomma bostäder i mycket begränsad omfattning mot förr, det gäller att få i gång en bostadsproduktion, som kan lindra de mest betänkliga bostadsförhållandena. Utan en direkt subvention blir, förmodar jag, hela lånefordens anvisning blott en gest. Sannerligen det behöves också den största möjliga subvention för att bostadsbyggandet över huvud skall bli möjligt.

*Anslag till
bostadshus för
tjänstemän
vid kommuni-
kationsverken.
(Forts.)*

Nu har man påstått i de avgivna reservationerna, att en subvention i form av en byggnadspremie för en gång skulle utgöra en fara för invasion av arbetskraft från landsbygden till städerna. Det är enligt mitt förmenande en fullkomligt ogrundad farhåga. Även med den högsta subvention, som här kan ifrågasättas, bli hyrorna i de nybyggda husen så höga, att ingen, som vill bo billigt, gärna kan komma på den idén att flytta in till städerna. Men man tycks icke tänka på, att det finnes en hel del folk, som *måste* bo i städerna, och att ett val mellan landsbygd och städer för många ej föreligger, utan att många till följd av innehavande tjänst eller på grund av arbetsförhållanden äro tvungna att bosätta sig i städer eller stadsliknande samhällen. — Det tycks också, som om reservanterna icke skulle ha mycket sinne för att de olidliga bostadsförhållandena för närvarande i städerna också inverka på landsbygden och dess förhållanden, således på landet i dess helhet. Sjukdomar, missnöje, inneboendesystem, brist på tillräcklig uppfostran av barnen etc. — allt sådant, som nu frodas i städerna under de bedrövliga bostadsförhållanden, som där flerstädes råda — sprida sig till landsbygden också. De utgöra en fara för hela landet, och de gå ut lika mycket över landsbygden som över städerna. Ett socialt ont, sådant som bostadsnöden i städerna, skapar sociala missförhållanden inom hela folket. Det är icke något speciellt stadsintresse att lindra bostadsnöden i städerna, utan det är en *landsangelägenhet* av allra största betydelse.

För min del anser jag, såsom jag förut framhållit, att det är absolut nödvändigt, för att någon bostadsproduktion nu skall komma i gång, att en direkt subvention under den form, som utskottet här föreslagit, kommer till stånd. Vid sådana förhållanden är det givet, att jag för min del också anser det vara lyckligt, om denna subvention toge de största mått, som över huvud taget kunna tänkas möjliga, och att en tillräcklig stimulans för byggnadsverksamhetens återupptagande i tillräcklig omfattning knappast kan nås

*Anslag till
bostadshus för
tjänstemän
vid kommun-
kationsverken.*

utan att subventionen sättes till 20 %, på sätt åtskilliga reservanter hava yrkat.

(Forts.)

Jag tillåter mig slutligen att säga ett par ord med anledning av vad som från reservanternas sida i övrigt framhållits. Man är angelägen om att få en lånefond upplagd även för landsbygden och vill speciellt främja egnahemsbyggande. Det är emellertid otvivelaktigt, att bostadsbristen är mest tryckande i städerna. Den i den kungl. propositionen meddelade statistiken, som grundar sig på direkt infordrade uppgifter, visar, att det är nästan uteslutande i städer och stadsliknande samhällen, som någon mera betydande bostadsbrist råder. Sedan länge är det endast helt undantagsvis, som inom något område på landsbygden — landsbygden tagen i den bemärkelsen, att den icke omfattar städer och stadsliknande samhällen — förekommer bostadsbrist. Den formella likställighet, som man syftar till genom att vilja tillerkänna landsbygdens bostadsbyggna-der låne- och subventionsrätt, tror jag visserligen icke blir så farlig för städernas möjligheter att erhålla stöd för sitt bostadsbyggande. Den statssubvention för bostadsbyggande, som vi haft under föregående år, var ju icke särskilt bunden vid samhällen, där byggnadsstadga och stadsplan voro fastställda, utan den gällde för städer och stadsliknande samhällen över huvud taget. Den stod således i viss mån öppen för landsbygden. Den statistik, som bifogats den kungl. propositionen, utvisar emellertid, att ett begagnande från landsbygdens sida av denna subvention förekommit endast i ett enda fall, rörande ett belopp på 75,000 kronor. Det var då således icke något större behov av ett dylikt understöd för landsbygden. Det är också antagligt, att landsbygdens bostadsförhållanden under krisåren blivit vida bättre tillgodosedda än vad befolkningens i städerna blivit. Man bör ävenledes taga i betraktande, att landsbygden uteslutande kommer i åtnjutande av lån ur statens egnahemslånefond för bostadsändamål, och att dessa lån äro fördelaktigare än de blivande lånen ur bostadslånefonden. Vägen för landsbygden att få hjälp till bostadsbyggande, om sådan hjälp är nödvändig, är att öka egnahemslånefonden för bostadsändamål i stället för att söka stjälpä här föreliggande låne- och subventionsfråga genom att påyrka, att bostadslånefonden bör omfatta förutom städer och stadsliknande samhällen, där stadsplan och byggnadsstadga äro antagna, även den rena landsbygden. Riksdagen har jämväl under sista tiden höjt anslagen till egnahemslånefonden för bostadsändamål, och efterfrågan på lån har varit så stor, att detta varit befogat, och att anledning föreligger att snarast möjligt ytterligare öka denna egnahemslånefond. Det är också med den fonden, som man bäst tillgodoser det vackra syfte, som en del reservanter vilja främja genom att sätta egnahemsverksamheten i en alldeles särskild ställning med avseende å rätt att anlita bostadslånefonden. Det är dessutom i allmänhet så, att för bostadstillgången i städerna och stadsliknande samhällen, framför allt i de större städerna, egnahemsbyggandet icke spelar den roll, som det kan göra i de mindre samhällena. Egnahemsbyggandet kan aldrig bli av tillräcklig bety-

delse för bostadsbristens avhjälpande i städerna. Hela bebyggandet av städerna enligt stadsplan och byggnadsordning lägger ofta hinder i vägen för ett egnahemsbyggande i den stora omfattning, som kunde tänkas eftersträvat, om man gäve ett sådant absolut företräde åt denna byggnadsverksamhet, som här i vissa reservationer föreslagits. Jag tror för min del, att det är mycket önskvärt, att egnahemsbyggandet kraftigt understödjes och främjas av statsmakterna genom att egnahemsbyggen i avsevärd omfattning få del i bostadslånefonden och statssubventionen, men jag är övertygad om, att de uttalanden, som utskottet i dessa avseenden gjort, äro fullt tillräckliga och icke behöva skärpas. Får egnahemsverksamheten en så stark företrädesrätt, som här ifrågasatts i vissa reservationer, kommer detta i sin tur att väsentligt inverka på lånefondens användande till andra bostadsbyggen inom städerna och blir hela fonden icke till den hjälp, som en sådan fond bör kunna bliva under gynnsamma förhållanden och förutsatt att ett kontant subventionsbelopp av tillräckligt mått dessutom tillkommer.

*Anslag till
bostadshus för
tjänstemän
vid kommunika-
tionsverken.
(Forts.)*

Herr Nilsson, Johan, i Skottlandshus: Enligt föredragningsordningen skulle det nu till att börja med tillåtas talarna att endast yttra sig om punkten 1, men den siste ärade talaren har gått in på frågan i dess helhet. Jag kunde väntat med att begära ordet, då han icke gjort något yrkande i detta fall, men då han särskilt erinrade mot utskottet, att vi icke gått med på denna byggnadskommission, som är föreslagen i den kungl. propositionen, så ber jag att få säga, att om han än gentemot detta sade, att flera affärsdrivande verk sakna organ för att självständigt ombesörja ett sådant bostadsbyggande, så medgav han dock i detta sammanhang, att statens järnvägar och vattenfallsstyrelsen icke sakna organ, utan att de hava sådant till sitt förfogande. Men av de affärsdrivande verken äro ju de två sistnämnda de största — åtminstone får man räkna statens järnvägar till de verk, som ha den ojämförligt största personalen. Vidare ber jag gentemot detta få erinra om, att det icke alltid är nödvändigt, att man tillgriper entreprenadsystemet. Utskottet har icke bortsett från, att sådana förhållanden kunna uppstå, då entreprenörerna av en eller annan anledning kunna hava svårt att komma in med anbud, som kunna vara antagliga, och man har ej heller varit främmande för, att även entreprenörer i likhet med näringsidkare här i landet möjligen skulle kunna gå den vägen, att de bilda truster och därigenom kunna driva upp sina priser något mer, än som är skäligt. Men vi ha ju redan påpekat, vad som står i den kungl. propositionen, att vi hava en institution här i landet, som för närvarande kallas kasernbyggnadsnämnden. Och det torde icke vara uteslutet, att man kan anlita den med det namn den har, eller om man vill döpa om den döper om den till statsbyggnadsnämnden. Då den snart har utfört sin ursprungliga uppgift, skulle man kanske kunna anlita den för att bygga för statens räkning, om man skulle finna det lämpligt. Men att man vid sidan av denna institution, som redan finnes, och vid sidan av det centrala

*Anslag till
bostadshus för
tjänstemän
vid kommunika-
tionsverken.
(Forts.)*

verk, som vi hava i byggnadsstyrelsen, skola skapa ytterligare en ny kommission, har syntts utskottet vara alltför mycket.

Vidare sade den siste ärade talaren, att det vore svårt för Kungl. Maj:t att bibehålla sambandet mellan de olika verken, men jag ber få erinra om, att från och med den 1 juli skola vi hava ett särskilt kommunikationsdepartement, och då torde det kanske i någon mån bliva lättare för Kungl. Maj:t att följa dessa förhållanden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt.

Punkten A 2.

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.*

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte besluta, att en särskild fond, benämnd statens bostadslånefond, skulle inrättas, från vilken fond, som skulle förvaltas av statskontoret, lån efter de huvudsakliga grunder, som vore angivna i utskottets motivering, finge av Kungl. Maj:t beviljas kommuner med flera till visst bostadsbyggande, samt att för bildande av denna fond finge såsom lån från statsverkets fond av rusdrycksmedel disponeras för år 1920 ett belopp av 15,000,000 kronor samt för år 1921 likaledes ett belopp av 15,000,000 kronor med skyldighet för bostadslånefonden att för de medel, som sålunda kunde varda från rusdrycksmedelsfonden utlämnade, gottgöra sistnämnda fond ränta efter 5 %.

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits av, utom annan,

1:o herr *Edward Larson*, som med sammanfattning av vad i reservationen anført yrkat, att utskottet i sin motivering bort uttala:

1) att egnahemsbyggandet borde givas ett bestämt företräde vid statens låne- och subventionspolitik;

2) att kommunen skulle sörja för att fri tomt tillhandahölles den byggande;

3) att alla kommuner, där bostadsbrist vore rådande, skulle vara likaberättigade till lån och subvention;

4) önskvärdheten av lättnader i byggnadsstadgan.

2:o herr *Sven Jönsson*, som med instämmande i övrigt i vad utskottet anført hemställt, att riksdagen måtte under förevarande punkt besluta, att en särskild fond, benämnd statens bostadslånefond, skulle inrättas, från vilken fond, som skulle förvaltas av statskontoret, lån efter de huvudsakliga grunder, som vore angivna i reservationens motivering, finge av Kungl. Maj:t beviljas kommuner med flera till visst bostadsbyggande samt att för bildande av denna fond finge såsom lån från statsverkets fond av rusdrycksmedel disponeras för år 1920 ett belopp av 15,000,000 kronor samt för år 1921 likaledes ett belopp av 15,000,000 kronor med skyldighet för bostads-

lånafonden att för de medel, som sålunda bleve från rusdrycksmodelsfonden utlämnade, gottgöra sistnämnda fond ränta efter 5 procent.

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

3:o) herr A. Pers, som ansett, att motiveringen angående övergångsstadgandena (sid. 22) bort få följande lydelse:

»Med avseende å övergångsförhållandena torde böra stadgas, att det bör bero på Kungl. Maj:ts beprövande, huruvida och i vilken utsträckning byggnadsföretag, som redan satts i gång, skola kunna komma i åtnjutande av de fördelar, som staten genom lån och subvention ställer i utsikt. — — — — —»

Herr L a r s o n, E d w a r d: Herr talman! Jag har vid detta betänkande tillåtit mig foga en reservation, vari jag yrkat, att vid utlämnande av lån ur statens bostadslånefond ett bestämt företräde bör lämnas dem, som hava för avsikt att uppföra ett eget hem i den ena eller andra formen. Byggnad av s. k. hyreskaserner bör på intet sätt uppmuntras, för såvitt icke av en eller annan orsak egna-hemsbyggnad inom en ort ej kan ifrågakomma. Nu har av den föregående ärade talaren sagts, att det icke tjänar mycket till att vidtaga åtgärder för byggnad av egna hem i storstäderna. Det är den gamla historien, att det är omöjligt att slå in på den bogen, att man skall bygga egna hem i storstäderna. Men i utlandet, där det finnes mycket större städer, än vi hava här i Sverige, praktiseras det i mycket stor utsträckning, och där låter det sig mycket väl göra. Befolkningen finner sig väl därav. Det är ganska egendomligt, att Sverige icke kan komma in i dessa nya förhållanden, som likväl äro så nyttiga för folket. Det sades också, att egna-hemslånefonden skulle vara förmånligare för de lånsökande än den nya bostadslånefonden, enär räntan är större i den senare. Det är väl ändå en sanning med modifikation. Visserligen lämnas lånen ur den gamla fonden till $4\frac{3}{4}$ procents ränta, under det räntan för lån ur den nya bostadslånefonden beräknas efter 5 procent. Men vi få räkna med, att första året är det ingen ränta för lån ur den nya lånefonden, och det uppväger nog mycket väl den $\frac{1}{4}$ procent, som sedan betalas mer till den än till den gamla.

Ja, gå vi vidare att undersöka denna stora och viktiga fråga, så är det första spörsmål, som framställer sig: Finns det över huvud taget arbetskraft att tillgå för att få byggnadsverksamheten i gång i större utsträckning? Svaret härå torde med största sannolikhet bliva nej. Såvitt jag kunnat överblicka arbetsmarknaden, råder ingen nämnvärd arbetsbrist. Tvärtom klagas nästan vart man kommer, att det är brist på arbetsfolk. Jag frågar då: hur skall det under sådana förhållanden vara möjligt åstadkomma någon större byggnadsverksamhet? Dessutom få vi icke glömma den skada, en forcerad statligt understödd byggnadsverksamhet förorsakar den enskilda byggnadsverksamheten, och det är väl denna, som det vore önskvärt få i gång snarast möjligt. Vi måste därför gå varliga fram. Annars kunna vi lätt förvärpa situationen i stället för att förbättra den. Därtill kommer det fruktansvärda kaos, som för närvarande är rådande på detta område och vilket säkerligen icke

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

skulle bliu bättre, utan tvärtom värre, om man sökte forcera fram byggnadsverksamhet. Vidare ha materialprisen drivits i höjden i sådan grad, att ingen kunnat drömma om sådana pris. Om prisen kunnat drivas upp så högt under en tid av mycket liten efterfrågan, så torde det vara uppenbart, att vid större efterfrågan komma de att drivas ännu mera i höjden. Frakterna uppgå nu ofta till mera, än vad varan kostade förr, och ändå gå statens järnvägar med förlust.

Det är verkligen med stor beklämning man ser, huru alla, var och en på sitt område, söker bidraga till att skapa dyrtid. Ifrån den högste till den lägste synes man gripen av begäret att skaffa så stor arbetsfri inkomst som möjligt, och kan man icke på annat sätt skruva upp priserna, så bildar man trustar. Lika hopplöst är det på arbetsmarknaden! En sådan missnöjdhet, som i den dag som är behärskar arbetaren, har, såvitt jag kunnat läsa historien, aldrig förr givit sig till känna. Många hade säkerligen väntat, att sedan åttatimmarsfrågan lösts, skulle ro, arbetsglädje och förnöjsamhet bliu rådande. Det talades också så mycket härom, då lagförslaget förelåg hos riksdagen. Det synes emellertid hava blivit raka motsatsen. Den största skulden härtill hava nog en del herrar agitatorer, som i många fall för egen vinnings skull utså missnöje, hat och bitterhet. Följderna härav hava också visat sig. Så litet arbete som möjligt, det är dagens lösen. Man söker insöva arbetarklassen i den falska föreställningen, att det går att existera utan att producera något. Ja, för en och annan kan det ju gå, men då måste det vara någon, som försörjer dem. Ja, det är sorgligt att konstatera detta, men det är dock sant. Därtill kommer i stor utsträckning inom alla klasser överdådigt levnadssätt. Det går icke att fortsätta på detta viset. Vi närma oss en avgrund, en ekonomisk katastrof, och jag frågar: skall det verkligen vara behöfligt, att nöd och elände först skola gripa detta land och detta folk, innan man vaknar till insikt om att den väg, vilken vi äro på, leder till undergång?

Man försöker med konstlade medel att hindra dyrtiden. Den ene har en teori, den andre en annan. Hur enfaldiga äro icke i själva verket dessa teorier! Så länge som det undan för undan blir dyrare att frambringa en vara, så länge som en oskäligen vinst skall påläggas samma vara och så länge som människorna äro villiga att köpa och överbetala denna vara, så länge måste priserna stiga, och dyrtid vara rådande. Mina herrar! Det finns endast en väg, om vi skola undvika katastrof. Den vägen är sparsamhet och arbete. Alla andra förslag äro surrogat. Många synas utgå från den vansinniga uppfattningen, att staten är någonting, som kan belastas med hur mycket som helst. Staten har outtömliga förråd, och nu gäller det bara att få dela dem så fort som möjligt. Ja, man går i sin iver på en del håll så långt, att man vill förintä de skattekällor, de skatteobjekt, vars tribut gör det möjligt för staten att likvidera sina förbindelser. Hur någon kan tro det vara möjligt för staten att likvidera sina utgifter — och de äro sannerligen inte

små, det visar årets budget — utan att någon först inbetalar dessa medel, det är för mig ofattbart. I varje fall måste vi frångå den tron, den principen, att staten kan och skall betala hur mycket som helst till allt möjligt. Vi måste räkna med, att även statens tillgångar äro begränsade, och därför böra vi, huru behjärtansvärd bostadsfrågan än är, taga sikte på detta, då vi gå att bestämma anslag till bostadsbygget.

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

Nu har bostadsfrågan kommit i ett sådant läge, att stat och kommun måste träda hjälpende emellan, och detta på ett sådant sätt, att det leder till resultat. Det är nog gott och väl att tro och hoppas, att frågorna skola lösas. Det leder i allt fall icke till målet. Vi måste räkna med verkligheten. Vi hava under de senare åren alltför mycket fäst oss vid teoretiska funderingar och alltför litet vid livets verklighet. Jag tror det skulle vara lyckligt för landet, om man mera toge hänsyn till verkligheten även i detta fall. Vad som är särskilt viktigt i denna fråga, det är att väcka det enskilda intresset, vilket bäst kan ske vid egnahemsbyggandet, dels genom fri tomt, dels genom kontant subvention och dels genom lån. Den som icke med dessa hjälpmedel skaffar sig ett eget hem, den torde inte vara intresserad av ett sådant, även om man höjer subventionen till 20, ja, 30 procent. Beträffande större kooperativa företag i storstäderna, där den enskilde ej genom sitt eget arbete kan bidra till att nedbringa kostnaderna, så förefaller det mig, som om endast bättre situationer skulle kunna betala en sådan hyra som dessa skulle betinga. Det räknas nu, att det kostar 11,000 kronor per eldstad att bygga i Stockholm. Draga vi därifrån subventionen, som skulle utgöra 1,650 kronor per eldstad, så blir kostnaden 9,350 kronor per eldstad. Räknar man med 8 procent, vilket torde vara det allra lägsta, om man räknar med skatter, räntor och amortering m. m., så blir det i alla fall, såvitt jag kan se, en hyra av över 2,200 kronor för två rum och kök. Det lär väl icke finnas många arbetare, som kunna betala en sådan hyra. Därtill kommer enligt utskottets förslag, att de skola betala tomten, och det kommer också att öka hyran. Det synes mig därför utförbart att på den vägen åstadkomma några bostäder. Nu frågar man sig, vad orsaken kan vara, att det skall vara så stor skillnad att bygga egna hem t. ex. i Skåne och i Stockholm. Ifrån Skåne har man fått den uppgiften, att där är kostnaden c:a 3,000 kronor per eldstad. I Stockholm är kostnaden däremot 11,000 kronor. Det är en fruktansvärd skillnad. Mycket ligger naturligtvis uti, att allting är dyrare i Stockholm, men det är också något annat, som försvårar och fördyrar det allra enklaste lilla hus i Stockholm, och det är byggnadsstadgan. Denna bör förenklas i allra högsta grad för dessa egnahemsbyggnader.

Likaså fördyra arkitekterna egna hemmen genom att använda alltför mycket och för grovt virke. Dessa tvenne moment böra ägnas den största uppmärksamhet.

Jag har i en reservation tillåtit mig uttala, att det skulle vara en mycket stor frestelse till egnahemsbyggande, om man kunde lämna fri tomt till egnahemsbyggaren. Utskottet har emellertid ställt

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

sig avvisande häremot. Det är därför inte mycken fröjd att tala om den frågan, men jag kan ej underlåta att påpeka, att det skulle verka eggande, kanske mer än något annat, om fri tomt kunde ställas till disposition, en tomt, som egnahemsbyggaren kunde kalla för sin. Jag tror, att det skulle vara den största lockelsen, och det är den vi vilja ha fram för egnahemsbyggnadsverksamheten. Det kan inte vara så särskilt tilltalande, att, sedan alla lån och förbindelser fastställts, få veta, att tomten betingar ett så högt pris, att egnahemsbyggaren icke ser sig i stånd att lösa den. Jag tror, att det i många fall verkar avskräckande. Och det betyder så oändligt litet för en kommun att lämna en fri tomt, men detta betyder så oändligt mycket för den meddellöse egnahemsbyggaren.

Utskottets förslag går egentligen ut på att endast städer, köpingar och andra samhällen, där byggnadsstadgan för rikets städer är gällande, skulle få del av bostadslånefonden. Det är endast undantagsvis, som någon annan efter särskild prövning skulle få del därav, och den kontanta subventionen skulle endast sådana städer eller stadsliknande samhällen få del av, som efter särskild undersökning föreslagits att bidraga med så kallad hyresstegringsskatt. Det är väl ändå en orättvisa mot landsbygden. Under de senaste tre åren har landsbygden fått bidraga till de 9,000,000 kronor, som anslagits till byggande av bostäder i städerna, och skulle hyresstegringsskatten avslås, vilket ännu ej kan bedömas, så blir ju orättvisan ännu mycket större. Under alla förhållanden bör landsbygden jämsställas med städerna. Det är endast likställighet landsbyggdens representanter fordra. Det säges, att landsbygden kommer med det anspråket, att det är ett landsbygdssintresse som skall föras fram, men det är i själva verket ingenting annat än jämställighet, som landsbygden i de allra flesta fall strävar efter, och det kan man inte säga, att det ligger någon orättvisa i.

Herr Sigfrid har väckt en motion, som innehåller många behjärtansvärda synpunkter, vilka jag till fullo delar, och jag skulle varit mest hågad att följa herr Sigfrid i hans yrkande att bostadslägenheter och jordbrukslägenheter skulle bli likställda, men då utskottet ställt sig alldeles avvisande, har jag för denna gång måst nöja mig med att endast upptaga bostadslägenheter i mitt yrkande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr H e y m a n: Den föreliggande propositionen bör i vad den avser låne- och subventionsanslag enligt mitt förmenande bedömas icke allenast med hänsyn till bostadsnöden i städer och stadsliknande samhällen utan även lika mycket med hänsyn till folknöden på landsbygden. Sker detta, så är jag övertygad om att man ganska snart skall komma till det resultatet att det för landet i sin helhet icke kan vara nyttigt och bra, att göra folkförskjutningen från landsbygden till städerna och stadsliknande samhällen större än vad den redan nu är. Jordbruket kräver nu oundgängligen, den allaredan i högsta grad reducerade arbetskraft, som ännu finnes kvar på landet. Sugas det mera folk från jorden till städernas industrier och kommunika-

tionsverk, så kommer jordbruket automatiskt att falla sönder i småbruk, avpassade efter odlarens egen arbetskraft. Detta vore för landet en olycka, bland annat därför att det just är de gårdar som för sin drift kräva lönad arbetskraft, som icke allenast absolut utan även relativt lämna det största tillskottet till den icke jordbrukande befolkningens inhemska brödföda. — Under sådana förhållanden är det alldeles orimligt begärt, att den jordbrukande befolkningen, samtidigt som den ser sina för egna medel uppförda hus ställas öde, skall i närvarande dyrtid medverka till att bygga nya bostadshus i städer och liknande samhällen.

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

Vore det så, att alla dessa människor, som söka sig från lantlivets enformighet till städernas olika nöjesfält, hade någon berättigad anledning till sin stadsvistelse, skulle det i alla fall kunna finnas någon mening i det föreslagna bostadsbyggandet, men så är ingalunda alltid fallet. I folkhushållningskommissionen har jag inhämtat, att dyrtidsanslagen under de sex gångna perioderna utgått med 58 miljoner kronor till 1,6 miljoner stadsinvånare, medan endast 43 miljoner kronor varit behövligen till landskommuner och municipalsamhällen med 4,2 miljoner invånare. Med andra ord vill detta säga, att dyrtidsanslagsbehovet varit i runt tal fyra gånger större i städerna än på landet och i municipalsamhällena, som i detta avseende äro sammanförda. Men detta visar återigen, att utkomstmöjligheterna på landet, vid jordbruken, i skogarna, i torvmossarna, vid våra mindre landsbygdindustrier, nu äro förhållandevis minst lika stora som i städerna. I många år har det nu vackert talats om att man bör söka draga folket från städerna ut till landet. De nu föreslagna åtgärderna verka emellertid i rakt motsatt riktning mot vad man säger, att man så gärna önskar och vill. För någon månad sedan bifölls här i kammaren en motion av herr Lindhagen i syfte att reglera befolkningsförhållandena mellan land och stad, så att icke städerna så att säga växa oss över huvudet. Det är under sådana förhållanden inkonsekvent att i annan mån än vad det avser bostadsbyggande åt statens egna befattningshavare bifalla detta förslag.

Jag vet och inser mycket väl, att bostadsförhållandena i ett flertal städer och stadsliknande samhällen äro synnerligen svåra, men jag inser även, att förhållandena för landet i sin helhet skulle bliva ännu svårare, därest folkbristen på landet och överbefolkningen i städerna tillåtes bliva än större än vad som redan nu är fallet. Det kanske låter litet bryskt, men jag tillåter mig likafullt ifrågasätta lämpligheten av, att utfärda polisförordningar, som förbjöde inflyttning i städer och stadsliknande samhällen med mindre vederbörande kunna visa, att de äga en tjänlig bostad. Jag tycker knappast, att dylika förordningar skulle vara märkvärdigare än de som redan finnas i syfte att förhindra överbefolkning på nöjeslokaler och andra offentliga byggnader. Denna åtgärd skulle dessutom tvinga industriidkarna i städerna att göra precis detsamma som alla arbetsgivare på landet få göra, nämligen att bygga bostäder åt sina egna arbetare eller ännu bättre att åt dem hereda egna bostadshem. Åtgärden skulle dessutom medverka till, att alla de tusenden, som icke äga nå-

Om inrättande av en statens bostadslånefond.
got berättigande i en dyrbar och nöjesfylld stadstillvaro till gagn för dem själva och samhället stannade kvar på landet, visserligen under mera enformiga men likafullt under betydligt billigare och mera hälsosamma levnadsvanor.

(Forts.)

Herr greve och talman! Jag skulle helst vilja yrka avslag både på punkt 2:o) och 3:o), men då jag förmodar, att detta beträffande punkt 2:o) icke har någon utsikt att gå igenom, tillåter jag mig att under punkt 2:o) hemställa om bifall till herr Jönssons i Fridhill reservation och beträffande punkt 3:o) om avslag.

Friherre Barnekow: Herr greve och talman, mina herrar! Den föregående ärade talarens anförande kan jag i mångt och mycket instämma i, och jag får lov att säga, att jag även skall be att få vara med om hans yrkande fast jag verkligen tyckte, att hans anförande var lagt så, att jag trodde, att han skulle sluta med rent avslagsyrkande.

Det är väl i alla fall så, att städerna lida under en ganska stor bostadsnöd. Vi veta också, att denna bostadsnöd åtminstone till sin väsentliga del icke är förorsakad av en naturlig tillväxt av folkmängden i städerna, beroende på födelsesiffrorna, utan den är, som den föregående ärade talaren framhöll, till stor del beroende på inflyttning från landsbygden. Om man är absolut överens härom, vilket jag förmodar att vi alla äro, så förefaller det mig som om den logiska följden borde vara att vi försöka att lindra bostadsnöden på ett annat sätt än som utskottet förordar. Om vi i stället för att som utskottet stanna vid förslaget till avhjälpande av bostadsnöden genom ett forcerat byggande av bostäder i städerna lämna lån även till ett forcerat byggande av bostäder på landsbygden, så är ju det alldeles klart, att dessa nya bostäder på landsbygden skola verka gott i tvåfaldigt avseende. För det första skola de hindra den, som vi alla erkänna, fördärvliga inflyttningen till städerna, och för det andra skola de härigenom just i väsentlig mån avlasta städernas bostadsbekymmer. Det förefaller mig, som om utskottet genom att avslå den hemställan, som motionsvis är framförd om bostadslån även till landsbygden, har gjort en tämligen snävt avvisande gest mot landsbygdens berättigade krav. Det förefaller mig, som om utskottet här har hållit på ett tämligen renodlat stadsintresse. Jag skulle dock vilja vädja till kammaren att icke låta denna så stora och viktiga fråga bliva en stridsfråga mellan stad och land. Genom de båda reservanterna inom utskottet, herr Jönsson i Fridhill och herr Larsson i Lerdala, har landsbygden räckt fram en hand. Skall den avvisas, eller skall den tagas emot?

Jag skulle gärna hava velat yrka bifall till herr Larssons i Lerdala reservation, men då det är några uttryck i densamma, som jag inte riktigt är säker på att kammaren är livad för — bland annat andra punkten i hans sammanfattning, där han säger, att kommunen skall vara skyldig att själv sörja för tillhandahållande av fri tomt — skall jag i stället, herr talman, be att få yrka bifall till herr Jönssons i Fridhill reservation.

Herr Enhörnning: Herr greve och talman. För flertalet av dem, som något närmare känna till byggnads- och arbetsförhållandena i vårt land för närvarande, torde det stå tämligen klart, att bostadsproblemet icke kan på ett tillfredsställande sätt lösas medelst ett forcerat bostadsbyggande med understöd av staten och kommunerna. Genom den tilltänkta forceringen i byggnadsarbetet — om en sådan över huvud taget kan genomföras — måste en oerhörd kostnadsstegring uppkomma, vilka motverkande åtgärder man än söker vidtaga. Denna stegring torde säkerligen bliva så stor, att den betydligt kommer att överstiga de föreslagna understöden från det allmänna sida, varigenom således det avsedda ändamålet med dem, eller att nedbringa den enskilda byggnadsverksamhetens kostnader och därigenom stimulera bostadsproduktionen kommer att förfelas eller till och med motverkas.

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.*

(Forts.)

Liksom bränslekommissionen genom sin uppskrivning av arbetsprisen i hög grad bidrog till den allmänna prisstegringen i landet, kommer helt säkert också det forcerade husbyggandet att ytterligare höja prinsnivån och försvaga vår valuta. Genom prisstegringen på byggnadsområdet kommer naturligen all icke understödd byggnadsverksamhet, vare sig den avser byggandet av bostadshus eller att tillgodose produktiva ändamål, att i stort sett förhindras. Under det sålunda olägenheterna äro tämligen påtagliga, torde resultatet av de planerade åtgärderna vara särdeles problematiskt. Den syndikalistiska arbetsrörelsen, som särskilt bland byggnadsarbetarna frodats och vuxit sig stark under kristidens förhållanden, kommer naturligen att få ytterligare näring under en längre forceringsperiod inom byggnadsbranschen, då den kan få ypperliga tillfällen till användning av sitt speciella vapen, blockad av brådskande arbeten. Att förhindra användningen av detta vapen genom en uppgörelse med syndikalisterna för längre tid är naturligen ogörligt, då dessa anse avtalsbrottet vara ett fullt lovligt för att icke säga hedrande medel i klasskampen. Då man väl icke på allvar kan hysa förhoppning om, att genom goda ord få syndikalisterna att taga reson, återstå endast kraftåtgärder. Men så rigorösa och mot den förhärskande meningen i landet stridande åtgärder, som skulle erfordras för ändamålet, kan man icke förvänta skola vidtagas vid hel- eller halvoffentliga arbeten, då man vet, att exempelvis statens byggande verk anse sig förhindrade till varje sammarbete med enskilda arbetsgivare, även då det gäller att stävja de mest hänsynslösa syndikalistiska övergrepp. Enligt min mening kommer därför genomförandet av det stora byggnadsprogrammet, att helt enkelt omöjliggöras av syndikalisterna. Även för optimisterna som naturligen hålla före att ovan gjorda framställning av situationen är svartmålning, torde det dock stå klart, att den lösning av bostadsproblemet, som föreslås i regeringspropositionerna, innebär så många vanskligheter, att man icke bör försöka sig på dess genomförande, förr än alla andra utvägar äro stängda. Bland dylika utvägar, som varit på tal, är bostadsransoneringen väl den naturligaste för den stora allmänheten, men samtidigt den mest förhatliga bland dem, som skulle direkt komma att drabbas därav. Då

Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)

den dessutom skulle i praktiken medföra en hel del svårigheter och orättvisor, torde den icke böra tillgripas, förr än rent av nöden tvingar därtill. Men då bostadsransoneringens idé, en jämnare fördelning av tillgängligt bostadsutrymme, onekligen är riktig, och man dessutom vet, att bostadsutrymmet per invånare exempelvis i Stockholm är större än före kriget, så ligger den tanken nära till hands, att söka efter en utväg att tillvarataga den goda idén med undvikande av åtminstone de största olägenheterna. Detta mål skulle vinnas, om man kunde genomföra ransoneringen på frivillighetens väg.

På grund av vad jag här anfört yrkar jag, herr talman, i denna del avslag såväl på den kungl. propositionen som på utskottets hemställan.

Herr talmanen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Lindblad: Jag har blivit rätt överraskad över det motstånd, som framkommit i de senaste talarnas anföranden. Det ser nästan ut, som man här på vissa håll i kammaren ville försöka att fälla förslaget genom att få antagen en reservation, varigenom ingen sammanjämkning vore möjlig mellan båda kamrarnas beslut. Det har förvånat mig så mycket mera, som, så vitt jag kunnat följa med tidningspressen, alla de olika politiska partierna varit synnerligen intresserade av denna frågas lösning. När vi nu stå inför att vidtaga en åtgärd för att åtminstone råda bot för den allra värsta bostadsnöden, så kommer ett motstånd, som visar, att man i verkligheten på åtskilliga håll inte är mycket intresserad för, att få denna fråga löst ens på det ändå otillräckliga sätt, som utskottet tänkt sig.

Den förste ärade talaren utgick ifrån, att hans reservation i det stora hela gav mera än utskottets förslag och att framför allt den väg, som han anvisade i denna reservation, var den, som bäst förde till målet. Vad han för sin del anförde emot vad utskottet föreslagit var, att utskottet icke velat vara med om att lämna kredit till byggande av bostäder på landet, då förhållandet väl ändå är, att lånefonden som sådan skall stå tillgänglig för *hela* landet. Den som vill bygga och vill ha lån ur denna lånefond får ett sådant lån. Det gör detsamma om han bor på landet eller i staden. Men från de landsbygdens representanters sida, som yttrat sig, har det gjorts gällande att dessa lån med ty åtföljande subvention för bostadsbyggande i städerna skulle medföra att landsbygden ytterligare avfolkades; att sålunda arbetarna och folket på landet flyttade till städerna istället för att stanna på landet. Tror man verkligen att detta bostadsbyggande, som avser att råda bot på misshälligheter, som redan finnas inom städerna, tror man verkligen att detta kommer att draga folk från landet? Skulle man inte kunna medgiva, att frågan om inflyttningen till städerna från landsbygden är en fråga av betydligt större innebörd och icke på något sätt befrämjas

av ett bostadsbyggande där bostäderna trots subventionen och trots de lån som lämnas från statens sida, ändå bli kolossalt dyra? Utskottet har föreslagit lån med 5 % ränta upp till 50 % av byggnadskostnaderna. Utskottet har dessutom också föreslagit en statssubvention av 15 %. Vad betyder det i fråga om hyra för en bostad som bygges i överensstämmelse med de beräkningar, som gjorts av Kungl. Maj:t, det vill säga för en kostnad av högst 6,000 kronor per eldstad? Jag har låtit sekreteraren i utskottet uträkna, vad hyran skulle bli. Det är ju en enkel sak som vem som helst kan göra, och det visar sig, att med ett lån på 5 % ränta och 15 % statssubvention skulle ett rum och kök kosta 930 kronor i hyra och 2 rum och kök 1,350 kronor. Det är alldeles klart, att det icke är särskilt lockande för lantbefolkningen att flytta till städerna, om bostäder där ställa sig så dyra, som här skulle bli förhållandet. Härmed falla också alla de anmärkningar mot förslaget, som gå ut på att statshjälp bidrager att sänka hyrorna i dessa bostäder och överhuvud taget på hela bostadsmarknaden. Tvärtom visar det sig av uträkningen, att hyrorna hålla sig uppe på en sådan höjd, att det för oss åtminstone varit svårt att tro på möjligheten av en ökning i byggnadsverksamheten på grund av en så liten subvention, och därför yrkar jag också, att en statssubvention måtte utgå med 20 %.

Det sades av en ärad talare på västgötalänsbanken, att under de senare åren har 9,000,000 kronor blivit beviljade från statens sida för subvention till bostäder i städerna, medan landsbygden ingenting har fått, och följaktligen vore det inte mer än rättvist, att landsbygden fick en del, ej blott av lånefonden utan även av statssubventionen. Statssubventionen skall tagas av de medel som utgå i form av hyresstegringsskatt i städer och stadsliknande samhällen. Av den skatten skulle landsbygden få till disposition en subvention för byggnadsverksamhet, med anledning av att landsbygden hade bidragit med 9,000,000 kronor, som förut utgått till bostadsbygge i städerna. Ja, men vi ha väl också i städerna med skatter bidragit åtskilligt till landsbygden, så att ur den synpunkten tror jag, att det kan vara kvittat, så jag tror icke att man får blåsa upp denna frågan till en stridsfråga mellan land och stad genom påståenden om att den ena fått för mycket och den andra för litet.

Den siste ärade talaren kom också in på en fråga, som han tycktes vara synnerligen förelskad i, och det var frågan om byggnadsarbetarna och att hela bostadsproduktionen skulle komma att stranda på syndikalisterna, som under kristiden blivit organiserade. Jag skulle vilja säga, att om jag också inte gillar åtskilligt av vad som kommer från den sidan, så tror jag, att det finnes en annan organisation, som är vida farligare. Jag vet ej om den ärade talaren tillhör den organisationen, men det är materialleverantörerna. Där är det, som den största faran för byggnadsproduktionen överhuvud taget ligger. Det kom till utskottets kännedom, att samtidigt som Kungl. Maj:ts proposition i bostadsfrågan avlåtits, tegeltrusten gjorde en höjning av tegelpriset med 10 kronor per tusen. Vad som sedan kommit fram i fråga om vägran att leverera cement o. s. v. visar,

*Om invräntande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

att man där har organisationer som äro nog så kraftiga, och som också veta att väl taga tillvara sina intressen, där de finna det möjligt. Jag är rädd att, om det ej från regeringens sida allvarligt tagas itu med materialleverantörerna, är det omöjligt att få fram en verklig bostadsproduktion.

Dessutom föreslog en talare på västgötalänsbänken, att man skulle med polis förhindra inflyttning till städerna, liksom man med polis förhindrar överbefolkandet av offentliga lokaler. Ja, men hur skulle det gå för godsägarna som hålla sig stora våningar i städerna utan att de överhuvud taget behöva dem! Arbetare och småfolk som flytta in till städerna göra detta därför att de äro i behov av det på grund av sitt arbete, av detta sitt arbete äro tvingade att bo i närheten av arbetsplatserna. Men det är inte alls många av dem, som hålla stora våningar i Stockholm, och som därjämte ha sina hus på landet. De äro ej tvingade till att här upptaga ganska avsevärt bostadsutrymme, och här kunde polisen i så fall först börja ingripa, innan åtgärder mot andra vidtagas. Överhuvud taget synes det mig, som om man tagit denna sak på ett sätt, som vittnar om en ovilja för att det verkligen göres något ifråga om bostadsbristen. Även om detta inte direkt uttalats, synes det dock, som om det ligger bakom de gjorda uttalandena. Jag vill dock icke tro, att kammaren här vill gå på den linjen. Jag hoppas, att kammaren inte går med på att stjälpas ett förslag, som trots meningsskiljaktigheter i en mängd detaljer inom utskottet dock kunnat sammanföra utskottet till ett förslag, sådant som det, som nu föreligger, och som av andra kammaren antagits. För min del skulle jag med beklagande se om denna kammare ginge en sådan väg. Jag skall sedan, herr talman, när vi komma till punkten 3, be att få yrka bifall till mina 20 %, som jag anser vara nödvändiga som statssubvention. För närvarande skall jag be att få yrka bifall till punkten 2 i utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan. i Skottlands hus: I den punkt, som vi nu egentligen skulle diskutera, råder såvitt jag kan finna icke någon större meningsskiljaktighet. Alla äro ense om att den lånefond, som är föreslagen av utskottet, bör komma till stånd, och såvitt jag kan finna, tyckas alla också vara ense om att man därigenom skulle på ett synnerligen tillfredsställande sätt kunna ordna sekundärkrediten för bostadsbyggande. Nu har visserligen reservanten, herr Larsson i Lerdala, ävensom vissa andra talare understrukt, att landsbygdens intressen icke skulle bli tillräckligt tillgodosedda genom det uttalande, som utskottet har gjort i sin motivering, men för att påvisa, att utskottet dock icke alldeles har bortsett från att man i visst fall skulle kunna tillgodose även landsbygdens intressen, ber jag att få citera vad utskottet här säger på sid. 20. Där står: »Utskottet har — — — — funnit sig böra påyrka, att lån ur nämnda fond må utgå till bostadsbyggande företrädesvis i städer, köpingar och andra samhällen, där byggnadsstadgan för rikets städer är gällande, men därjämte efter Kungl. Maj:ts sär-

skilda prövning även andra kommuner, där en konstaterad större bostadsbrist och andra omständigheter därtill kunna giva fog.» Här bereder sålunda utskottet möjlighet för landsbygden att i de fall, där det kan anses befogat, även få sina krav tillgodosedda. När man gjort så och man därtill vid sidan av den fond, som nu skall upprättas, har de fonder, som redan sedan flera år tillbaka hava funnits för tillgodoseende av landsbygdens speciella behov, nämligen egnahemslånefonderna både för jordbrukslägenheter och bostadslägenheter, som ju finnas till fortfarande och ur vilka det alltså är möjligt att få lån, så tror jag icke, att man här kan påstå, att man mer än skäligt tillgodoser städernas behov.

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

Hela denna fråga har ju dock kommit fram för att man skall försöka avhjälpa bostadsbristen i städerna och de större industrisamhällena. Det är dem som man i detta fall i främsta rummet skall tillgodose. Jag tror, att utskottet har funnit den gyllene vägen i detta fall, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i punkt 2:o).

Herr Winberg: Jag har egentligen endast begärt ordet för att framhålla en sak, som tyvärr icke kommer att få någon lösning genom det förslag som här föreligger.

Det är nämligen så, att bland vissa statstjänargrupper bostadsproblemet under de senare åren fått en mycket stor aktualitet, och ett betydande arbete är nedlagt på dess lösning. Så t. ex. har bland statsbanepersonalen bildats en central bostadsförening i syfte att i största möjliga utsträckning lämna sina medlemmar hjälp och understöd i detta avseende. Denna förening har utsikt att erhålla bostadslån från statens järnvägars änke- och pupillkassa, men dessa lån kunna givetvis icke erhållas, förrän byggena fortskridit så långt, att någon säkerhet kan ställas bakom lånen. Föreningen har därför ingått till Kungl. Maj:t med en hemställan att av statsmedel få ett anslag på några miljoner kronor till byggnadslån, som av föreningen skulle lämnas till medlemmar under den tid, då byggnaderna uppföras och intill dess lån ur änke- och pupillkassan kunna erhållas. Om man av statsmedel hade erhållit t. ex. tre miljoner kronor till denna organisation, så skulle därigenom hava kunnat producerats bostäder för omkring 25 miljoner kronor. Jag är alldeles övertygad om att det skulle hava varit ett klokt drag, om man tillmötesgått denna framställning för att i största möjliga utsträckning stimulera byggnadsverksamheten och intresset bland järnvägspersonalen att åstadkomma något i bostadsväg och detta så mycket mer, som den personal det här rör sig om i allmänhet vistas i städer och stadsliknande samhällen. Nu har man tyvärr icke kunnat tillmötesgå denna framställning, utan man har enbart hänvisat till kommunerna. Jag beklagar detta, därför att jag tror, att man genom ett tillmötesgående av denna framställning verkligen skulle hava lyckats åstadkomma något i den riktning man här åsyftar.

Den möjlighet som man hänvisar till, nämligen att låna av kommunerna, kan ju visserligen finnas, men jag tror icke på den. Jag

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

tror snarare, att man får återkomma nästa år till riksdagen med en framställning i denna fråga, som då kanske den kan tillvinna sig större uppmärksamhet, därför att den då icke drunknar i hela det problem som för närvarande föreligger för riksdagen.

För övrigt skulle jag till sist vilja säga ett par ord med anledning av några uttalanden som här äro gjorda. Man beklagar, att man genom ett bifall till utskottets förslag i viss mån frambesvär en strid mellan stad och land, därför att landsbygden här i realiteten kommer att uteslutas. Jag beklagar om så är fallet, därför att jag icke är någon speciell bärare av stadsintressen, utan jag önskar i lika hög grad tillvarata landsortens intressen. Men med de begränsade möjligheter, som ju stå oss till buds här, måste jag i alla fall säga mig, att bostadsproblemet är ofantligt mycket mer brännande i de större samhällena och att vi därför på dessa håll måste försöka att få någon lösning. Det kan visserligen vara åtskilliga svårigheter även på landsbygden, men det är icke tillnärmelsevis tillspetsat på samma sätt där, som det är i städerna. Vore så förhållandet, skulle jag icke ett ögonblick tveka att i detta avseende jämställa land och stad, men man måste dock taga hänsyn till de verkliga realiteterna. Gör man det, är det klart, att bostadsspörsmålet är mest svårartat i städerna och de större samhällena i övrigt.

Vidare skall jag också be att få instämma med dem som säga, att det blir nödvändigt att vidtaga åtgärder för att förhindra en alltför stor inflyttning till städerna. Men därvidlag måste jag förena mig med den föregående talare som framhöll, att vad det då närmast gäller att förhindra väl är, att en massa personer flytta in där som rentier och endast leva på sitt kapital, utan att hava någon uppgift att fylla på den platsen eller hava någon skyldighet att bo där. Jag kan sålunda vara med om att i det avseendet vidtaga mycket restriktiva åtgärder, ifall herrarna önska det. Men något generellt förbud mot inflyttning i städerna även av nödvändig arbetskraft kunna vi väl ändå inte gå med på. I varje fall torde det vara nödvändigt att se till, att man förhindrar, att vissa personer hava mycket omfattande lägenheter här inne i staden, som de disponera samtidigt med att de hava stora villabyggnader i Stockholms närhet som de endast vistas i på somrarna, under det att de, fastän fullt vinterbonade stå lediga den övriga delen av året, medan deras stadslägenheter stå tomma på sommaren. Kunde några åtgärder vidtagas för att komma till mera resonliga förhållanden i det avseendet, lovar jag att vara den förste som biträder ett sådant förslag.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! Det har under debatten från två riktningar gjorts försök att komma utskottets förslag till livs. Å ena sidan är det herrar Enhörning och Heyman som helst såge ett avslag på det hela, och å andra sidan är det förespråkarna för reservationerna av herr Jönsson i Fridhill och herr Larsson i Lerdala. Båda dessa leda, om de skulle bliva kammarens beslut, till frågans fall, såvitt jag kan förstå.

Egentligen är det dock beträffande herr Larssons i Lerdala reservation till en stor del knappast fråga om mer än en strid om ord. När herr Larsson i Lerdala gör gällande, att här icke blir något utrymme för egnahemsbyggande, så har han naturligtvis icke lämnat fullkomligt riktiga uppgifter. Jag fruktar, att kammaren därvidlag icke riktigt har tagit del av vad utskottet vill, och jag vågar därför läsa upp några rader ur utskottets motivering, på det att det skall bli fullkomligt fastslaget, att utskottet även i den delen står på samma linje som herr Larsson. Utskottet relaterar först, att det finnes åtskillig fara för att det skall uppstå svårigheter vid byggandet på grund av vissa missförhållanden, som man här har påpekat, såväl beträffande arbetarna som byggnadsmaterialfabrikanterna. Sedan säger utskottet: »Departementschefen har angivit åtskilliga medel för neutraliserande av de antydda farorna, och utskottet vill för egen del därtill föga ännu ett, avseende att i största möjliga mån göra bostadsproduktionen oberoende av den rådande bristen på arbetskraft inom byggnadsfacket. Utskottet utgår därvid från den tanken, att landet i själva verket förfogar över ett ej ringa mått av arbetskraft, som utan att vara organiserad inom byggnadsfacket likväl under vissa förutsättningar skulle med fördel kunna utnyttjas för bostadsbyggande. Sedan den dagliga arbetstiden numera väsentligen avkortats, finnas stora skaror av dugliga arbetare, som ingenting hellre begära än att få med egna armar på fritiden uppföra ett eget hem. Detta slag av bostadsbyggande har på sista tiden blivit i hög grad underlättat, sedan snickerifabriker i olika delar av landet börjat tillhandahålla fullständiga bostadshus i avpassade delar, vilka utan svårighet och på kort tid kunna hopfogas av egnahemsbyggaren med hjälp av några kamrater. Enligt utskottets förmenande kräva de på arbetsmarknaden rådande förhållandena, att staten mer än någonsin ägnar intresse och uppmuntran åt egnahemsbyggandet. Utan ett tillvaratagande av den arbetskraft, som därigenom kan mobiliseras, torde det vara tvivelaktigt, om det ifrågasatta byggnadsprogrammet kan realiseras ens närmelsevis i föreslagen omfattning.»

Det är alltså precis den uppfattning utskottsmajoriteten har, att egna hem skola byggas i största utsträckning och i första hand, men naturligtvis kan man icke helt och hållet inskränka sig härtill, ty det finnes omständigheter som göra det påkallat att bygga större hus särskilt i de större städerna. Men även härtill har också utskottet tagit ståndpunkt, då det påpekar, att lån böra »utlämnas såväl för privata och kommunala hyreshus samt kooperativa byggnadsföretag som för s. k. egna hem. Sådana anordningar torde dock böra lämnas företräde, som avse att underlätta möjligheten för bebyggaren att vinna äganderätt till bostaden». Jag anser mig med detta hava fastslagit, att utskottet ingenting annat avser än att få egna hem i största möjliga utsträckning byggda på det billigaste sätt, som är möjligt för närvarande, men att man därför icke skall avstå från att också bygga andra hus, då så kan ske.

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

Om inrättande
av "en" statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)

Herr Larssons reservation, om jag nu först skall hålla mig till den, innebär dessutom, att kommunen skall sörja för att fri tomt tillhandahålls den byggande. Ja, utskottet har också uttalat sig här om och sagt, att tomten icke skall inräknas. Den skall finnas, vare sig den som bygger själv äger den eller kommunen släpper till den eller det kanske är arbetsgivaren som gör det. På vad sätt tomten förvärfvas lär väl icke behöva vara avgörande. Det blir härvidlag olika förhållanden på olika platser. Dessutom föreslår herr Larsson — och det är vad som skulle bli avgörande i hans förslag, i fall det skulle gå igenom — att alla kommuner, där bostadsbrist är rådande, skola vara lika berättigade till lån och subvention. Det är ju egentligen ingenting annat än vad utskottet säger, men genom att antaga reservationen skulle man få en annan uppställning av de villkor, som komma att gälla, och därigenom skulle såvitt jag förstår en sammanjämkning med andra kammarens beslut icke kunna ske. Alltså är det fullkomligt omöjligt att följa herr Larsson i hans reservation utan att vi stjälpas hela frågan och därvid då också den sak, som behandlas här i andra punkten, vilken bara avser att ordna sekundärkrediten, där byggnadsbehov verkligen föreligger.

Men ännu omöjligare är det naturligtvis att följa herr Jönsson i Fridhill. Det har ju nu blivit konstaterat, att den grund, på vilken friherre Barnekow byggde sitt yrkande om bifall till herr Jönssons i Fridhill reservation, ryckts undan genom det anförande herr Nilsson i Skottlandshus höll, där han påvisade, att även landskommuner kunna få del av dessa lån. Men herr Jönsson föreslår, att inga byggnader skola få erhålla lån, som med ekonomihus kosta i städerna över 24,000 kronor och på landsbygden 18,000 kronor. Kammaren förstår naturligtvis, att det för närvarande icke finnes någon möjlighet att begränsa byggnaderna i städerna till 24,000 kronor. Med den medelkostnad, som här i utskottets betänkande beräknas, 6,000 kronor per eldstad, kan det inte bli större hus än på ett rum och kök, och det vore ju rent orimligt att begränsa sig härtill, om det kan byggas billigare genom att man bygger många lägenheter i samma hus på ett rum och kök eller två rum och kök. Detta skulle omöjliggöras genom herr Jönssons i Fridhill reservation.

Det föreligger alltså enligt mitt förmenande de allra största skäl att följa utskottet. Utskottet har sökt att gå en medelväg i detta fall och försökt jämka samman de olika åsikterna, så gott som det har varit möjligt. Man har också hoppats, att så gott som alla skulle kunna enas på utskottets linje. Tyvärr har det icke skett, utan några reservationer föreligga. I avseende på den nu föredragna andra punkten vill jag emellertid hoppas, att någon större meningskiljaktighet i denna kammare icke skall förefinnas, utan att kammaren skall bifalla vad utskottet föreslagit.

Till herr Heyman måste jag dock, innan jag slutar, säga några ord. Herr Heyman yttrade, att landsbygden skall bidra till städernas bostadsbyggande. Jag vet icke, vad herr Heyman tagit det

ifrån. I det föreliggande förslaget är det ju fråga om att subventionen till dessa byggnader, som det här gäller, skall täckas genom en särskild skatt, och den skall inte tagas ut i andra samhällen än dem som själva skola få del av denna subvention. Det kan alltså icke sägas, att landsbygden på något sätt skall beskattas, för att subvention skall kunna lämnas till bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen. För de lån, som skola lämnas, kommer det ju att betalas 5 % ränta, som går till rusdrycksmedelsfonden, från vilken dessa lån tagas. Alltså blir det icke något gynnande av städerna på landsbygdens bekostnad, utan dessa städer och stadsliknande samhällen få helt enkelt själva bekosta sin subvention.

Men herr Heyman sade också, att man icke borde bygga för andra än statstjänare. Ja, herr Heyman, om det kunde ske, så vore mycket vunnet därmed. Men i en massa städer och andra samhällen förhåller det sig så, att det just genom anhopningen av statstjänare, anhopningen av järnvägspersonal, postpersonal, telegrafpersonal o. s. v., har blivit en så stor bostadsnöd, att det har blivit trångt i alla dessa samhällen. Om nu staten verkligen byggde för dessa statstjänargrupper, skulle kanske den största olägenheten bli afhjälpt, men man har icke ens någon grund att hoppas, att så skall bli förhållandet. Men om enskilda genom det understöd som här föreslås bli satta i tillfälle att bygga även för statstjänarna, så ha vi i utskottet trots, att det för staten skulle bli det allra billigaste och bästa systemet, som vore mycket att föredraga framför att staten skulle bygga själv i så stor utsträckning, att det skulle bli bostäder åt alla statstjänare.

Den departementschef, som framlagt propositionen, har ju infordrat uppgift om det behov, som föreligger för personalen i de olika kommunikationsverken, men när han sedan begär anslag hos riksdagen, så vågar han icke föreslå mera än som räcker för att täcka tjugufem procent av behovet genom direkt byggnadsverksamhet av staten. De andra sjuttiofem procenten är det alltså meningen, att den enskilda byggnadsverksamheten skall draga försorg om. Det är därför, som denna verksamhet också behöver få det stöd av staten, som kan lämnas på ett så litet kännbart sätt som det som här är föreslaget av utskottet, och jag ber, herr talman, att vid andra punkten få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pers: Herr talman! Innan klubban faller, skall jag be att med några ord ange varför jag ställer mig på utskottets sida i den här punkten. Jag har under utskottets behandling varit ganska mycket tilltalad av de synpunkter, som äro framförda av herr Larsson i Lerdala och som också finnas i huvudsak i herr Jönssons i Fridhill reservation. Jag har varit inne på den linjen särskilt därför, att jag vet att lagen om åttatimmarsdagen har föranlett ett starkt behov efter bostäder uti Bergslagen vid bruksindustrierna, och bruksindustrierna skulle säkerligen vara synnerligen väl betjänade av att få denna lånerätt upptill 50 procent av byggnadskostnaden för bostäder åt sina arbetare. Men när jag har tänkt närmare på sa-

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

ken, så har jag sagt mig att dessa bruksindustrier dock i allmänhet ha större möjlighet att åstadkomma bostäder än vad man har i städer eller stadsliknande samhällen. De ha i allmänhet skogar och därmed trä som byggnadsmaterial och även annan byggnadsmaterial ha de till billigare pris än industrier i allmänhet. De ha även tillgång till arbetare på det sättet att byggnadsarbete brukar kunna utfylla annat arbete när det av tillfälliga omständigheter får lov att inställas. Men vad som dock huvudsakligen har gjort, att jag har kunnat ställa mig på utskottets ståndpunkt är att utskottet har inrymt möjligheter för Kungl. Maj:t att få tilldela lånerätt åt samhällen, där det kan påvisas särskild bostadsbrist; och jag anser att detta är ett medgivande åt denna uppfattning som icke blivit tillbörligt uppskattad. Det är ju dock så att alltsammans hänför sig till en tillfällig akt. Det är inte meningen med dessa bostadslån och denna i den följande punkten avhandlade bostadssubventionen att dessa skola ha karaktären av en stadigvarande institution, utan det är meningen att avhjälpa en tillfällig svårighet i samhället.

Man kan ju dock inte påstå att man ute på landsbygden är i en sådan tillfällig bostadsnöd, som det här är fråga om att avhjälpa, utan den hänför sig till de industrisamhällen, som vi ha talat om. Därför tror jag, att det är mest tillfredsställande att gå med på utskottets linje. Den likställighet för landsbygden som påyrkats av herr Heyman, och som i sin tankegång — om den skall kallas så — till min förvåning fått understöd av friherre Barnekow, är ett ordasätt, som lämpar sig att komma fram med, när det är en viss överkänslighet hos landsbygden; en överkänslighet som det inte är skäl i att lämna alltför mycket utrymme åt. Man kan väl inte tänka sig, att man skall hindra stadssamhällenas utveckling genom att inte ställa medlen till förfogande att avhjälpa sociala vådor och att minska möjligheten till att få hyggliga bostäder. Skola vi till och inrätta oss på det sättet gentemot varandra här, äro vi inne på en mycket tråkig väg. Det är bättre att hjälpa varandra, så att det kan bli ljus både i städerna och på landsbygden. Landsbygden har sannerligen sina företräden utan att den behöver söka jämlikhet i vått och torrt, och i det som både passar och inte passar. Jag tror, att vi böra inrätta oss på att hjälpa landsbygden i vad som kan hjälpas i dess särskilda förhållanden, så att man där kommer till sin rätt. Men det fordrar den reciprociteten, att landsbygden icke nekar stadsmannanäringen och samhällsbildningen den hjälp, som kan vara lämplig att åstadkomma där.

I själva verket skiljer det inte så mycket, ty om herr Jönssons i Fridhill reservation skulle bifallas, så har ju den formulerats så, att det skall vara Kungl. Maj:t, som skall ordna med denna sak, så att det blir lämpligt fördelat med ljus och skuggor. Men enligt utskottets förslag så är det samma Kungl. Maj:t, som skall utforma de närmare bestämmelserna, och utskifta dessa lån. Det är sålunda mera en strid om ord än i själva saken, och jag ber. herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Möller: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att understryka den fara, som ligger i det av friherre Barnekow framställda yrkandet. Jag måste uppriktigt erkänna, att jag efter andra kammarens beslut icke kan uppfatta friherre Barnekows yrkande på annat sätt än som ett krokben för hela denna anordning, som nu föreslås till upphjälpande av bostadsproduktionen. Det är ganska klart, att sammanjämkning icke kan komma att äga rum mellan en ståndpunkt, genom vilken bostadsbyggandet väsentligen skall tillkomma städer och stadsliknande samhällen, och den ståndpunkt, som vill utsträcka det till hela landet. Ty man kan naturligtvis icke säga, att man skall taga $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$ eller hälften av landet eller någonting sådant, och följaktligen kan, så vitt jag förstår, resultatet av första kammarens beslut i överensstämmelse med friherre Barnekows yrkande endast bli antingen att hela saken förfaller eller att första kammaren om 2 eller 3 dagar av utskottet anmodas biträda andra kammarens beslut, d. v. s. fatta det beslut, som man genom friherre Barnekows yrkande skulle vägra att fatta i Jag. Jag undrar, om det överhuvudtaget är praktiskt och lämpligt, att i denna sena timma av riksdagen framställa yrkanden eller gå på yrkanden med så pass äventyrliga konsekvenser, som det här kan bli fråga om. Skulle ett nytt beslut behöva fattas, sedan riksdagen praktiskt taget är upplöst, beror det på en ren tillfällighet, huru beslutet kommer att utfalla. Jag tillåter mig därför vädja till kammaren att åtminstone bifalla utskottets hemställan i denna punkt.

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

Friherre Barnekow: Herr greve och talman, mina herrar! Endast några repliker.

Herr Pers gjorde anmärkning mot mig och förklarade, att jag icke hade någon tankegång. Jag ber att få kvittera denna artighet med att säga, att herr Pers nog hade tankegång, men han framförde icke sina tankar konsekvent. Såvitt jag kan erinra mig påpekade jag i mitt första anförande, att jag absolut kommer att rösta för beviljande av lån ur den föreslagna bostadslånefonden för att öka bostadsproduktion i städerna, men endast under den förutsättningen, som reservanten, herr Jönsson i Fridhill, utvecklat därhän, att byggnadsverksamheten även kan komma i gång på landsbygden, och jag tillade, att byggnadsverksamheten på landsbygden såserligen i sin mån komme att bidra till att avlasta städernas bostadsbrist. Detta kan väl icke sägas vara liktydigt med, att jag skulle vilja yrka avslag på städernas begäran att få någon lindring i sin bostadsbrist?

Vidare var det herr K. A. Nilson, som påpekade för kammaren, att herr Jönssons i Fridhill reservation var omöjlig, därför att han förutsatte en maximisiffra av 24,000 kronor. Jag ber att få påpeka för herr K. A. Nilson en sak, som jag tror, att alla andra i kammaren lagt märke till, nämligen att herr Jönsson i Fridhill föreslår en maximisiffra av 24,000 kronor per lägenhet och icke per hus.

Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)

Slutligen ber jag få säga, att jag icke kan förstå de farhågor, som framhållits av herrar Möller och Lindblad och vilka även herr K. A. Nilson så starkt framhållit, nämligen att ett bifall till någon av reservationerna, från min sida närmast till herr Jönssons i Fridhill reservation, skulle sätta ett krokben för hela förslaget. Jag erkänner, att jag icke kan fatta detta. Då herr Möller sade, att denna fråga icke kan bli föremål för sammanjämkning, vill jag säga, att jag icke kan fatta varför. Det är icke bara fråga om skiljaktiga beslut i en punkt. I detta förslag kan icke skiljaktiga meningar i en enda punkt gå till sammanjämkning, utan förslaget i sin helhet måste bli föremål för sammanjämkning. Jag undrar, om det kommer att bli mycket lättare att sammanjämka, om, såsom det ser ut, herr Jönssons i Fridhill reservation nu faller. Det kan sedan bli skiljaktiga beslut i fråga om subventionen. Det är icke omöjligt, att, om man avslår landsortsrepresentanternas vördsamma begäran, att rättigheten att erhålla lån för bostadsproduktion även må utsträckas till landsbygden, detta kommer att verka i den riktningen, att det blir avslag även i fråga om subventionen. Icke därför att icke åtminstone jag är för subventionen — det vill jag öppet säga, att jag är — men just för att få en sammanjämkning till stånd kommer jag, då vi komma till 3 §, att rösta för avslag.

Herr statsrådet Svensson: Herr talman, mina herrar! Jag har med förvåning lyssnat till den diskussion, som i denna punkt utspunnit sig här i kammaren. Sedan utskottet i sitt utlåtande med avseende å de samhällen, som skola komma i åtnjutande av lån ur bostadslånefonden gått ett steg utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, hade jag verkligen tänkt, att i detta avseende allt skulle vara väl bestämt och att man icke skulle kunna mot utskottets förslag i den delen rikta en så energisk aktion, som blivit igångsatt i denna kammar. Det är ju ändå så, att vad man här i detta sammanhang vill ordna icke är en sekundär kredit för byggnadsverksamheten över huvud taget, utan vad man här vill göra är att försöka skapa en möjlighet att få en byggnadsverksamhet, en produktion av smålägenheter till stånd uti sådana samhällen, där det råder bostadsnöd, och det lär väl icke med fog på något sätt kunna göras gällande, att det annat än i speciella undantagsfall råder bostadsnöd på landsbygden. Skulle i ett eller annat fall vara förhållandet att det på landet verkligen råder bostadsnöd och bostadsbrist, är ju genom den formulering utskottet givit sin motivering i denna punkt möjlighet beredd för Kungl. Maj:t att tillgodose lånebehovet i dessa kommuner. Det synes mig således, att man från lantmannahåll driver en aktion, som är ganska oförklarlig.

Det synes mig, att, när man, såsom den siste ärade talaren gjorde, till detta knyter ett hot om att lantmännen, därest man icke i denna punkt går deras önsksningar till mötes, i nästa punkt icke skola vara med om subvention — det synes mig, säger jag, att man, då man lägger saken så, gått alltför långt. Det kan icke hjälpas, att man vid sådant förhållande får det bestämda intrycket, att uti

aktionen i denna punkt ligger något av vad som framhölls i herr Möllers anförande, nämligen ett stilla försök att på en bakväg komma det förslag i stort sett till livs, som här föreligger, att få ett stöd från statens sida för att få i gång en bostadsproduktion, som kan börja att råda bot på de fullkomligt olidliga förhållanden, som för närvarande göra sig gällande främst i städer och stadsliknande samhällen.

*Om inrättande
av en statens
bostadslåne-
fond.
(Forts.)*

I det jag för min del i denna punkt accepterar utskottets ändring av Kungl. Maj:ts förslag, vill jag betyga, att regeringen i vad på densamma ankommer skall låta sig angeläget vara, att på det viset följa de bestämmelser, som finnas nedlagda i utskottets motivering, att lån skola beviljas även sådana landsortskommuner, där det visat sig verklig bostadsbrist och till vilka sålunda låneunderstöd äro ur denna synpunkt av behovet påkallade. Efter detta uttalande ber jag få hemställa, att kammaren i denna punkt måtte bifalla utskottets förslag.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! För min del skall jag icke upptaga herrarnas tid, då debatten redan pågått så länge. Jag vill endast förklara, att jag med stor glädje kommer att avgiva min röst till förmån för utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! Jag blev naturligtvis uppkallad av friherre Barnekows påstående, att jag icke kunde läsa innantill eller icke hade följt med denna fråga. Jo friherre Barnekow, jag har mycket noga följt med denna fråga och särskilt noga vad herr Jönsson i Fridhill vill i denna fråga, som han oupphörligt utvecklat för oss i utskottet; men jag trotsar, om någon kan läsa denna punkt, såsom den är avfattad, på ett tillfredsställande sätt. Jag ber att få läsa upp några rader för att kammaren själv må döma oss emellan. Här står, och jag ber att få trycka på första ordet: »Byggnaderna böra med tillhörande ekonomihus icke i uppförande kosta över 24,000 kronor då de uppföras i stad, köping eller samhälle där byggnadsstadgan för rikets städer tillämpas och å andra platser högst 18,000 kronor, för att lån må beviljas». Där är det punkt. Sedan säger han: »Desamma böra uteslutande vara avsedda för bostadsändamål». Och så kommer nästa punkt. »Med förenämnda begränsning» — det hänför sig naturligtvis till bostadsändamål — »avses lägenhet för en familj, och böra en- och tvåfamiljshus äga företräde».

Den Kungl. Maj:t, som skall döma mellan dessa två satser, tror jag får ganska svårt att komma till någon annan uppfattning än jag och allesamman i utskottet egentligen haft utom herr Jönsson i Fridhill, att han avser *hus*, som kosta högst 24,000 kronor. Han har oupphörligt framhållit, att man måste flytta ut på landet, att det måste bli enfamiljshus, två rum och kök eller ett rum och kök, och det är härom det är fråga. Man skulle alltså fastslå, att Kungl. Maj:t icke skulle kunna lämna lån för andra ändamål, och

Om inrättande
av en stats-
bostadsläne-
fond.
(Forts.)

därför torde det icke låta sig göra att följa denna reservation. Jag
vidhåller mitt yrkande.

Herr Enhorn: Herr greve och talman, mina herrar,
endast en liten replik till den ärade talaren på Göteborgsbänken.

Han ansåg, att priset på byggnadsmaterial i lika hög grad
hindrade byggnadsverksamheten som syndikalisterna. Jag vill be-
strida detta. Om också priset på byggnadsmaterial i någon mån
stigit, så kan arbetet fortgå ändå, men syndikalisterna hava hindrat
och hindra arbetets lugna fortgång genom sina ständiga blockader
och fordringar på högre och högre löner i strid mot avtal till och
med verkande retroaktivt. Dessutom antog den ärade talaren, att
jag tillhör någon trust i riket. Jag vill förklara, att jag icke gör
det, icke ens tegeltrusten eller någon annan trust heller. Om priset
på tegel stigit, måste det utan tvivel bero på åttatimmarsdagen. Ge-
nom åttatimmarsdagens införande har arbetstiden reducerats med
20 %. Den ärade talaren angav, att priset på tegel endast stigit
med c:a 10 %. Men då priset förut var c:a 150 kronor per 1,000,
åtminstone i mina bygder, så är detta en måttlig stegring i för-
hållande till de ökade omkostnaderna på grund av den förkortade
arbetstiden och fördyrat material.

Herr Lindblad: Enligt uppgift, som lämnats utskottet rö-
rande materialleverantörer, har det visat sig, att de åtminstone vad
ifrågavarande industri beträffar kunnat förhindra utförandet av
byggnader därmed, att de icke alls lämnat något material, och det
är tydligt, att förhållandet är enahanda med övriga trustar på ma-
terialområdet. Ur denna synpunkt tror jag således, att syndika-
listerna och leverantörerna kunna taga varandra i hand.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr tal-
mannen, att i avseende på den under behandling varande punkten
hade, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma
efteråt, därest omständigheterna skulle sådant föranleda, yrkats: 1:o)
att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att samma hemställan
skulle avslås; samt 3:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som
innefattades i den av herr Sven Jönsson i fråga om punkten avgivna
reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda
yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till ut-
skottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontrapropo-
sition därvid antagits bifall till det under 3:o) här ovan upptagna
yrkandet, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröst-
ningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats-, bevillnings- och första
lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten A 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sven Jönsson i fråga om denna punkt avgivna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 31.

I avseende å motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade av herr *Larson, Edward*, yrkats att den av honom vid förevarande punkt avgivna reservationen skulle godkännas i vad den avsåge samma punkt.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets uttalanden i motiveringen beträffande punkten A 2 samt vidare på bifall till herr *Edward Larsons* yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten A 3.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte besluta att till understöd, i huvudsaklig överensstämmelse med i utskottets motivering angivna grunder, åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader anvisa och till Kungl. Maj:ts förfogande ställa *dels* för år 1921 å extra stat under femte huvudtiteln ett reservationsanslag av 6,500,000 kronor, att direkt utgå av byggnadsskattemedel, *dels ock* å tilläggsstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor, att utgå av tillfälliga lånemedel.

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.*

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits

1:o) av herrar *Joh. Nilsson* i Skottlandshus, greve *Spens* samt herrar *J. P. Jespersen*, *Axel Vennersten*, *Sven Lübeck* och *Joh. G. Svensson*, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande frågan om understöd för vissa bostadsbyggnader bort hava den lydelse reservationen utvisade; att utskottet under ifrågavarande punkt bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av anslag för understöd åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader icke måtte av riksdagen bifallas; ävensom att utskottets yttrande beträffande höjningen av lånemedelstitlarna bort avfattas sålunda:

»I fråga om den höjning av inkomsttiteln 'fast upplåning' i riksstaten för år 1920 och tilläggsstaten för år 1920, som föranledes av bifall till utskottets ovan under punkt A) 1:o) gjorda hemställan, torde statsutskottet komma att framdeles avgiva förslag.»

2:o) av herr *Edward Larson*, som anförde:

»Den förmån, som mitt förslag angående tillhandahållande av fri

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.*
(Forts.)

tomt skulle bereda den byggande, torde i allmänhet böra uppskattas så högt, att förslaget, även med en nedsättning av subventionsbeloppet med 5 %, skulle innebära minst lika om icke mer förmånliga villkor än utskottets förslag. Jag har alltså yrkat, under förutsättning av bifall till mitt förslag om fri tomts tillhandahållande genom kommunen, att statens engångssubvention för bostadsbyggande må utgå med *högst 10 % av byggnadskostnaden*»;

3:o) av herr *Sven Jönsson*, som i anledning av Kungl. Maj:ts proposition och motionen I: 292 av herr *Sigfrid hemställt*, att till understöd i huvudsaklig överensstämmelse med i reservationens motivering angivna grunder, åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader anvisa och till Kungl. Maj:ts förfogande ställa å tilläggsstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor att utgå av tillfälliga lånemedel;

4:o) av herrar *A. C. Lindblad, Alb. Bergström, Carl Johansson, S. E. Ljungkvist, Gustaf Johansson* och *H. V. Leo*, vilka på anförda skäl yrkat att det avsedda subventionsbidraget från statens sida skulle höjas till 20 %.

Herr *Nilsson, Johan*, i Skottlandshus: I denna punkt förefinnas de egentliga skiljaktigheterna mellan utskottets majoritet och den minoritet, som reserverat sig gent emot det anslag, som föreslagits. Genom det beslut, som kammaren nu fattat, tror jag, att man kan våga påstå, att man räckt ett kraftigt stöd åt byggnadsverksamheten i större och mindre städer och industrisamhällen. De ytterligare åtgärder, som nu ifrågasättas under punkt 3, anser jag för min del vara en ytterst allvarlig fråga, och en konsekvens av kammarens beslut, om kammaren beslutar i enlighet med utskottets förslag, blir också, att man nödgas taga det skatteförslag, som innebäres i nästa utskottsbetänkande. Man har ingen som helst garanti för, att det belopp, den skatteprocent det här gäller att uttaxera kommer att begränsas i enlighet med vad utskottet nu föreslagit, och icke heller ha vi någon som helst garanti för, att de subventionsbelopp, som nu här föreslås, komma att visa den effekt man väntat sig av desamma. Vad blir följden, om man icke uppnår den önskade effekten vare sig med subventionen eller skattebeloppen? Naturligtvis den, att man får öka desamma, och var man då kommer att stanna vet man icke. Nu är det visserligen så, att det efter den verkställda utredningen konstaterats, att en större bostadsbrist råder inom en hel del städer och större samhällen, men jag undrar ändå, om icke denna utredning tål vid en viss kritik därutinnan, att den bostadsbrist densamma konstaterar delvis uppkommit därigenom, att man kasserat en hel del lägenheter, som visserligen icke kunna anses fullt tillfredsställande, kanske långt ifrån förstklassiga, men dock beboeliga, och på det viset har man fått fram större brist än som i verkligheten förefinnes. Jag tror, att man borde bekväma sig till att ännu någon tid begagna de lägenheter, som äro möjliga att använda, och icke räkna med att helt hastigt

skapa allting nytt och förstklassigt under de dyra tider vi för närvarande ha.

Vidare kan ingen förneka, att den lagstiftning vi fått genom åttatimmarsdagens införande i viss icke alltför liten mån bidrager till ökad bostadsbrist inom städer och andra större samhällen. Det är ju så, att en hel del verk och inrättningar på grund av denna lag nödgas anskaffa en i hög grad ökad personal för ett delvis mycket improduktivt arbete. Jag vill endast erinra om en sådan sak som att Stockholms spårvägar nödgats anskaffa flera hundratal konduktörer för att sköta om trafiken, ett arbete, som i och för sig är improduktivt, och för dessa arbetare behövs en ytterligare ökad bostadsproduktion. Det hade naturligtvis varit mera omtänksamt att sörja för dessa frågor, innan man så snävt fastslagit denna lagstiftning, som man nu gjort. Nu kommer efteråt en kungl. proposition, genom vilken man vill ordna förhållanden, som borde ha varit ordnade, innan man fastslagit lagstiftningen, såsom man gjort.

Vidare är det en fråga, som åtminstone för oss landsortsbor är ytterligt allvarsam, nämligen den, varifrån man tänkt att anskaffa allt folk, som skall bo i dessa nya bostäder, som skola uppföras inom städer och industrisamhällen. Man kommer väl att försöka suga till sig folk från landsbygden, men det är icke för oss någon skön framtidsutsikt att få se den ena stugan efter den andra avfolkas, därför att man nödgas taga in mera folk till städerna. Vi reservanter våga påstå, att vi till fullo erkänt, att bostadsproblemet har en stor social betydelse, och vi ha även visat detta genom att vi bidragit till det beslut som första kammaren och även andra kammaren nu fattat under punkt 1 och 2. Men om det nu skulle vara så, att utöver de åtgärder, som staten på grund av dessa beslut skall vidtaga, ytterligare åtgärder skulle visa sig erforderliga, så tror jag, att man får i någon mån lita på de särskilda kommunerna och enskilda arbetsgivare, att de i sin mån bidraga till, att bostadsproduktionen kommer i gång och någonting blir uträttat. Jag tror, att det icke är lämpligt eller att man icke uppnår ett verkligt tillfredsställande resultat, om man litar på, att staten ensam skall bygga alla bostäderna.

Nu skulle man också kunna göra en jämförelse mellan vissa stads- och landskommuner beträffande de åligganden, som de ha, när det gäller att anskaffa bostäder till vissa befattningshavare. En landskommun måste alltid anskaffa bostäder till sina befattningshavare, präster, klockare, folkskollärare och lärorinnor, men i städerna är det endast ett litet fåtal, som kommunen håller med bostäder. Åtminstone tror jag att hela folkskollärarkåren där själv får se sig om efter bostäder. Om städerna på samma sätt som landsbygden sörjde för dessa förhållanden, skulle det högst betydligt lätta bostadsbristen. Samma jämförelse kan i viss mån göras mellan arbetsgivare på landsbygden och i städer och andra större samhällen. Om en lantbrukare eller industriidkare på rama landsbygden behöver arbetare, får han själv sörja för, att de få bostäder, men på grund av, att bostäder finnas tillgängliga i den allmänna hyresmarknaden i

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

städer och andra större samhällen förläggas ofta företag dit, och arbetsgivaren slipper därigenom ifrån det kapitalutlägg, som är nödvändigt för att skaffa bostäder. Jag tror, att man kanske får något trycka på, att enskilda arbetsgivare även i städer och andra större samhällen böra i någon mån bidra till, att bostadsbristen kan bli avhjälpt.

Vidare ber jag att få säga, att vad beträffar subvention till vissa näringar har det väl egentligen alltid hittills varit så, att om man skall subventionera en näring, är det en sådan, som har svårt att ekonomiskt bära sig. Men jag tror icke, att man kan säga, att detta är förhållandet, när det gäller bostadsproduktion eller de arbetare, som med sådan produktion äro sysselsatta. Förhållandet är, att materialpriserna äro synnerligt högt uppdrivna, och ingen torde kunna förneka, att de arbetspris, som betingas av byggnadsarbetare, äro högt uppdrivna. Jag kan icke finna, att man ytterligare bör öka dessa pris, vilket jag menar, att man gör, om man skall bisträcka byggnadsindustrien med direkt penningssubvention. På alla andra områden försöker man, och det talas så mycket om, att man bör försöka få ned prisnivån. Men de åtgärder man vidtager, om man bifaller utskottets förslag i punkt 3, verka i alldeles motsatt riktning.

Då jag, herr talman, icke kan se annat än, att det förslag, som här framlagts från utskottets sida, absolut ställer de ekonomiska förhållandena så att säga på huvudet och då jag icke kan finna annat än, att det enda praktiska resultat, som skulle följa av ett bifall till detta förslag, skulle bli ett vidmakthållande av dyrtiden och även en åtgärd till att ytterligare driva prisen i höjden, vilka redan äro tillräckligt höga, när det gäller att få fram byggnadsmateriel och att försöka bidra till de arbetspris, som äro rådande på bostadsmarknaden, skall jag, herr talman, be att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig med flera avgivna reservationen.

Herr Wohlin: Herr vice talman! Det förklarades i morse, att det vore ett allmänt önskemål, att man icke skulle uttänja dagens debatter, och jag har därför underlåtit att utveckla min uppfattning om bostadsfrågan i allmänhet och de riktlinjer, efter vilka arbetet på dess lösning borde bedrivas. Men i denna särskilda punkt vill jag dock tillåta mig framhålla, att, det subventionssystem, som här föreslås, så vitt jag förstår, är stridande mot vad som ur nationalekonomisk synpunkt måste anses som det riktiga vid all produktiv verksamhet. Dessa subventioner eller rena understöd, som här skulle beviljas, kunna enligt min uppfattning ej få annan följd än den, som den föregående ärade talaren antydde. Ej heller tror jag att den s. k. »lockelsesynpunkten», som utskottet talar om i sin motivering spelar någon avsevärd roll i fråga om nybyggnader av hus i städerna. Förutsättningen för denna subventions beviljande är därtill en särskild skatt, benämnd »bostadsskatt». Jag har med intresse studerat detta skatteförslag. Det har då förefallit mig att Kungl. Maj:ts förslag till »hyresvärdesstegringsskatt» så till vida hade en teoretiskt riktigare kärna som det enligt detta förslag var meningen, att beskatta

viss konjunkturvinst, ehuruval även den skattereformen hade varit mycket betänkelig, eftersom man skulle beskatta vissa grupper av skattskyldiga till förmån för vissa andra grupper inom samhället. Men som utskottets förslag förordligger, är skatten än mera irrationellt avvägd, ty bostadsskatten är icke avpassad efter merinkomsten utan skall utgå, oavsett storleken härav. Man bör även bemärka, att dessa medel, som skola uttagas av vissa skattskyldiga — efter vad jag förstår komma hyresgästerna ofta att få bära bostadsskatt n — skola gå till premier åt byggherrar, vilka, efter vad det förefaller mig, icke behöva räkna med någon hyresreglering av sina lägenheter i framtiden. Alltså, man uttager skattemedel av en viss grupp skattskyldiga, hyresgästerna, som ingalunda äro ekonomiskt starka, för att därigenom subventionera producenter. Det är en skattepolitik, som är föga tilltalande, och jag kan från skattepolitisk synpunkt — utan att hysa några sympatier eller antipatier mot den ena eller andra gruppen av skattskyldiga — ej ansluta mig till ett sådant förslag. Jag yrkar därför avslag på utskottets hemställan i den föredragna punkten och bifall till den av herr Nilsson i Skottlandshus m. fl. avgivna reservationen.

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

Herr Lindblad: Jag kan ej förstå, hur den förste ärade talaren kunde framkomma med det påståendet, att staten genom att utlämna lån så att säga skulle få bära hela bördan för bostadsproduktionen, och att med dessa lån tillräckligt skulle vara gjort från statens sida. Ty det är ju så, att staten egentligen ej genom att utlämna lån till 5 % gör någon direkt uppföring. Rusdrycksmedelsfonden lägges till en annan fond, som kallas bostadsfonden, och utlåningen därifrån utgår under kommunernas garanti med 5 %. Detta är icke från statens sida någon särskild uppföring. Det blir i stället kommunerna, som hädanefter, om byggnadsverksamheten skall komma i gång, komma att få åtaga sig åtskilligt större uppföringar. I kommunerna kommer det nog också att göras de största ansträngningar för saken, därför att de bäst känna bostadsbehovet inom sina respektive områden. Men det finns en gräns för kommunernas möjligheter också. De flesta av dem äro redan skuldsatta och kunna naturligtvis ej offra så synnerligen mycket mer ens för ett så nödvändigt ändamål som bostadsbyggandet. Det skulle därför icke vara någon så väsentlig hjälp för bostadsproduktionen, om man uteslutande ginge på den linjen, att staten lånade ut mot dessa av utskottet stipulerade 5 %. Hyrorna bli ändå så enormt höga i dessa hus, såsom redan förut antytts, att det skulle vara otänkbart, att någon skulle vilja försöka bygga några bostäder; och även med de 15 % i subvention, som föreslås, bli hyrorna ovanligt höga, jämfört med vad för närvarande är fallet. Vi ha därför på denna punkt föreslagit 20 procent, att utgå i form av subvention. Detta kräver dock en förändring i motiveringen, som jag senare skall be att få föreslå.

Nu har ju samtidigt med behandlingen av denna fråga också frågan om det sätt, varpå man skall uttaga subventionsbeloppen, kommit på tal, och det kan då vara skäl, att jag även säger ett par

Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)

ord om den saken. Det är alldeles uppenbart, att skatter icke äro vidare behagliga, och framför allt är det naturligtvis ej behagligt, när de måste tagas ut på sätt, som denna skatt skall uttagas, emedan den lägges på vissa samhällsgrupper. Men jag tycker ändå icke att man kan se någon så stor orättfärdighet i detta. Den grupp det här gäller, hyresvärdarna, se ju dock nu sina inkomster stiga avsevärt. Det ligger då en viss rättfärdighet i, att också de få vara med om att bära en viss del av den börda, som kräves för att åstadkomma särskilt bostäder. Väl kan sägas, att husägarna därigenom måste skatta åt något, som skulle bli till förfång för dem själva genom konkurrensen i fråga om bostäderna, men, som jag förut sagt, bliva bostäderna så pass dyra, att de ej hava någon anledning att ännu på länge behöva befara någon verklig konkurrens. Om det kunnat finnas någon annan form att uttaga en skatt, varigenom medlen skulle kunna anskaffas för denna subvention, skulle man naturligtvis ha reflekterat på den, men det har ju icke anvisats någon väg ens från motståndarna. Då så är förhållandet, får man finna sig i de omständigheter, som fört till att denna skattelag kommit fram. Kungl. Maj:ts förslag gick ju ut på något annat. Det gick ut på en hyresstegring, och det kan ju sägas, att i princip den tanken kanske är mera riktig, men då detta är en nödlag, en lag som endast är avsedd för en kortare tidsperiod, skulle Kungl. Maj:ts förslag krävt åtskilligt mer av besvärigheter och kostnader för att taga ut medlen än vad denna lag kräver. Man har lagt denna skatt på det sättet, att dess uttagande är en ren debiteringsfråga, en fördel för en lag som icke är avsedd att räcka för någon längre tid.

Jag kan för min del ej se annat än att, som saken nu ligger, och uti de svårigheter vi befinna oss, lagen visserligen icke kan sägas vara fullt rättfärdig, men i alla fall lika rättfärdig som så många andra kristidslagar, och därför kan jag heller icke annat än ansluta mig till, att denna skatt uttages och att subventionen sättes till det belopp, som jag angivit i min reservation. Det kräver den ändringen i motiveringen, att på sid. 23 andra styckets första mening, som börjar med orden: »Med hänsyn», i stället bör lyda på följande sätt: »Med hänsyn till de höga byggnadskostnaderna anser utskottet, i likhet med departementschefen, att subventionsbeloppet bör sättas till 20 % av byggnadskostnaden, tomtens värde oberäknat.»

Till detta förslag skall jag be att få yrka bifall.

Herr Lundberg: Herr vice talman, mina herrar! Jag skall endast med några ord understryka nödvändigheten av att de åtgärder, som av staten och kommunerna vidtagas för att avhjälpa bostadsbristen, måtte bli så pass kraftiga, att någon ökad bostadsproduktion verkligen kan komma till stånd. Den enorma stegringen i byggnadskostnaderna har gjort, att varje byggnadsföretagare, det må nu vara en enskild person eller en bostadsförening, räknar med möjligheten av ett prisfall efter en del år. Det är därför alldeles nödvändigt, att han har en riskmarginal, som åtminstone i nå-

gon mån skyddar honom för framtida ruin. Ett sådant om än svagt skydd erbjöd den av Kungl. Maj:t föreslagna statssubventionen med 20 % av byggnadskostnaden. Denna subvention föreslås nu sänkt till 15 %. Jag tror, att denna sänkning skulle verka mycket olycklig. I stället hade det nog varit skäl, om man för särskilda fall, där bostadsnöden är synnerligen svår och där det finnes exempelvis kooperativa bostadsföreningar, som kunde i större skala producera goda bostäder, hade kunnat efter noggrann undersökning ytterligare höja den föreslagna subventionen något.

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.*
(Forts.)

Nu har man inom utskottet ansett, att en minskning av subventionen till 15 % mer än väl uppväges av den sekundära byggnadskreditens fixerade ränta av 5 % jämte det första årets räntefrihet. Det är mycket möjligt, att så är förhållandet, men jag kan icke neka till, att lockelsen att få till stånd en mera betydande verksamhet beror på, om subventionen kan anses vara tillräcklig. Jag tror därför, att för att stimulera byggnadverksamheten det är önskligt och nödvändigt, att man ej prutar av på denna punkt, utan följer Kungl. Maj:ts förslag.

Gent emot den föregående ärade talare, som sade, att han principiellt var motståndare till denna subvention, vill jag gärna medge, att naturligtvis vem som helst kan vara det, men det är fullständigt exceptionella förhållanden och det kräver också, att man vidtager utomordentliga åtgärder.

Då jag är övertygad om, att det ej kommer att få någon vidare effekt vad vi här besluta, om man prutar på denna punkt, tillåter jag mig, herr vice talman, att yrka bifall till den av herr Lindblad avgivna reservationen.

Herr Sigfrid: Herr vice talman, mina herrar! Då jag är motionär i bostadsfrågan, skall jag tillåta mig yttra några ord.

Jag är av den åsikten, att bostadsnöden här i landet är sådan, att man bör subventionera, om man skall komma till några effektiva åtgärder mot densamma. Men jag har tyckt, att utskottet lika väl som Kungl. Maj:t varit ensidigt i detta fall och inriktat sig enbart på subvention till byggandet av bostäder i städerna. Jag har tidigare i år väckt en motion angående nedsättning av räntan till egnaheimsbyggandet på landsbygden. Man har i stället för att hjälpa den fattiga klassen under dyrtiden i fråga om byggnadskostnaderna vidtagit motsatta åtgärder och höjt räntan så sent som i fjol från 3,6 till 4 ³/₄ %. Det är synnerligen beklagansvärt, att statsmakterna skola handla på detta sätt, då det gäller att åstadkomma ökad bostadsproduktion i landet under en tid, då det klagas över bristen på bostäder. Jordbruksutskottet, som behandlade denna motion, hade ingen annan motivering för sitt avslag, än att man så sent som i fjol hade höjt räntan och därför icke nu kunde sänka den. Två månader senare hade jordbruksutskottet en annan motion i samma syfte till behandling. Då ändrade utskottet sitt uttalande i den mån, att det tyckte, att man borde vidtaga åtgärder till förbilligande av bostadsproduktionen även beträffande dem, som taga lån ur egna-

Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)

hemslånefonden. I bostadsutskottets utlåtande talas ej ett ord om min motion om subvention även till dem som låna ur egnahemslånefonden. Jag tror för min del att om samma utskott, med samma sammansättning, skulle komma att behandla denna fråga något senare eller under nästa år, det skulle kommit till samma resultat som jordbruksutskottet i år beträffande nyss nämnda motion och även ändrat sin åsikt eller åtminstone uttalat sig i frågan.

Jag föreställer mig, att orsaken varför utskottet ej kunnat gå med på mina anspråk på subvention även åt sådana, som taga lån ur egnahemslånefonden, är den att man icke vill betrakta denna bostadsproduktion som ett led i bekämpandet av bostadsnöden. Min åsikt är den, att detta är ett av de viktigaste och bästa medlen för att bekämpa bostadsnöden även i städerna. Det är ju alldeles tydligt, att om det åstadkommes tillräckligt med egnahem på landsbygden, även jordbruksegnahem, detta skall bidra till, att den landsskadliga inflyttning, som nu försiggår till städerna, minskas. Har man ett trevligt hem på landsbygden, flyttar man icke in till städernas hyreskaserner och de osunda smålägenheter, som finnas inom dessa. Man må bygga hur väl som helst, man kan dock icke för den fattiga klassen få fullt människovärdiga bostäder i städernas hyreskaserner. Dessa hyreskaserner bli både för dyra och opraktiska. Och för resten hur många egnahemsbyggare, som låna ur egnahemslånefonden, finnes det icke alldeles utanför städernas områden!

Skulle man nu gå den vägen utskottet föreslår, att man subventionerar sådana som låna ur bostadslånefonden, kan det inträffa, att av två bostadsbyggare, som vilja bygga eget hem och som äro grannar, den ene, vilken lånar ur statens bostadslånefond, och får förmånligare lånevillkor än den andre, som lånar ur egnahemslånefonden, får låna mot 5 % över 50 % av byggnadskostnaden, *får subvention*, under det grannen, som tager lån ur egnahemslånefonden och får en sämre låneställning (i det han får låna blott $\frac{3}{4}$ av botten delen av byggnadskostnaden), *icke får någon subvention*. Så kommer det att ske i Kristianstad, där det finnes en byggnadsförening utanför staden, som hjälper till att lindra bostadsnöden. Detta blir synnerligen avvita förhållanden. Det har ju lyckligtvis gått på det sättet där, att man inriktat sig efter de tankar, jag framfört i motiveringen till min motion, nämligen att man skulle slå sig på understödsverksamhet till egnahemsbyggandet även i städerna.

Jag skulle gärna kunna gå så långt, att jag sade, att staten icke borde subventionera dessa hyreskaserner utan utslutande de egna hemmen, då säkert den vägen är mera framkomlig och bättre än att subventionera dessa hyreskaserner, såsom man nu gör. Man behöver ju ej här tala om egnahemsidéns sociala innebörd; den är alltför mycket omtalad, för att jag nu skulle behöva upptaga kammarens tid med det ämnet.

Saken ställer sig för närvarande så, att byggnadsverksamheten på landsbygden har avstannat. Egnahemsverksamheten har avstannat dels på grund av dessa höjda räntor, dels ock naturligtvis i

synnerhet på grund av höjda materialpris och arbetslöner. Vi byggde i min hemtrakt för 10 år sedan 3-rumslägenheter för 2,700 kronor. De kosta nu 11,000 kronor med samma storlek. Följden därav har blivit, att det uppstått bostadsbrist för ögonblicket på landsbygden. Där saknas bostäder t. o. m. i mycket små samhällen, som icke på lång tid kunna räkna med att få komma med under de villkor, som här föreslås för erhållande av subvention.

Om man således nu vill bereda städerna möjlighet att få sin byggnadsfråga ordnad, och jag tror att det går för sig att i subventionsväg och med statens låneunderstöd hjälpa dessa städer från sin bostadsnöd, men om man gör det ensidigt, om man gör det så, att alla arbetsgivare i städerna eventuellt också skulle få bostäder till sina arbetare, då kommer landsbygden att bli avfolkad, dels därför, att man ej får tillräckligt med bostäder på landsbygden utan måste söka bostäder där sådana finnas, dels också därför, att man drager sig till städerna rätt mycket även av andra, väl kända anledningar. Enligt mitt förmenande är det därför ingen landsgagnelig verksamhet att staten då den har tillfälle att ingripa i bostadsproduktionen, gör det på ett så ensidigt sätt, att den hjälper denna inflyttning till städerna, som man eljest påtalar som mindre önskvärd ur social synpunkt och även ur nationalekonomisk synpunkt, under det man stjälper bostadsproduktionen på landsbygden. Det är kanske den enda gång, som staten får tillfälle att ingripa i bostadsproduktionen. Vi skola väl hoppas, att det går därhän, att den fria industriella bostadsproduktionen skall kunna återuppblomstra, och sedan har staten ej tillfälle att ingripa reglerande i avseende å tillväxtförhållandena, mellan stad och land, åtminstone icke ur bostadssynpunkt. Att det är bostadsbrist på landet, det har en ärad representant på Malmöhusbanken för några dagar sedan uttalat. Han har sagt, att arbetarna på landet måste bo under samma tak som boskapen och ha mycket dåligt. Man skulle ju då kunna tänka sig, att den lantbrukare, som låter sina arbetare bo så dåligt, icke har råd att låta dem ha bättre, och då skulle man gå därhän att hjälpa honom att bygga bättre bostäder. Jag vill säga, att det ej är så farligt med den saken. Jag tror, att om lantarbetare i vissa fall ha sin bostad under samma tak som boskapen, så är den dock en så pass väl inredd bostad, att stadsinnevånarna, arbetarna där, skulle avundas dem. Även om ej städernas arbetare bo under samma tak som boskapen, så äro dock själva bostäderna mycket dåliga och ofta sämre, än boskapens, tyvärr.

Det är på det sätt enligt mitt begrepp, att denna fråga ej borde vara en statsfråga utan en kommunfråga. Varje kommun borde ordna sin bostadsfråga. Så gör man, som redan sagts här förut, på landsbygden; sätter man industrien där, så bygger man åt arbetarna. Vill man ta en arbetare, så måste man först bygga ett hus. Man måste vänta att taga nya arbetare tills man ordnat det så, att man har bostad för honom. Hur är det i städerna? Städerna locka till sig industrin, ofta mot fria tomter till industrin, en industri som kanske kommer till staden med tusentals arbetare. Vad gör staden sedan

Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

för alla dessa arbetares bostadsfråga? Eller vad gör industrin? Ja, man släpper ut dem på den allmänna bostadsmarknaden, en bostadsmarknad, som är lamslagen tack vare dyrtid och restriktioner och så trängas de där om bostäderna. Det vore naturligtvis rättvist, om man kunde gå den vägen att ålägga kommunerna och arbetsgivarne att lösa bostadsfrågan.

Som frågan nu ligger till så har jag svårt att yrka bifall till herr Jönssons i Fridhill reservation, vilken närmast ansluter sig till min motion. Han har endats undandragit subvention till småbrukare. För min del anser jag, att även produktionen av småbrukarhem borde uppmuntras med subvention. Man borde subventionera bostäder till dem, ty även sådana hem minskar inflyttningen till städerna och det på det mest önskvärda sätt ur landsgagnelig synpunkt. Då inga utsikter finnas för att få majoritet för herr Jönssons i Fridhill reservation, måste jag för att få fram landsbygdens intressen och speciellt dessa fattiga läntagares intressen, som äro hänvisade till att taga lån ur egnahemsdlånefonden, här rösta för avslag å subventionen för att man sedan skall kunna få en sammanjämkning till stånd mellan andra kammarens och första kammarens ståndpunkt i den vägen, att man även tager landsbygden med. Det är ledsamt när man är socialt kännande och vet, att en sådan oerhörd bostadsbrist är rådande, att man då skall komma till ett sådant resultat, men man får skylla det på städernas representanter, då de så ensidigt se på denna sak och ej medtagit landsbygdens intresse. Herr vice talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Johan Nilssons reservation.

Herr Juhlin, Malcolm: Herr vice talman! Jag skall ej bli så mångordig, ty det har yttrats så mycket förut i den här frågan, att jag knappast kan framhålla några synpunkter, men då denna punkt ju har ett oskiljaktigt sammanhang med det ärende, som kommer härnäst på föredragningslistan, nämligen om att uttaga en särskild fastighetsskatt, som det ju avses att subventionera byggnadsverksamheten med, så kan jag ej stillatigande låta det här ärendet passera.

Jag delar, det får jag verkligen säga, i nästan alla delar vad herr Johan Nilsson i Skottlandshus här har anfört. Det är väl i allt fall för den, som något känner förhållandena i fråga om byggnadsväsendet, så, att om vi skola slå in på den vägen att subventionera byggnadsverksamheten, så lära vi väl ej få flera byggen utförda än de vartill vi subventionerat. Det är väl tämligen klart, att inga nu kunna giva sig i farten med att bygga hus, om de ej få något understöd. Sålunda, det måste bli i den inskränkta mening, som här är ifrågasatt, och det är ej mycket som här ifrågasatts för att fylla bostadsbehovet för alla landets städer och stadsliknande samhällen, vilka ju förslaget omfattar. Men det väsentligaste, som jag har mot det, det är, att medel för detta ändamål skola betalas ut av fastighetsägaren. Nu har ju det utskott, som har behandlat den här propositionen, i stället för den skatt, som var avsedd att utgå på merinkomsten, lagt om det alldeles, så att skatten skall

gå ut som en särskild fastighetsskatt, oavsett om fastighetsägaren har någon merinkomst eller ej. Därvid har ju andra kammaren, när det där var fråga om det ärende, som kommer härefter, undantagit fastigheter på 10,000 kronors taxering — eller om det nu var 15,000 kronor — i vissa fall, och det kan man ju ej anse i och för sig kunna skipa någon rättvisa. Den, som känner förhållandena inom fastighetsägarekretsarna, har ej den uppfattning, som ofta kommer till synes här, att dessa fastighetsägare i allmänhet äro förmögat folk. De ha visserligen ett stort hus, och om man ser på det, så kan man ju säga, som enfaldigt folk säger, att det är en väldigt rik och förmögen herre, som sitter som ägare av ett sådant hus. I själva verket sitter han mycket löst, och det lilla kapital, han har placerat där, är högst obetydligt. Om vi skulle taga som exempel en fastighet på en 100,000 eller låt oss säga 200,000 kronor — om den ligger här i Stockholm, så blir den i dessa tider och för övrigt ej heller under de gamla förhållandena så stor — så torde väl i regel en sådan fastighetsägare i den fastigheten äga högst 50,000 kronor. Jag säger i regel, ty då jag yttrar mig så om dessa saker, så gäller det för Stockholm, och det anser jag mig verkligen sitta inne med en kännedom om, som jag tror kunna få gälla. Men vad är då 50,000 kronor i dessa tider med de oerhört stegrade kostnaderna för underhåll och reparationer och med räntor, som stigit med — låt oss säga 30 %? Det torde vara regel, att då man förut hade dessa fastigheter med en belåning till $\frac{2}{3}$ av värdet till $4\frac{1}{2}$ —5 %, så får man nu dessa lån ej under 6 eller t. o. m. $6\frac{1}{2}$ % ränta. Då tror jag icke, att man har kunnat räkna på, att de med de små hyresförhöjningar, som ha tillåtits under dessa tider, ha kunnat få någon egentlig merinkomst. Det förefaller mig därför något obilligt emot de många tusen fastighetsägare, som verkligen skulle kunna anses vara i ren ekonomisk misär i närvarande stund, och som ha fått lov att böja sig för de kristidslagstiftningar, som riksdagen här har ansett nödiga att gentemot vissa klasser av denna kategori åstadkomma för att skydda den stora allmänheten. Jag anser alltså, att ifråga om dessa, som verkligen inte äro skattekraftiga, är det tvärtom orättfärdigt att uttaga en särskild skatt, oavsett om han har någon större inkomst eller ej. Enligt min uppfattning ha de mindre inkomster på sina fastigheter nu än vad de hade före kriget, men jag har redan sagt, att de merutgifter, som de ha haft för sina fastigheter i form av högre ränteutgifter, onera och underhåll, ha stigit till mera än vad de små hyresförhöjningar, som ägt rum under de senaste åren, gått till. Nu skulle man vilja fråga: Vad ha då dessa små kapitalister — ty det är i allmänhet sådana — nu fått i kompensation för dyrtiden? Ja, de ha ej fått något alls. De ha fått försöka att liksom tjänstemännen låna sig fram under dyrtiden för att hålla sig uppe. Många ha fått gå ifrån sina fastigheter och överlämna dem till sina in-teckningshavare. Nu förstår jag mycket väl, att herrarna ha kännedom om förmögna fastighetsägare och lysande fastighetsaffärer. Det har jag också, men den del av fastighets-

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.*
(Forts.)

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

ägarna, som verkligen äga något, som verkligen kunna sägas vara förmöget folk, är en så ofantligt liten procent i förhållande till den stora mängden, att man knappast för deras skull bör åstadkomma en särskild lagstiftning. I varje fall komma de att falla under andra skattelagar. De få betala skatt ändå, utan att man skall behöva lägga en extra fastighetsskatt på dem. Jag kan därför ej finna annat än att det här förslaget verkar i hög grad orättfärdigt och mera verkar som en konfiskation än som en beskattning. Jag skulle kunna visa herrarna exempel på vad jag sagt, att nämligen en hel del ej ha någon inkomst alls av sina fastigheter; men det gagnar väl ej mycket till. I varje fall ber jag att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den reservation, som är avgiven av herr Johan Nilsson i Skottlandshus m. fl.

Herr Möller: Herr vice talman! Det är klart, att man kan på denna punkt ha många betänkligheter, som i och för sig äro lätta att förstå. Ingen bestrider, att all ekonomisk verksamhet naturligtvis bör bära sig själv, och att man ej bör i normala fall lämna något speciellt understöd åt en produktiv verksamhet, som rimligen själv skall avkasta tillräckligt för att den skall kunna bära sig. Men det hjälper ej hur mycket vi än ha att invända principiellt mot en understödsverksamhet, ty uppenbart är, att som förhållandena nu ligga, så är det så gott som omöjligt att få någon verklig bostadsproduktion i gång utan understöd. Nu har riksdagen både genom andra och första kammarens beslut försökt att genom upprättande av en lånefond och anslående av lånemedel på vissa billiga villkor hjälpa till med bostadsproduktionens igångsättande; men jag vågar försäkra, att om, som man tyckes vilja anse riktigt på många håll här i första kammaren, stannar vid detta och ej tar steget ut till en subvention i någon form, då skall det visa sig, att hela riksdagens beslut har varit ett slag i luften, att man ej kommer att på något som helst allvarligt sätt få någon bostadsproduktion i gång. När jag lyssnade till herr Sigfrids anförande, då blev jag verkligen i högsta grad förvånad, ty vad han hade att anföra var egentligen det, att man skall ej subventionera de stora hyreskasärnerna; man skall ej anordna en statssubvention på det sätt, att man uppmuntrar byggandet av stora hyreskasärner, utan man skall i stället komma fram till en bostadsbyggnadsverksamhet, som avser egnahem. Ja, mina herrar, finnes det något verkligt allvar i detta tal, då måste man bifalla subventionen och ej, som herr Sigfrid gjorde, yrka avslag på subventionen, ty det förstår väl ändå envar, att det är de stora byggherrarna, som kunna tillgodogöra sig den sekundärkredit, vilken här enligt riksdagens nyss fattade beslut skall beviljas, men de fattiga människor, som kanske ha en liten slant men ingalunda ha tillräckligt för att kunna bygga sig en bostad eller för att genom en kooperativ förening kunna tillförsäkra sig äganderätten till en bostad, de bli uteslutna från hela denna bostadsproduktion. Det blir de stora byggmästarna, det blir

de, som själva ha mycket pengar att satsa, som kunna begagna sig av lånefonden. Då skulle man genom ett riksdagsbeslut, som ginge ut på avslag till statssubvention, alltså endast i själva verket till slut ha hjälpt de personerna, vilkas byggnadsverksamhet man efter mitt sätt att se ej har någon anledning att särskilt underlätta eller understödja genom statsmakternas åtgärder. Skall fattigt folk kunna bygga, då är efter min uppfattning subvention nödvändig; skall det kunna bland arbetare och småfolk i allmänhet bildas kooperativa bostadsföreningar, som i större eller mindre utsträckning kunna övertaga bostadsproduktionen, så vore *det* efter min mening det lyckligaste sätt att tillgodose produktionen på hela detta område, men då är det också nödvändigt med den subvention, som här föreslås. Jag har den uppfattningen, att utskottets förslag på den här punkten visserligen är i högsta grad otillfredsställande. Jag skulle hellre än hela denna direkta statssubvention ha sett, att man hade gått på linjen med räntefria lån. Det tjänar ej mycket till att utveckla de särskilda argumenten för den ena eller andra linjen i det läge, som frågan nu ligger, ty det är klart, att i sakens nuvarande läge det endast kan bli fråga om direkta anslag. Jag skall därför ej upptaga kammaren med en utveckling av min syn på saken. Nu har emellertid utskottsförslaget även den svagheten, att det icke begränsat subventionen till kommunernas byggnader och till byggnader, som föranstaltas direkt genom kommunens försorg, och till de kooperativa byggnaderna. Detta är efter min uppfattning också ett fel i detta utskottsförslag, men jag anser mig förhindrad att framställa något yrkande om förändringar i dessa avseenden. Man är tvungen att taga det som det är, även om man ej är nöjd med den utformning, som förslagen ha fått. Emellertid vågar jag säga, att den nedprutning på subventionen, som utskottet här gjort, kan komma att få ganska allvarliga följder, om man nämligen har avsett att genom detta förslag åstadkomma en verklig, en mera betydande bostadsproduktion. Jag vågar för min del tro, att det rationella, när man i alla fall går understödsvägen, subventionsvägen, det hade varit att åtminstone taga Kungl. Maj:ts förslag. I själva verket skulle jag ha ansett, att en större subvention hade varit den riktiga vägen för att få en verklig bostadsproduktion igång, och jag måste djupt beklaga, att utskottet har nedprutat det subventionsbelopp, som skall tillkomma vederbörande. Det har sagts, att detta komme att höja prisnivån — det var herr Nilsson i Skottlandshus, som förklarade, att om man ger en sådan här subvention, så kommer den endast att ha den ekonomiska följden, att prisnivån höjes. Ja, det är ju allom bekant, att just på byggnadsområdet är landet, jag tillåter mig verkligen använda ett starkt ord, fullt av hajar, som icke kunna på något sätt begränsa sitt profitbegär, sitt vinstbegär. Men jag vill på denna punkt — då man har haft så många starka ord om arbetarnas uppförande — under erkännande av, att på många punkter jag själv har funnit det emellanåt klandervärt, dock framhålla, att med måhända något enstaka undan-

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggnad.*
(Forts.)

Statsunderstöd
 åt kommuner
 för bostads-
 byggande.

(Forts.)

tagsfall ha arbetarna ingalunda förmått eller förstått att höja priset på sin vara, nämligen sin arbetskraft, i en proportion, som är jämförlig med den höjning som har förekommit i vårt land av priserna på alla andra varor, som behövas för uppförande av byggnader. Den kungl. propositionen innehåller ett par upplysningar, ur de på sin tid tillsatta byggnadssakkunnigas framställning, som bland annat säga oss, att i Stockholm till exempel murbruket har stigit från 1 krona per hektoliter år 1914 till 5 kronor och 50 öre för hektoliter år 1919; att sand har stigit från 1 krona 75 öre per kubikmeter till 8 å 10 kronor per kubikmeter, och kalk från 2 kronor 50 öre till 12 kronor per hektoliter år 1919. Jag har en tablå här, som härstammar från en i viss mån officiell kommunal myndighet i Borås, som också innehåller några siffror beträffande prisstegringen på byggnadsmaterial, därav den sista så sent som den 6 maj 1920. Den visar, att vanligt murtegel, som 1914 kostade 22 kronor 50 öre, kostade den 6 maj 1920 ej mindre än 100 kronor, att t. ex. bjälkar, som kostade per kubikfot 65 öre 1914, år 1920 i maj månad kostade 3 kronor 40 öre. Ja, så gott som genomgående äro dessa siffror häpnadsväckande höga. De vittna om, att när man skall rikta sin kritik mot de nuvarande förhållandena på byggnadsmarknaden, så skall man ej ensidigt vända sig mot arbetarnas anspråk, ty ännu ha de endast i undantagsfall kunnat allvarligt konkurrera med de anspråk, som leverantörerna av byggnadsmaterial ha vågat ställa och allt fortfarande ställa. Detta blir nu under alla omständigheter en svag punkt i detta statens befrämjande av bostadsproduktionen, ty som förhållandena äro så borde det naturligtvis vara möjligt eller man borde kunna skapa möjligheter att på denna punkt hålla efter dem, som ej kunna minska sin glupskhets på något sätt, hålla efter dem ordentligt och se till, att priserna kunde hållas nere. Man kan naturligtvis ej ensamt av detta skäl att ingenting härutinnan ännu åtgjorts, motsätta sig i alla fall, att bostadsproduktionen med statens hjälp kommer i gång, och det är heller ingen i riksdagen, som har på allvar ifrågasatt det. Men jag vågar med understrykande av vad jag till en början sade ytterligare framhålla, att det är en riskabel väg, man giver sig in på, om man stryper statssubventionen. Ty det betyder, jag upprepar det, att om man velat gagna den kooperativa formen för bostadsproduktionen, alltså att så att säga giva hyresgästerna själva, de nuvarande hyresgästerna, tillfälle att uppföra bostäder, som de själva ägde, att skaffa sig bostäder, till vilka deras egen äganderätt vore obestridlig, så skulle man i stället krossa alla möjligheter i det avseendet om subventionen avslås.

Det sades av herr Wohlin, att det var några tekniska fel i bostadsskatten, så att en återremiss skulle vara nödvändig. Jag har också låtit mig underrätta om de fel, som lagen om bostadsskatt innehåller; men jag vågar säga, att de brister, som lagen i sin tekniska utformning har fått, icke behöva anses på denna punkt och ej heller, då det gäller själva bostadsskatten, böra hindra ett positivt

beslut. Det torde emellertid i det avseendet komma att lämna ytterligare förklaringar, som visa att man ej behöver riskera återremiss, emedan det är möjligt att rätta de påklagade bristerna i början av nästa riksdag, innan lagen skall träda i tillämpning, och i varje fall innan den behöver i praktiken komma att tillämpas. Och jag hoppas, att det skrämskottet, ty något annat är det i verkligheten ej, icke skall ha någon stark verkan på kammaren. Ja, det vågar jag också säga, att om första kammaren uti denna sak skulle svika de förhoppningar, som massor av fattiga människor nu ha ställt på ett krafttag från statsmakternas sida i bostadsfrågan, så skulle det komma att i varje fall göra ett synnerligen nedslående och tråkigt intryck ute i landet. Man har väntat sig nu, att det skall bli någon fart på detta område, då alla veta, att förhållandena äro så oerhört svåra och jag vågar verkligen hoppas, att första kammaren skall åtminstone följa andra kammaren, så att den ej avslår all subvention. För min del står jag på den ståndpunkten, att det riktiga är att bevilja den av socialdemokraterna och Kungl. Maj:t föreslagna subventionen å 20 procent, och jag ber därför att få yrka bifall till herr Lindblads reservation under denna punkt.

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggnade.
(Forts.)*

Herr Lindqvist: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet med anledning av ett yttrande från herr Nilsson i Skottlands-hus, däri han förmenade, att man hade anledning att antaga eller påstå, att myndigheterna i landet skulle ha underkänt bostäder, vilka skulle ha kunnat användas till bostäder. Jag har som mång-årig ledamot av Stockhodms hälsovårdsnämnd varit i tillfälle att följa denna fråga genom bostadsinspektionen, och vi ha upprepade gånger fått lov att avslå bostadsinspektionens hemställan att underkänna bostäder i känslan av, att en dålig bostad, hur dålig den än kan vara, dock är bättre än ingen bostad alls. Detta gäller allenast för de s. k. uthyrningsbostäderna utan det gäller jämväl för de bostäder, som kommunen är skyldig att hålla sina befattningsstagare. Jag tror ej, att man överdriver, åtminstone med den erfarenhet som jag kan peka på, om man säger att hundratals, ja säkerligen tusentals bostäder här i Stockholm äro sådana, att de äro fullkomligt ovärdiga som bostäder för människor; men man nödgas blunda för hälsovårdsstadgans såväl anda som också bokstav i detta hänseende. Herr talman, jag har intet yrkande.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman, mina herrar! Kammaren torde finna vid det här laget, hur denna fråga ligger till och hur den har legat i utskottet, där alla dessa synpunkter, som här ha dragits upp, också varit framme. Å ena sidan det stora, det oändligt stora behov, som behöves täckas, å andra sidan oviljan från vissa kategorier, från landsbygdens representanter, som ingenting vilja egentligen, utan som önska att om möjligt hindra bostadsbyggande i städerna, och som ha den felaktiga synpunkten, att detta skulle befrämja landsbygdsintresset. Men även bland dem som något velat göra, ha intressena gått isär. Den ene har yrkat på 20 procents subvention, den andre på 10 procent. Utskottet har till slut sökt att finna den rimliga medel-

*Statsunderstöd
ut kommuner
för bostads-
byggande.* vägen, nämligen 15 % subvention jämte den förmån, som kan ligga i den billiga räntan av 5 % på sekundärkrediten, vilken inneslutes i dessa byggnadslån, som redan beslutats.

(Forts.)

Till herr Möller vill jag först säga, innan jag går längre, att utskottet icke kunnat gå med på Kungl. Maj:ts förslag om räntefrihet under tio år. Det är huvudsakligen beroende därpå, att det systemet utsätter kommunerna för allt för stora risker med avseende på deras garantier och dessutom gör det hela rätt så osäkert. Man har inom utskottet stannat vid det svenska systemet, vars verkningar vi känna till. Att det kan vara olika önskemål beträffande detta system, är ju alldeles riktigt. För min del skulle jag naturligtvis icke hava något emot, att man skulle bevilja 20 % subvention, men jag har, som sagt, anslutit mig till utskottets hemställan om 15 % subvention för att kunna komma till en medelväg, som vi hoppas alla skola kunna gå med på. Men när nu från lantmannarepresentanter — i första rummet herr Nilsson i Skottlandshus — yrkas rent avslag, då hoppas jag, att kammaren torde finna, att den vägen är alldeles omöjlig att följa, om vi skola göra rättvisa i det här fallet.

Det frågas: »Var skola vi taga folk ifrån för att befolka de bostäder, som byggas?» Det var herr Nilsson, som gjorde den frågan. Ja, mina herrar, det behöva vi icke söka efter, ty folk kommer nog att finnas utan att taga det från landsbygden. Herrarna torde betänka, vad det vill säga att det under alla dessa år har varit ett absolut hinder för bildande av nya familjer. Det har varit ett belägg på att giftermål knappast kunnat ingås, ty det har icke funnits bostäder att få annat än i allra minsta grad. Det har från alla håll framhållits önskvärheten av, att man skulle befordra giftermålsfrekvensen och familjebildningen på lämpligt sätt. Här är nu verkligen en fråga, som i hög grad befrämjar familjelivet. Avslå vi nu möjligheten att bygga bostäder, då omöjliggöra vi bildandet av familjer. Blott den synpunkten är nog för att besvara herr Nilssons i Skottlandshus invändning; och dock finnes det många andra synpunkter. Vi hava förut pekat på det förhållandet, att städerna och de stadsliknande samhällena omöjligt kunna bestämma vilka som skola bosätta sig i staden. Statsmakterna skicka på städerna en massa folk på grund av kommunikationsverkens utveckling, och de måste finnas och bo på centrala punkter och hava tak över huvudet. Det frågades också: »Vad hava kommunerna gjort för att avhjälpa denna brist?» och påpekades därvid, att landskommunerna själva sörja för byggandet av bostäder åt präster, klockare och folkskollärare. Detta få städerna också göra i stor utsträckning, ty präster och klockare låta nog icke nöja sig med mindre än att hava bostad i städerna också, och vad folkskollärarna beträffar, har man på åtskilliga ställen slagit in på den vägen att bygga åt dem, och det är ju det, man har framhållit önskvärheten av att kommunerna skola göra. Vad kommunerna för övrigt gjort, framgår tydligt av den tablå, som finnes i propositionen på sid. 16—17. Av denna framgår, att under krigsåren 1915—1919 ha genom kommunernas ansträngningar dock uppförts 23,357 eldstäder för en sammanlagd kostnad av 73,464,859 kronor 49 öre. Jag tror icke, att det är småsaker, som städerna hava gjort; de hava uppoffrat mycket,

men behovet är stort. Detta framgår alldeles särskilt, om man ser på det behov, som enbart kommunikationsverken ha anmält till departementschefen, då propositionen framlades. Det visade sig, att allenast kommunikationsverken krävde att få nybyggnader på 26,872 eldstäder till en kostnad av 158,185.728 kronor. Om staten skulle inlåta sig på sådan byggnadsverksamhet, då tror jag, att statens resurser icke skulle räcka länge. Men genom den här föreslagna enkla handräckning till enskild företagsamhet och till kommunerna undviker staten dessa förfärligt stora utlägg och risker, som ligga i denna byggnadsverksamhet.

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

Den invändningen, som har gjorts särskilt av herr Sigfrid, att man icke skulle gynna städerna på landsbygdens bekostnad, förefaller nog mycket egendomlig. Jag har förut påpekat, att det är utskottets mening, att just egnahemsverksamheten skall gynnas och understödjas, och det lär väl bli så, att ingen annan byggnadsverksamhet under de närmaste åren kan komma till stånd på grund av de pågående byggnadstvisterna. Denna byggnadsverksamhet av smålägenheter kan komma till stånd, om riksdagen nu ger den hjälp, som behövs därtill.

Då herr Sigfrid förvånar sig över, att utskottet har tagit så liten hänsyn till hans motion, då måste jag säga, att han är obekant med utskottets arbete i denna del. Utskottet har tagit mycken hänsyn till herr Sigfrids motion, och hela motiveringen bygger ju på den princip, som herr Sigfrid vill ha fram, nämligen, att man skall få egnahem på landet, trädgårdsstäder och sådana mindre samhällen utanför de stora städerna. Då herr Sigfrid icke vill vara med om någon subvention, förvånar det mig med hänsyn till hans yrkande — om herrarna givit akt på detta i motionen — »att av statens bostadsfond utbetalas till den, som under åren 1920—1921 uppför åt sig ett eget hem, vare sig bostads- eller jordbruksgeothem, och erhåller lån mot ränta ur statens bostadsfond eller statens egnahemsfond, ett belopp av kronor 1,500, därest egnahemmet innehåller 2 rum och kök, samt 2,000 kronor, om det innehåller 3 rum och kök». När man gjort en sådan framställning, synes det mig vara konsekvent, att man följer med utskottet, ty det är ungefär samma sak, som utskottet här har hemställt om. Att man icke kan utsträcka subventionen till rena landskommuner beror helt enkelt därpå, att bostadsskatten icke skall utgå där. Men det är ingen omöjlighet att få subvention även i dessa kommuner, om där tillämpas byggnadsstadgan för rikets städer. Alltså kommer subventionen icke att tillfalla bara städerna utan jämte dessa en hel mängd samhällen, municipalsamhällen och över huvud taget alla sådana samhällen, för vilka byggnadsstadgan för rikets städer är gällande. Det finns således egentligen ingen kommun, som behöver vara utesluten från att erhålla subvention.

Den viktigaste invändningen har naturligtvis gjorts beträffande själva principen dels från husägarnas sida, här företrädd av herr Juhlin, som synes icke vilja ha några nya hus till stånd, vilket tycks framgå av hans framställning, utan endast gamla hus, som skola få skörda fördelen av att vara kvar, dels av herr Wohlin, vilken anser, att lagen är oriktigt utformad. Herr Wohlin anser till att börja med, att skatten är irrationell, och att den skulle uttagas av hyresgästerna. Ja, herr Juhlin har

Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)

påstått motsatsen, nämligen, att denna skatt skulle uttagas av fastighetsägarna. Jag vet icke, hur dessa motsatta synpunkter skola låta förena sig, då den ene säger, att det drabbar hyresgästerna, och den andre, fastighetsägarna. Ja, mina herrar, vilketdera det nu blir, är det något att tvista om? Här är frågan om en skatt, som skall tagas på de gamla fastigheterna, vilka hava skördat och nu få skörda fördelarna av en betydlig hyresstegring. Jag skall be att få taga ett exempel för att särskilt belysa herr Juhls ståndpunkt. Han talade om hus, som kostade 200,000 kronor. Ett sådant hus måste naturligtvis normalt ha en hyresinkomst, som är minst 6 procent — vi kunna taga så låg ränta som 6 %. Då har husägaren normalt haft i hyresinkomst 12,000 kronor om året. Genom nu gällande hyresstegringslag har han fått hyran höjd med 3,000 kronor, alltså med 25 %. Han skall i höst få höja hyran med ytterligare 3,000 kronor, således 50 % ökning mot förut. Han får alltså på det huset 18,000 kronors inkomst i stället för 12,000 kronor. Skatten på denna fastighet kommer att utgå med 0.2 % eller 400 kronor, säger *fyra hundra kronor*. Jag undrar verkligen, om herrarna kunna tycka, att den beskattningen av 400 kronor på ett sådant hus under ett par år, som det är fråga om, kan vara något att tala om emot de fördelar, som ligga i hyresförhöjningen.

Vad skatteolägenheterna i öfrigt beträffar, som herr Wohlin var inne på, så är det väl icke utan, att varje skatt har sina svagheter, det finns det väl ingen, som man kan peka på utan att kunna säga, att den icke i någon punkt är irrationell eller inkonsekvent. Men det hjälper icke. Vi måste i varje fall taga ut skatten, och skatten enligt ändringsförslaget är mycket bättre än den, som Kungl. Maj:t föreslagit. Kungl. Maj:ts förslag skulle hava inneburit en så svår procedur med avseende på taxeringsförfarandet, att det varit nästan omöjligt att få det genomfört utan en helt annan sammansättning av taxeringsnämnderna. Det förslag, som utskottet framlagt, är ett mycket enkelt debiteringsförfarande, vilket icke alls behöver betunga taxeringsmyndigheterna; det sker bara en debitering genom de tjänstemän, vilka hava saken om hand. Att avslå förslaget, därför att det har brister, avhjälpas ju icke bristerna, utan stjälper hela förslaget.

Som saken nu ligger, vill jag hoppas, att denna kammare skall taga hänsyn till de ansträngningar, som verkligen utskottet har gjort för att finna en framkomlig medelväg för möjliggörandet av ett bostadsbyggande i större utsträckning än hittills varit fallet. Det är kommunerna, som få sig ålagt att garantera alla dessa lån, ty staten tager ju själv ingen risk. All risk lägges således på kommunerna. Kommuner hava hittills gjort stora ansträngningar och uppoffringar och måste hädanefter ikläda sig dessa stora risker; och om kommunerna kunna ha någon fördel av att få bostäder uppförda på sitt område, lär väl ingen ens från landsbygden missunna dem det. Det är ingenting, som hindrar, att landsbygden kan få subvention på det sättet, att även på landsbygdens fastigheter lägges sådan skatt, som den föreslagna, men hitintills har intet sådant förslag framlagts. Om emellertid landsbygdens representanter önska framkomma med ett sådant förslag, har jag för min del ingen invändning däremot. Subventionen tages nu från städer och

stadslänkande samhällen; den går också dit, och det blir inga kostnader för landsbygden. Bör väl därför landsbygdens representanter draga upp en skillnad, som verkligen ej förefinnes mellan stad och land och göra svårigheterna större än de äro?

*Statunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

Jag ber, herr greve och talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Gustaf: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet för att med ett par ord understryka vikten och betydelsen av, att denna fråga om subvention löses helst i den form, som reservanten, herr Lindblad från Göteborg, här föreslagit med 20 %, och om detta icke kan lyckas med 15 %, som utskottets majoritet föreslår. Jag måste uttala min förvåning över, att min ärade kamrat från Kristianstads län så starkt har uppträtt mot denna subvention. Faktiskt är förhållandet det i alla städer både små och stora, att utan några ansträngningar och åtgärder från statsmakternas sida att avhjälpa den där rådande bostadsbristen blir det ingen möjlighet att få någon byggnadsverksamhet under de närmaste 3 å 4 åren i gång. Även om man skulle taga bort hyresstegringslagen och släppa alla ekonomiska lustar lösa hos byggmästare och fastighetsägare, skulle man ändå icke lyckas åstadkomma detta, därför att kostnaderna att bygga nu av åtskilliga orsaker ha nått en sådan höjd, främst beroende på de oerhörda materialpriserna. All byggnadsverksamhet under de närmaste åren kommer därför att bli ganska ringa.

Jag vill särskilt understryka orsaken till den bostadsbrist, som råder i våra landsstäder och ej minst i den stad, i vilken herr Nilsson och jag träffas en och annan gång, nämligen Kristianstad. Det beror delvis på, att statsmakterna vidtagit och främjat åtgärder — vilka icke minst herr Nilsson varit med om — som bidragit till, att denna bostadsbrist uppkommit. Den förläggning av norra skånska infanteriregementet, vars underofficers- och officerskår upptaga en massa bostäder, vilka annars stått till den civila befolkningens förfogande, bidrager naturligtvis att skapa en avsevärd brist på lägenheter. Även i andra avseenden skulle det, efter vad jag känner, där nere väcka en ganska stor överraskning, om riksdagen nu skulle avslå denna subvention. Jag skall be att få nämna ett belysande exempel, som kan hava sitt intresse. Vid en järnväg har man beslutat att ålägga den personal, som är bosatt i det häråd, i vilket herr Johan Nilsson har sitt hemvist, att flytta till Kristianstad. Dessa människor äro ett präktigt folk, som har samlat små besparingar. De hava underhandlat med staden om att få köpa tomter för att därpå bygga sig egna hem. Tomter ha de fått gratis av staden eller nästan gratis, nämligen för 10 öre per kvm., men de kunna ej bygga sig egna hem, om de icke kunna få den subvention, som här är ifrågasatt. De förklara det vara omöjligt att kunna åstadkomma vare sig lägenheter eller byggnader, ifall man icke får statsunderstöd.

Utöver dessa detaljer skall jag för min del be att få säga, att när man har gått med på — såsom kammaren gjort förut i dag — att tillåta hyresvärdarna att taga en hyresökning av minst 50 % i förhållande till den hyra, som gällde för tre år sedan, följer icke därav med naturnödvändighet, att man enbart skall tillåta hyresvärden att få

Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)

denna stegring, ty hans kostnader kunna icke uppgå till denna procent-sats, om man endast tager hänsyn till kostnaderna. Det ligger i sakens natur enligt min mening, att det ena hänger ihop med det andra. Av hyresstegringslagens utsträckning till minst 50 %, som det i realiteten blir på de gamla hyrorna, följer, att man även måste gå med på en hyresvärdestegringsskatt. Jag kan icke tro, att exempelvis en husägare, som får denna hyresökning, kan finna det orimligt att få avstå det lilla, som utskottet föreslår, nämligen 20 öre per 100 kronor. Efter ett taxeringsvärde av 100,000 kronor skulle han få betala som bidrag till staten, till denna bostadslänefond ett belopp av 200 kronor per år. Det är helt naturligt, att en utjämning av hyrorna i gamla och nya hus måste komma till stånd. Så hyresgäst jag är, vill jag till herr Wohlin säga, att en stor del, icke minst arbetarklassen själv, måste inse, att det i längden icke går att behålla två hyresnivåer så ett hyrorna i nybyggda fastigheter äro två och tre gånger så stora som i gamla fastigheter. Sätten att få denna utjämning till stånd kunna vara olika; men man bör söka få en lämplig och mjuk övergång, icke så att de gamla lägenheterna springa upp i samma hyror som de nya, utan man skall utjämna hyrorna nedåt å de nya fastigheterna och även något öka dem i de gamla. Det är nödvändigt, så vitt man icke skall komma till ett olidligt förhållande.

I övrigt är det icke så, som herr Wohlin trodde, att det blir hyresgästerna, som betala. Känner jag hyresvärdarna rätt, så taga de ut sin procentsats, även om icke skatten blir beslutad, ty ännu har jag icke i någon hyresnämnd fått bevittna, att den, som fått tillfälle att öka hyran för hyresgästerna gått lägre än vad lagen tillåter, utan hyresvärdarna komma att, när det gäller hyresökning, fortfarande gå så högt, som hyresstegringslagens medgiver. I varje fall komma de att taga ut vad riksdagen har beslutat i dag.

I fråga om hyresvärdestegringsskatten kan jag icke finna annat än, att det är i sin ordning, att staten får det lilla bidraget i form av denna skatt, som här ifrågasättes för subvention till de bostäder, som skola komma till stånd för att avhjälpa bostadsbristen i flertalet industrisamhällen och särskilt i mindre och större städer.

Med det sagda, utan att upptaga tiden längre, ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag; även om jag för min del hade önskat 20 %, gör jag det därför, att det i varje fall är mera önskvärt och av vikt, att man över huvud taget vinner ett så enigt resultat som möjligt, och då jag tror, att detta lättast vinnes, om subventionen av 15 % går igenom, så, även om det icke tillfredsställer min uppfattning, bjuder mig dock klokheten att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Koch: När jag lyssnat till den föregående debatten, har jag icke kunnat frigöra mig från den uppfattningen, att det dock icke är alla talare, som fullt fatta vilken oerhörd betydelse, den fråga, som vi nu diskutera, har. Huru angeläget det är, att vi komma till ett tillfredsställande resultat. Med vemod hörde jag herr Wohlin, som vid så många tillfällen talat om behovet av goda bostäder icke minst för industriarbetarnas höjande, framföra sitt mycket negativa anförande. Jag hade åtminstone väntat, att han kommit fram med

något annat förslag, som i någon mån kunde hava rätt bot på de våra förhållanden, som nu råda.

Jag kan icke låta bli att jämföra den diskussion och uppfattning, som här gör sig gällande med den, som rådde i denna sal för ett antal år sedan, då här voro samlade sakkunniga från hela Sverige för att diskutera bostadsfrågan. Då uttalades från alla partiers sida den önskan, att man borde komma fram med ett länt gående förslag för att äntligen ernå en lösning av denna viktiga fråga.

Nu vet jag att min ärade vän herr Nilsson i Skottlandshus och andra, som önska avslag på subventionen, svara mig, att vi hava ju gått med på lånefrågan och varit med om att upprätta lånefonden. Jag ber dessa herrar dock betänka, att man funnit i utlandet, där man mycket diskuterat denna sak under de senare åren, att den vägen icke är tillräcklig. Icke minst i England, där man gått fram på lånevägen, har man måst slå in på subventionsvägen för att komma till ett tillfredsställande resultat. Nyligen ha vi sett Sveriges representant på den stora bostadskongressen i London uttala sin beundran för Englands statsmakter, som vågat taga ett stort och djärvt steg på detta område, för att komma till ett verkligt resultat. Jag undrar, om det icke vore oss värdigt att gripa oss an med ett stort förslag för att komma någonstans.

Det är ju så, att vi icke alls äro utan någon enfarenhet om subventionsvägen. Vi hava, som en föregående ärade talare erinrade, använt oss av den under den senare tiden med gott resultat. Herr Wohlin har visserligen sagt, att det skulle medföra orimliga konsekvenser med denna byggnadsskatt, som skulle skänka oss medel till denna subvention. Men jag undrar, om herr Wohlin tillräckligt har beaktat vad som verkligen förekommer i utskottets utlåtande. Meningen är, att regeringen skall uppdraga lämpliga villkor och gränser för hela denna subventions genomförande i praktiken. Jag är alldeles övertygad om, att om subventionstanken genomföres, så kommer säkerligen Kungl. Maj:t att gå till väga på samma sätt som i Stockholm, när det gällt subvention, nämligen att man låter hyrorna i de bostäder, som tillkomma genom tillhjälp av subventionen, i någon mån regleras och bestämmas av vederbörande myndigheter. Det kommer således helt säkert icke att gå på det sätt, som herr Wohlin antydde, att fastighetsägarna skola erlägga en bostadsskatt, vilka sedermera utan villkor kommer byggherrarna till godo, och att dessa sedan kunna taga vilka hyror som helst. Meningen är naturligtvis, om subventionstanken gå igenom, att ordna saken på ett fullt betryggande och tillfredsställande sätt.

Jag ber vidare få erinra om något, som jag knappast trodde, att jag behöfde nämna till landsbygdens representanter. Det är ju icke om subventionstanken går igenom, att ordna saken på ett fullt befärdiga byggandet av bostäder i städerna. Det är här frågan om att taga skatt från de fastigheter, som finnas i städerna, för att just dessa städer och därmed liknande samhällen skola kunna få till stånd tillräckligt antal bostäder. Jag undrar, om detta icke är något verkligen klokt och riktigt?

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

Jag ber också att få rikta mig till min ärade vän, herr Sigfrid, vars strävanden för de egna hemmen jag så livligt för min del understödjer. Jag undrar, om han icke missträknar sig genom de yrkanden, som han här gjort. Han hade nämligen den uppfattningen, att om nu denna kammare skulle avslå punkt 3), så skulle det bliva en sammanjämkning, och då skulle landsbygden få någon del av bostadsanslaget, och de åtgärder som äro föreslagna. Men jag vill erinra herr Sigfrid, att om det går så, att kammaren avslår denna punkt 3), så leder detta endast till gemensam omröstning i frågan, och jag kan icke finna att detta på något vis kommer att gagna landsbygdens intressen.

Jag anhåller att få säga er, mina herrar, att jag icke för min del kan se, att det som vi nu diskutera är någon stridsfråga mellan land och stad. Det har varit fullkomligt beklämmande för mig att under hela denna förmiddag ständigt och jämt få höra uttalanden i denna riktning, ibland från landsbygden och ibland från städerna. Det är precis, som om det vore två olika nationer, som hava olika intressen mot varandra. Men jag försäkrar er, mina herrar, att kan denna fråga lösas, så blir det till nytta för hela vårt land. Jag tager bara ett exempel. Om det går så, att vi icke kunna gå subventionsvägen, så måste vi väl i alla fall på något vis skaffa bostäder. Då bliva de så orimligt dyra, att lönerna för arbetarna stiga upp i det oändliga. Tro herrarna, att det är någon fördel för landsbygden? Därav följer naturligtvis, att även landsbygdens arbetare måste följa med i den allmänna prisökningen. Jag kan icke finna annat än, att även från landsbygdens synpunkt, det är nödvändigt, att denna fråga verkligen blir omhändertagen på ett effektivt sätt. Här föreligger nu, mina herrar, ett nödläge för städer och liknande samhällen. Nu måste vi samfällt gripa in för att åtminstone undanröjda de värsta missförhållandena på bostadsområdet. Det är ett socialt ont, som undergräver hela det uppväxande släktet och som vi måste få bort. En annan gång är det kanske ett nödläge, som gäller landsbygden, och jag tror, att jag vågar säga å stadsrepresentanternas vägnar, att vi skulle gå tillmötes så långt som möjligt med att avhjälpa de missförhållanden, som där kunde råda på detta område. Böra vi icke alla ihågkomma det gamla riktiga ordspråket, som säger, att om en lem lider, så lider hela kroppen. Nu är det vissa lemmar i vårt samhälle, som lida nämligen våra städer. Skulle vi icke nu här kunna försöka att taga vad jag skulle vilja kalla ett karlatag för att komma någonstans i denna fråga, som under årtal diskuterats, och som så småningom har vaknat för oss alla såsom varande ur samhällsbevarande synpunkt kanske den viktigaste av alla frågor: detta att skapa sunda och goda hem, där det uppväxande släktet skall fostras. Låt oss då, mina herrar, vid denna punkt komma till ett verkligt gott resultat i den här frågan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pers: Herr talman! Ja. frågan torde vara slutdiskute-

rad, och jag skall bara inskränka mig till att göra ett par anmärkningar, som jag föranletts till av yttrandena från föregående talare.

Herr Möller uttalade sina betänkligheter angående subventionen, emedan företräde icke var lämnat åt kooperativa byggen. Detta beror alldeles givet på ett förbiseende av den ärade talaren. På sidan 20 har utskottet nämligen yttrat angående reglerna för utlåning följande: »Sådana anordningar torde dock böra lämnas företräde, som avse att underlätta möjligheten för bebyggaren att vinna äganderätt till bostaden.»

När samma regler skola följas vid subvention som vid utlåning, så har utskottet därvid givit en allmängiltig regel, som bör täcka det behov, som uttalades av herr Möller, nämligen företräde åt kooperativa byggen just för sådana anordningar, där bebyggaren genom amortering eller på annat sätt kan bliva ägare till bostaden.

Jag kan icke neka mig att i det här sammanhanget säga ett par ord till dem som uttalat sig emot skatten. Jag anser, att utskottet förtjänat och förtjänar lovord, emedan det här har föreslagits en anordning att täcka den utgift, som här föreslagits. Vi hava tyvärr exempel i riksdagen på, att man icke alltid följer den regeln, men här är den följd. Och det ena betingar det andra, såsom jag sade i mitt yttrande, när denna diskussion började. Jag tror icke att man kan komma undan detta. Faller subventionen, så faller naturligtvis också skatten, och faller skatten, så faller givetvis även subventionen.

Det har talats om — det var förresten herr Wohlin, som talade om det — arbetsgivarnas skyldighet att bygga bostäder åt sina arbetare. Jag vet, att herr Wohlin begärt ordet, och jag skall be att få säga, att detta låter ju bra, och i det här sammanhanget låter det väl försvara sig, men det ideala i samhällets struktur, i samhällets utveckling är väl ändock inte, att små och stora arbetsgivare i regel skola förse sina arbetare med bostäder, utan det önskvärda är väl att arbetarna hava sina egna bostäder, sin egen stuga eller sin egen andel i ett större bygge. Det är en strävan ifrån vissa håll inom arbetarvärlden, att icke arbetaren skall bli fastkopplad vid en stuga eller ett eget hem, men jag hade icke väntat mig, att herr Wohlin skulle vilja understödja en sådan strävan. Jag vet, att det kan vara svårt på mindre industriplatser och under vissa förhållanden, men under mera utvecklade förhållanden gå dock dessa småställen i handeln, och dessa bostadsandelar äro så begärliga, att det även ur den synpunkten låter sig väl förena med en sund och god utveckling och även med arbetarnas frihet. Jag tillåter mig betona vad jag en gång förut sagt i den här frågan, och det är, att detta får betraktas såsom en nödfallsutväg; det är en anordning, vars mening är att föra oss fram över vissa svårigheter och icke att bliva någonting för en längre framtid. Vi hava givit 30 % subvention förut; nu gå vi ned till 15 %. Här står begäran om en högre subvention å ena sidan och ingen subvention å den andra, och jag föreställer mig, att det skulle passa väl ihop med denna kammares lojala skaplynne att gå på en medelväg och taga denna subvention, denna anpart av byggnadskostnaderna. Det kan också ligga ett mycket starkt skäl däruti, att en del byggnadsmaterialier för närvarande äro så pass dyrbara, att det är antagligt, de gå tillbaka, och då har byggherren i dessa 15 %

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.*

(Forts.)

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.* en säkerhetsmarginal, som gör, att han kan känna sig trygg nog att sätta bygget i gång.

(Forts.) Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Schotte: Herr greve och talman! Jag måste också giva uttryck åt den beklämning, jag känner över det sätt, på vilket förevarande ärende i den föredragna punkten slutligen har blivit vänt. Jag förstår mycket väl, att man kan hysa olika meningar i själva saken och att man kan tänka sig olika linjer att framgå på i och för främjandet av den bostadsproduktion, om vars nödvändighet jag tror, att vi alla i själva verket äro ense. Men vad jag måste beklaga är, att man här kommer fram med yrkande om avslag i denna punkt allenast i syfte att söka få fram ett tillgodo-seende av landsbygdsintresset på det sättet, att vid en sammanjämkning mellan kamrarnas olika beslut man därigenom skall kunna få bidrag till bostadsbyggandet på den rena landsbygden från den ifrågavarande bostadslånefonden. Det är säkerligen icke gagnande för riksdagsarbetet i allmänhet och för samarbetet mellan kamrarna, om man på såvitt jag kan förstå alldeles lösa grunder söker spela ut mot varandra eller söker få fram en skillnad mellan ett lands- och ett stadsintresse. Jag har förut bestritt, att bostadsfrågan uteslutande kan betraktas som ett stadsintresse, och den ärade talaren på Örebrolänsbänken har ytterligare utvecklat samma tanke. Bostadsnödens lindrande är i själva verket ett betydande landsintresse; och det är därför en plikt för oss alla, vi må tillhöra stad eller land, att försöka var i sin mån bidraga till att råda bot för detta onda. Att här som sagt spela ut landsbygdsintresset mot städernas intressen kan icke vara till någon nytta vare sig för denna fråga eller för några andra frågor. Landsbygdsintressena ha säkerligen ingen anledning att klaga över bristande hänsyn från stadsrepresentanternas sida. Jag tror, att man kan säga, att stadsrepresentanterna visat full förståelse för alla de intressen, som från landsbygden burits fram, och att riksdagens förhandlingar bära vittne om, att därvidlag ytterst sällan hava framkommit försök att karakterisera en eller annan fråga såsom en specifik landsortsfråga eller stadsfråga. Herr von Koch har också framhållit det som jag ytterligare skulle vilja stryka under, nämligen att bifall till ett avslagsyrkande här i denna kammare icke kan föranleda till en sammanjämkning i den riktning, att man skall få bostadslånefonden tillgänglig *även* för den rena landsbygdens behov. Det kan icke vara möjligt att tänka sig en dylik sammanjämkning. Över huvud taget förefaller det mig, som om en sammanjämkning i en sådan fråga som den föreliggande skulle vara ganska svår, och antagligen komma olika beslut i kamrarna att resultera i en gemensam votering, där frågan om de särskilda landsbygdsintressena är helt borteliminerad.

Att man medelst en skatt, som skall uttagas av städer och stadsliknande samhällen, skulle vilja understödja småbruksbyggna-

der på landet, det förefaller mig vara ganska orimligt; och jag undrar, om man i själva verket vill och tänker på att gå en sådan väg, som det slutligen gäller. Konsekvensen skulle väl då också fordra, att den byggnadsskatt, som det är fråga om, utsträcker över hela landsbygden och att således en byggnadsskatt upptages även för landsbygdens fastigheter. Men det är en sak, som jag tror, att de ärade representanter, som här framför allt vilja framhålla landsbygdens intresse, icke skulle vara särskilt betjänta med. Jag tror för min del således, att alla dessa försök som i sista stund gjorts att komma fram med några specifika landsbygdsintressen äro omöjliga att realisera, och att de icke komma att leda till de resultat man åsyftat. Här föreligger ett förslag om subvention, som vi nu hava att fatta ståndpunkt till. Och om förslaget faller i den ena kammaren, sedan det bifallits i den andra, kommer det endast att föranleda gemensam omröstning i slutet av veckan och vid en tidpunkt, när ingen egentligen vet, huru kammaren kan vara sammansatt. Det borde väl vara önskvärt för oss alla, förefaller det mig, att kunna förekomma en dylik gemensam votering, och att vi i stället alla borde kunna ena oss om utskottets förslag. Jag hyser visserligen den uppfattning, att det skulle vara lyckligt och mera betryggande, om subventionen sattes till 20 %, som åtskilliga reserveranter hava föreslagit, och kanhända att det skulle varit möjligt att under andra förhållanden vidhålla ett yrkande i detta syfte. Men som frågan nu ligger, sedan andra kammaren fattat sitt beslut, förefaller det mig vara det enda riktiga och första kammaren värdiga, att kammaren går till saklig prövning av frågan, sådan den föreligger, och därvid biträder utskottets förslag i punkt 3 om 15 % subvention, till vilken punkt i utskottets betänkande jag, herr talman, härmed tillåter mig att yrka bifall.

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

Herr Sigfrid: Herr greve och talman! Jag begärde ordet för att få framhålla några synpunkter och att avgiva ett par repliker, men jag skall fatta mig kort.

Herr Möller syntes hava missförstått mig, då han trodde, att jag var av annan åsikt beträffande subventionsprincipen än han. Jag är tvärtom på samma linje och går gärna upp till 20 % subvention, om man jämställer landsbygden och städerna, men det är under förutsättning att det i huvudsak går till egna hem, ty under sådana omständigheter, anser jag det vara de bäst placerade pengar, som staten någonsin placerat. Jag har själv den erfarenheten av en subvention i den riktningen, och jag får säga att den subvention, jag givit mina egna arbetare, varit de bäst placerade pengar, jag någonsin kunnat tänka mig, och jag tror att förhållandet är det samma beträffande staten, i förevarande fall. Man får mera samhällsnyttiga medlemmar, om man hjälper till att förse dem med egna hem, men icke får man några bättre samhällsmedlemmar i dessa hyreskaserner, som aldrig bliva människovärdiga bostäder. Herr Möller sade, att en mängd fattiga människor stå och vänta på riksdagens avgörande i denna fråga och motse med *spänning*, om

Statsunderstöd
 åt kommuner
 för bostads-
 byggande.
 (Forts.)

det skall bliva subvention eller icke. Dessutom sade herr Nilsson i Kristianstad beträffande förhållandena där, att järnvägsstyrelsen skulle hava ålagt en del tjänstemän att flytta in till staden från landsbygden. Det är alldeles riktigt. De få flytta från sina egna hem borta i Hästveda till Kristianstad, men de hava planerat sina nya byggnader med egna hemslån och de tillfrågade mig, när jag kom hem, om de icke kunde få den subvention, som jag har motionerat om. Den bli de nu tyvärr utestängda ifrån, om utskottet segrar. Jag får därför säga herr Möller, att det finnes en massa människor här i landet, som planerat egna hem och som bliva besvikna om icke avgörandet går i den riktning, som jag föreslår, och därför vänta med *spänning* ett sådant avgörande.

Herr von Koch tryckte på det, att skatten ju kommer att tagas från städerna och då bör subventionen endast gå till städerna. Ja, herr von Koch, jag har ingenting emot att skatten tages från landsbygden. Jag skall gärna vara med om att den skatten anordnas så, att den utgår från all »annan fastighet» i landet. Men då man icke kan göra detta, är jag med på, att man tager skatten enbart från allmänna skattemedel. Jag har ingenting emot detta, tvärtom det bör tagas från det allmänna, för att man skall kunna ge subvention för hela landet. Att det skulle vara, såsom herr von Koch säger, att om man subventionerar i enlighet med vad utskottet föreslår, man då skulle rädda eller hjälpa det uppväxande släktet, och att man då skulle arbeta i samhällsbevarande syfte, är naturligtvis riktigt till en del, men det är icke riktigt i det stora hela. Det är icke riktigt, att man arbetar i samhällsbevarande syfte, om man ensidigt inriktar sig på att öka städernas innevånarantal. Det är icke något samhällsnyttigt att få folkmängden i städerna förstora. Det hava vi sett av det öde, som drabbat städerna i Österrike, t. ex. Wien. Om vi gå för långt med städernas ökning, få vi katastrofer, som vi icke kunna önska, och att det uppväxande släktet skall förbättras genom att dragas från landsbygden till städerna, det vågar jag också betvivla, herr von Koch, och jag tror, att herr von Koch i det fallet nog ger mig rätt. Att jag skulle vara vilseledd att tro på en sammanjämkning, ifall första kammaren nu uttalar sig för avslag, det kan vara möjligt; men jag är icke övertygad om, att den vägen är oframkomlig. Det är ju enbart stadsrepresentanterna, som påstå detta, och det ligger ju även i deras intresse. Men vad som förvånar mig under denna debatt är, att man icke vill sträcka en hand från stadsrepresentanterna till landsbygdens representanter så att vi kunna enas på den ena eller andra vägen. Det finnes många vägar, som äro framkomliga i detta syfte. Som det nu är, måste jag vidhålla, att det icke är gagneligt för staten och svenska folket, att man på detta ensidiga sätt uppmuntrar bostadsbyggandet.

Herr Wohlin: Av hänsyn till kammaren var jag kortfattad i mitt förra anförande, och jag skall nu bli ännu mera kortfattad. Jag har framhållit som ett irrationellt moment i bostadsskatten, att den uttages av en viss grupp skattskyldiga för att komma husägare till

godo, vilka icke behöva underkasta sig några regleringar av sina hyror. Nu har herr von Koch häremot gjort gällande — om jag fattat honom rätt — att man får tänka sig en viss reglering av hyrorna i fortsättningen, vilket emellertid innebure att hyresregleringen i partiell gestaltning komme att fortsättas för obestämd tid framåt, en konsekvens, som för mig är ännu mera äventyrlig än den, jag i mitt förra anförande påpekade. Dessutom sade herr von Koch, att det var »med vemod» han åhört att jag motsätter mig denna understödspolitik. Jag sätter icke in några personliga känslor i det politiska livet, men skulle jag göra det, så är det nog med ännu större vemod jag bevittnat huru herr von Koch för någon tid sedan inom andra lagutskottet röstade emot förslaget om avhysningsförbud i fråga om smärre arrendatorer och torpare, av vilka många genom lagens fall komma att kastas på bar backe, och huru herr von Koch motsatte sig en effektiv kontroll över trusterna, vilka för övrigt i viss mån bidraga till kostnadsstegringen å byggnadsmaterial. Slutligen vill jag anmärka, att när jag är emot denna subventionspolitik, så är det icke därför, att jag är representant för landsbygden, utan därför, att jag över huvud taget motsätter mig all socialpolitik, som är ordnad efter reglerna inom en »Förening för välgörenhetens ordnande». Jag anser, att det är *självhjälpen*, som skall vara grunden för all modern socialpolitik. Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om avslag å utskottets förslag.

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

Herr* statsrådet Svensson: Herr talman, mina herrar! Det framgår av den diskussion, som nu länge pågått i denna kammare på denna punkt, att man här har att göra med kärnpunkten och huvudpunkten i det förslag, som föreligger, för att kunna råda bot mot bostadseländet. Det torde för kammarens ledamöter lika klart som för regeringens ledamöter hava framgått under den tid, som denna fråga legat på riksdagens bord, vilka förhoppningar man ute i landet ställer till riksdagens beslut i denna fråga. Från ett mycket stort antal samhällen har det meddelats, huru man där redan förberett sig till att, efter sedan riksdagen fattat beslut i denna fråga, med det stöd, som därutav kunde komma, igångsätta sina strävanden att råda bot mot den rådande bostadsbristen. Om det nu mot all förmodan skulle vara så, att riksdagen uti denna punkt skulle gå emot såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag, så anser jag för min del, att alla de förhoppningar, som i det fallet hava hysts och om vilka jag har talat, måste anses vara grusade. Visserligen är man i stadssamhällen och liknande samhällen väl beredd på att offra *mycket* för att kunna få till stånd en begynnande bostadsproduktion, som kan avlägsna den allra mest primära bostadsnöden, men att man skulle under de ekonomiska förhållanden, som göra sig gällande för dessa samhällen, kunna *helt och hållet på sina egna axlar* och utan *något* stöd från statens sida taga på sig de offer, som för ändamålet krävas, det tror jag icke. Det skall komma att visa sig, att det sociala elände, som bostadsbristen är i dessa samhällen, skall bliva större, och förhoppningen att inom rimlig tid kunna avlägsna detta elände måste under sådana förhållanden anses vara mycket svag. Det är ur synpunkten, att vad som här är fråga om att göra, är att råda

Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)

bot på och avlägsna verklig primär bostadsnöd, som jag har så förfärligt svårt att förstå det energiska hävdandet i den riktning, som från vissa håll gjort sig gällande, att de åtgärder som här vidtagas måste avses lika för land och stad. Om man kunde visa, att det på landsbygden i något avseende råder en sådan bostadsnöd som i dessa andra samhällen, då skulle jag också förstå det, men ej eljest.

Vad man nu i allmänhet har råd att göra från det allmännas sida är icke att förbättra en mer eller mindre dålig bostadsstandard över huvud taget, utan vad man har att göra och vad man över huvud kan göra är att råda bot på svårigheterna, där de äro *allra störst*, och det är klart, att det är i städerna och i andra liknande samhällen. Jag anser därför för min del, att vad utskottet här har föreslagit visserligen icke är tillfyllest, och det är icke heller vad som från statsmakternas sida med behörigt beaktande av sociala synpunkter hade bort göras, men det är i alla fall ett steg, som bör åtminstone i någon mån kunna lätta förhållandena på detta område.

Helst skulle jag givetvis ha sett, att riksdagen hade velat gå med på Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, som ingalunda är tilltaget så, att det kan sägas vara för spaciöst. Men vid det förhållandet, att andra kammaren redan fattat sitt beslut i överensstämmelse med utskottets förslag, skall jag för min del inskränka mig till att uttala den förhoppningen, att detta också måtte bli denna kammars beslut. Jag tror, att de, som bidraga till att fälla detta förslag om en absolut nödvändig subvention för att kunna få till stånd en begynnande bostadsproduktion, taga på sig ett ansvar, som är mycket stort; ja, de taga på sig ansvaret, att den sociala misär, som bostadsnöden innebär i dessa samhällen skall fortfara, och jag kan icke förstå annat än att de också taga på sitt ansvar, att det måste sökas andra vägar än nyproduktion av bostäder för att bereda någon lättnad, där förhållandena äro som svårast. Vi gå i så fall enligt min mening otvivelaktigt mot åtgärder för en tvångsfördelning av bostäderna i dessa samhällen. Det kan man icke komma ifrån. Det finnes dock ingen möjlighet, att man utan att kraftigt reagera i längden skall kunna åse, huru massor av människor skola vara sammanpackade i skolsalar, i andra offentliga lokaler och i usla kyffen, vilka för länge sedan hade bort vara utdömda. Det offentliga samvetet skall icke ge sig till tåls därmed. Vill man icke stödja nyproduktionen, kommer, mina herrar, alldeles säkert oemotståndligt andra åtgärder att bli nödvändiga att genomföra.

Jag hemställer, herr talman, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

 Herr J es p e r s o n: Herr talman! Jag är för min del emot den särskatt, som föreslås i denna proposition och som skulle åstadkomma, att man kan subventionera byggnaderna i städerna, och därför är jag också emot denna subvention åt bostadsbygget. Jag är det icke därför, att jag som landsortsbo är avundsjuk på städerna, emedan de få en förmån, som landsbygden icke får, utan jag anser i olikhet mot vad herr statsrådet nyss yttrade, att det inte är någon lycka att det

åstadkommes en konstlad bostadsproduktion i städerna, som möjliggör, att allt flera av landsbygdens invånare flytta in till städerna.

Det är egentligen ingen stor skillnad på bostadsnöden nu och förr i städerna i fråga om smålägenheter. Det har alltid varit ont om smålägenheter, det har alltid varit dåligt med bostäder åt de minst bemedlade, och därför är det min bestämda övertygelse, att om man åstadkommer många bostadsbyggen i städerna, så att tillgången blir god, så blir inflyttningen från landsorten så mycket större, och hjälpen är bara av tillfällig art. Att byggnadsverksamheten avstannat, beror på stegrade materialpriser och stegrade arbetspriser. I fråga om arbetspriserna, så hava dessa till en stor del ökats därigenom, att vi hava en för liten stam av byggnadsarbetare på grund av att genom de ständiga strejkerna under många år på byggnadsområdet en stor del av de mera ordentliga byggnadsarbetarna hava dragit sig ifrån detta yrke och övergått till andra. När det finnes för liten tillgång på en vara, så blir alltid efterfrågan för stor, och härvidlag blir den levande arbetskraften synnerligen dyr. Om man genom subvention åstadkommer en byggnadsverksamhet i städerna, så måste detta således med naturnödvändighet hava till följd, att byggnadsverksamheten på landsbygden blir ännu mindre än förut, och det är ju något, som vi från landsbygdshåll icke kunna se med allt för blida ögon. Ty redan nu är det mycket svårare på landsbygden att uppföra byggnader av någon nämnvärd omfattning än det är i städerna. Subventionen gynnar ju de byggen, som få del därav, och andra byggen komma icke att befinna sig i samma läge beträffande möjligheterna att kunna betala byggnadsarbetare och materialier, och därför komma enligt mitt förmenande dessa subventioner att i huvudsak gå åt till kompensation för ökade kostnader, där det skall byggas. Under sådana förhållanden kan jag för min del icke vara med om denna subvention, och jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till herr Johan Nilssons m. fl. reservation.

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

Herr Pålsson: Herr greve och talman! Ingen må väl egentligen undra över om en representant i denna kammare, som härstammar från landsbygden och således är förtrogen med dess behov och intressen, känner sig högeligen förundrad över det utskottsutlåtande som föreligger. Av den stora summa, som man här skall anslå för att få bukt med bostadsnöden, skall landsbygden ingenting få. Man plundrar här för städernas räkning rusdrycksmedelsfonden på 30 miljoner kronor. Man behåller själv — vilket ju är mindre märkvärdigt — de skatter, som skola uttagas i städerna genom bostadsbeskattningen. Men till detta kommer, att vi på landsbygden hava hjälpt till och understött byggandet i städerna för bekämpandet av bostadslösheten med 9 miljoner kronor under de år som gått. Då vi varit villiga att hjälpa till under den förflutna tiden, tycka vi, att det är förvånande, att då staten år efter år kan lämna så stora bidrag till detta ändamål, landsbygden icke kan få någon liten del av dessa medel och i detta avseende bliva jämställd med städerna. Det är i alla fall bara mindre summor som skulle komma landsbygden tillgodo. Behovet är där

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.*
(Forts.)

mindre, men bostadsbrist finnes även där. På min egen trakt hava vi småindustrier. Det finnes ingen möjlighet att skaffa byggnader åt deras arbetare, utan dessa måste inhysas i uthus, vindskamrar och överallt, där det finnes någon möjlighet därtill. Varför skulle icke sådana samhällen också med statens hjälp få ordna sin byggnadsfråga och få låna av dessa medel precis lika väl som städerna?

Nu ha vi blivit bemötta av herr civilministern, herr von Koch m. fl.; men om jag frågar dessa båda herrar, om det är alldeles säkert, att byggnadsverksamheten skall upphöra här i landet, därför att landsbygden även får sin del av det understöd, som staten skall giva, så undrar jag verkligen, vad svaret skall bli. Jag tycker, att om landsbygden får lov att vara med och erhålla de bidrag, som kunde komma på dess lott, så äventyras icke därmed lösningen av denna stora och viktiga fråga, för städerna, utan den kunde då tvärtom lösas i enighetens tecken. Detta är allt vad vi begära.

Jag skulle helst önska en subvention, som begränsades till tio procent. Om det nu är möjligt att komma till detta resultat genom att avslå utskottets hemställan, så vill jag för min del gå samma väg som de föregående talare, som önskat nå målet på det sättet. Jag yrkar således avslag å denna punkt.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då det tidigare var fråga om att av allmänna skattemedel subventionera byggnadsverksamheten i städer och stadsliknande samhällen, hörde jag till dem, som motsatte sig en sådan anordning, emedan det enligt mitt förmenande med skäl från landsbygdens sida kunde göras gällande, att det däri låge en verklig och påtaglig orättvisa. Men med det förslag, som nu föreligger, enligt vilket staten anvisar en viss form, varigenom man inom samma samhällen, som här skulle mottaga subventionen, samtidigt genom upptagandet av en viss skatt bereder ökad möjlighet för bostadsproduktion, förstår jag verkligen icke de gensagor, man från landsbygdshåll riktar häremot. Jag förstår det så mycket mindre, som exempelvis herr Wohlin ju betecknat detta förfarande såsom irrationellt och därtill så irrationellt, att han därmed motiverade sitt avslagsyrkande, medan samtidigt vissa landsbygdsrepresentanter be, att detta som så irrationellt framhållna förfarande skall utsträckas jämväl till landsbygden, och inlägga en bestämd protest mot att så icke skett i utskottets förslag. Jag måste säga, att jag icke förstår detta.

Gentemot herr Wohlin får jag säga, att det ju är så, att också bostadsförhållandena för närvarande äro irrationella, och att man då kan nödgas tillgripa åtgärder, som man visserligen principiellt må kritisera men som äro den enda utväg, som för ögonblicket låta sig tillgripas för att något skall kunna åstadkommas. Men då bör man väl samtidigt begränsa på sätt, som utskottet här gjort, detta irrationella förfarande till de samhällen, där förhållandena äro sådana, att man tvingas att vidtaga de åtgärder, som ligga närmast till hands och som äro möjliga att genomföra. Jag måste säga, att när man ser, hur personer, som stå på så bestämt olika och varandra motsatta ståndpunkter som herr Wohlin och de antydda landsbygdsrepresentanterna, förena sig om

avslagsyrkandet, så måste man komma till det resultatet, att detta motstånd omöjligen kan vila på en verkligt genomtänkt åskådning.

Vad blir då följden, om man här följer deras hemställan som yrka avslag? Såvitt jag kan förstå, följer därpå en gemensam votering om tredje punkten i utskottets utlåtande; men om denna skulle resultera i avslag, så skulle väl därav endast kunna följa, att Kungl. Maj:t måste komma in med en ny proposition för att anskaffa de skattemedel, varom punkten talar. Men hur detta nu skulle kunna ordnas och vad som komme att följa därpå, kan jag för ögonblicket icke se.

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Forts.)*

Nu sade en talare nere på Skånebänken, där det förefaller, som om motståndet vore koncentrerat, att det alltid varit ont om smålägenheter, och han kom till den underliga slutsatsen, att han på detta skäl yrkade avslag. Eljes borde väl enligt min uppfattning med ett logiskt resonemang det sistnämnda förhållandet leda till, att man bör finna det mindre riskabelt att vara med om den åtgärd, som nu föreslås, än om det vore fråga om lägenheter, på vilka det under normala förhållanden finnes god tillgång. Jag kan icke förstå annat, än att den omständighet han anförde kan åberopas som ett motiv för och icke som ett motiv mot den av utskottet förordade åtgärden.

Så sade en annan talare, också denne på Skånebänken, att rusdrycksmedelsfonden skulle till städernas och de stadsliknande samhällenas favör plundras på sex miljoner kronor. Jag förmodar, att vi äro eniga om att jag visat mig omfatta den fonden med lika stort intresse som den ärade talaren; men jag måste säga, att det för det första är mig fullständigt obegripligt, hur nu föreslagen användning av densamma kan betecknas som en obehörig favör för dessa samhällen. Och för det andra kan jag icke se, att rusdrycksmedelsfonden lider av den användning, som här för dess vidkommande är förordad.

Jag finner således, att därest man verkligen behjärtar förhållandena, sådana de äro, och om man vill vara med om den åtgärd, som nu är den enda möjliga, och då dessutom utskottets förslag på ett, som jag tycker, mycket moderat sätt begränsar och avgränsar de åtgärder, som föreslås, tala såvitt jag förstår alla skäl för ett bifall till utskottets hemställan, vartill jag på det livligaste yrkar bifall.

Herr Nilson, Karl August: Bara ett par ord! Jag vill säga till herr Pålsson, att de lån, som skulle gå ut av rusdrycksmedelsfonden, äro amorteringslån och alltså komma tillbaka till staten. Det är icke meningen att taga ett enda öre från rusdrycksmedelsfonden, utan det är bara meningen att använda den som en lånefond, till vilken medlen i viss mån varje år skola återbetalas. Den uppfattning, herr Pålsson uttryckte, är alltså fullständigt oriktig.

Med anledning av vad herr Wohlin yttrade om självhjälp vill jag endast säga det, att i all uppfostran och all hjälp ingår såsom ett moment hjälpen till självhjälp, och det är detta som man här avser, nämligen att hjälpa egnahemsbyggarna till självhjälp. Saken ligger så, att hyrorna i dessa nya, subventionerade hus i alla fall bliva ungefär dubbelt så höga som hyrorna i de gamla husen.

Jag måste vidhålla mitt yrkande.

*Statsunderstöd
åt kommuner
för bostads-
byggande.
(Form.)*

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom i fråga om motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill förefunnnes, hade i avseende på den under behandling varande punkten yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och godkänna den av herr Johan Nilsson i Skottlandshus m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anlogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten A 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och godkännes den av herr Johan Nilsson i Skottlandshus m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 48.

Beträffande motiveringen, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden i fråga om statssubvention till bostadsproduktionen skulle godkännas, dels ock, av herr *Lindblad*, att dessa uttalanden skulle godkännas med den ändring, att den mening, som började å trettonde raden uppfifrån å sid. 23 i det tryckta utlåtandet skulle utbytas mot följande: »Med hänsyn till de höga byggnadskostnaderna anser utskottet, i likhet med departementschefen, att subventionsbeloppet bör sättas till 20 % av byggnadskostnaden, tomtens värde oberäknat.»

Vid sedermera enligt dessa yrkanden framställda propositioner godkändes utskottets uttalanden.

Punkterna A 4, A 5 och B.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Då tiden nu var tämligen långt framskriden, beslöts på hemställan av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr *Modig* väckte en motion, nr 315, om höjning av skatten å tobaksvaror m. m.

Motionen hänvisades till bevillningsutskottet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 359, till Konungen i anledning av väckt motion om verkställande av utredning rörande planmässigt ordnande av regelbunden automobiltrafik å lämpliga sträckor inom landet m. m.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 234, i anledning av väckta motioner om statsbidrag åt mindre bärkraftiga skoldistrikt på landsbygden för uppförande av skolhus jämte lärarebostäder; samt

jordbruksutskottets memorial:

nr 100, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående Kungl. Maj:ts proposition rörande tillfällig löneförbättring under år 1920 för viss personal inom den civila statsförvaltningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatersättningar m. m. anvisade medel, jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden; och

nr 101, angående beviljande för innevarande års riksdag av visst belopp till gratifikationer åt tjänstemän hos jordbruksutskottet.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kamraren åtskildes kl. 4,56 e. m. •

In fidem

A. v. *Krusenstjerna*.
